

AQUINCUM

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 2001-ben

Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 2001

Budapest, 2002.

Szerkesztő:

Zsidi Paula

Fordítás:

Simán Katalin, Alice M. Choyke

Rajz:

Málik Éva, Hable Tibor, Csernus Erzsébet

Fotó:

Komjáthy Péter, Szilas Gábor, Reményi László, Gálné Tóth Csilla

Geodézia:

Busi György, Kovács Tibor, Vándor Andrásné

Technikai szerkesztő:

Kolozsvári Krisztián

Edited by:

Paula Zsidi

Translation by:

Katalin Simán, Alice M. Choyke

Drawings by:

Éva Málik, Tibor Hable, Erzsébet Csernus

Photos by:

Péter Komjáthy, Gábor Szilas, László Reményi, Csilla Gálné Tóth

Surveying work by:

György Busi, Tibor Kovács, Andrásné Vándor

Technical assistance by:

Krisztián Kolozsvári

A külső borítón:

Figurális bronz díszítmény (griff ?) a Vízivárosból

Front cover:

Figurative Bronze ornament (griffin ?) from the Víziváros

Belső borítón elől:

Az Aquincumi Múzeum jelentősebb ásatásai a 2001. évben

Inside front cover:

Excavations of the Aquincum Museum in 2001

Belső borítón hátul:

Az Aquincumi Múzeum kisebb leletmentései és szondázó jellegű feltárásai a 2001. évben

Inside back cover:

Test excavations and small-scale rescue operations of the Aquincum Museum in 2001

Budapesti Történeti Múzeum, 2002.
Felelős kiadó: Dr. Bodó Sándor főigazgató

Budapest Historical Museum, 2002
Editor-in-chief: Dr. Bodó Sándor, Director

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 2001-ben

Excavations and Rescue Work at the
Aquincum Museum in 2001

Kővágóné Szentirmai Katalin emlékére
In memory of Mrs. Katalin Szentirmai Kővágó

Budapesti Történeti Múzeum
Aquincumi Múzeum
Budapest

Aquincumi füzetek
8. szám

ISSN 1219-9419 (Aquincumi füzetek)
ISSN 1219-9427 (Aquincum)

TARTALOM

- Bevezető a 2001. évi régészeti feltárásokhoz 8
(*Zsidi Paula*)
1. Feltárások az úgynevezett „helytartói villa” területén. 15
(*R. Facsády Annamária*)
 2. Néhány újabb sír az aquincumi katonaváros nyugati temetőjéből 21
(*Hable Tibor*)
 3. Régészeti feltárások az aquincumi katonaváros területén. . . 29
(*Madarassy Orsolya*)
 4. Az aquincumi polgárváros ún. Symphorus mithraeumának hitelesítő feltárása 38
(*Zsidi Paula*)
 5. Gerendaszerkezetű út az aquincumi polgárvárosi amphiteatrumtól északra 49
(*Láng Orsolya*)
 6. Újabb kutatások a Római Strandfürdő területén 54
(*Láng Orsolya*)
 7. Feltárások az aquincumi municipium körzetében 59
(*Lassányi Gábor*)
 8. Kutatások a vízivárosi római tábor vicusának, illetve a középkori Gézavására (később Felhévíz) területén. 67
(*H. Kérdő Katalin–Kovács Eszter*)

CONTENTS

- Introduction to the Archaeological Excavations in 20018
(*Paula Zsidi*)
1. Excavations in the area of the so-called “Governor’s villa”15
(*Annamária R. Facsády*)
 2. Some recently unearthed graves from the western cemetery of the Aquincum Military Town21
(*Tibor Hable*)
 3. Archaeological excavations in the territory of the Aquincum Military Town29
(*Orsolya Madarassy*)
 4. Verifying excavation in the so-called Symphorus mithraeum of the Aquincum Civil Town....38
(*Paula Zsidi*)
 5. A timber structure road north of the amphitheatre of the Aquincum Civil Town.....49
(*Orsolya Láng*)
 6. Recent research in the territory of the Római Open Bath.....54
(*Orsolya Láng*)
 7. Excavations in the area of the Aquincum municipium59
(*Gábor Lassányi*)
 8. Excavations in the territory of the vicus of the Víziváros Roman fort and the medieval Gézavására (later Felhévíz) ..67
(*Katalin H. Kérdő–Eszter Kovács*)

9. Újabb régészeti kutatások a Vízivárosban 76
(*H. Kérdő Katalin–Végh András*)
10. Korabronzkori telepfeltárás Budapest-Albertfalván. 81
(*Endrődi Anna*)
11. Római kori kutatások Albertfalván 92
(*Szirmai Krisztina*)
12. Nagytétény-CAMPONA 2001 104
(*Kocsis László*)
13. Késő kelta falusias település feltárása Nagytétény határában. . 114
(*Szilas Gábor*)
14. Népvándorláskori körárok Rákoskeresztúrról 131
(*Szilas Gábor*)

Az Aquincumi Múzeum kisebb leletmentései és szondázó jellegű feltárásai a 2001. évben

15. Budapest, II. ker., Felhévi utca 7.-Ürömi utca 31. számú telken végzett feltárás. 136
(*R. Facsády Annamária*)
16. Budapest, III. ker., Szépvölgyi út 49-61. 136
(*Kárpáti Zoltán*)
17. Régészeti célú terepi megfigyelések az aquincumi polgárvárosban és területén . . 138
(*Láng Orsolya*)
18. Újkori cölöpszerkezetű épít-

9. Recent excavations in the Víziváros.....76
(*Katalin H. Kérdő–András Végh*)
10. The excavation of an Early Bronze Age settlement at Budapest-Albertfalva 81
(*Anna Endrődi*)
11. Roman period Investigations at Albertfalva 92
(*Krisztina Szirmai*)
12. Nagytétény-CAMPONA 2001 104
(*László Kocsis*)
13. The excavation of a late Celtic settlement at Nagytétény . 114
(*Gábor Szilas*)
14. Round ditches from the Migration Period in Rákoskeresztúr.....131
(*Gábor Szilas*)

Test Excavations and Small-scale Rescue Operations of the Aquincum Museum in 2001

15. Excavations on the lot at Budapest II, 7 Felhévi Street - 31 Ürömi Street 136
(*Annamária R. Facsády*)
16. Budapest III, 49-61. Szépvölgyi Street.....136
(*Zoltán Kárpáti*)
17. Archaeological field observations in the Aquincum Civil Town and its territory 138
(*Orsolya Láng*)

mény az Óbudai-sziget északi csúcsánál.	142	18. Modern period post construction at the northern tip of Óbuda Island.	142
(<i>Tóth J. Attila</i>)		(<i>Attila Tóth J.</i>)	
19. Budapest, III. ker., Kiscelli utca 75.	144	19. Budapest III, 75 Kiscelli Street	144
(<i>Kirchhof Anita</i>)		(<i>Anita Kirchhof</i>)	
20. Budapest, III. ker., Hajógyár utca.	145	20. Budapest III, Hajógyár Street	145
(<i>Németh Margit</i>)		(<i>Margit Németh</i>)	
21. Budapest, III. ker., Kecse utca 19-21. és Bécsi út 63.	146	21. Budapest III, 19-21 Kecse Street and 63 Bécsi Road.	146
(<i>Hable Tibor</i>)		(<i>Tibor Hable</i>)	
22. Budapest, III. ker., Perényi köz 13/b	147	22. Budapest III, 13/b Perényi Way	147
(<i>Kirchhof Anita</i>)		(<i>Anita Kirchhof</i>)	
23. Budapest, XVII. ker. Rákoskeresztúr-Cséktúr utca.	147	23. Budapest XVII, Rákoskeresztúr-Cséktúr Street.	148
(<i>Horváth M. Attila – Kovács Eszter</i>)		(<i>Attila Horváth M. – Eszter Kovács</i>)	
24. Budapest, XVII. ker., Kis Károshíd utca	149	24. Budapest XVII, Kis Károshíd Street.	150
(<i>Szilas Gábor</i>)		(<i>Gábor Szilas</i>)	
25. Lelőhely-bejárások és régészeti örökségünk védelme.	150	25. Site surveys and the protection of the archaeological heritage	151
(<i>Lassányi Gábor</i>)		(<i>Gábor Lassányi</i>)	
A 2001. évi feltárások közreműködői	155	Participants in the Excavations in 2001	155
A 2001. évi feltárások megbízói és támogatói.	159	Employers and Patrons of the Excavations in 2001	159
Az Aquincumi Múzeum munkatársainak 2001-ben megjelent publikációi	161	Publications by the Staff of the Aquincum Museum in 2001	161

Bevezető a 2001. évi régészeti feltárásokhoz

A 2001. évben sem csökkent a fővárosban a beruházások üteme, ennek következtében a régészeti feltárások száma továbbra is a korábbi évek szintjén mozgott. A feltárások többsége teljes felületre kiterjedő, megelőző feltárás volt, bár a próbafeltárások száma növekedett. Jelentősen nőtt a korábbi évekhez képest a régészeti megfigyelések száma, mely két okra vezethető vissza. Az egyik a fővárosi közműhálózat fejlesztésével összefüggő ún. vonalas létesítmények földmunkáinak folyamatos megfigyelése (csatornaárkok, kábeltévé árkai, stb., lásd a kisebb jelentéseket e kötetben). A régészeti megfigyelésekből származó információk gyarodását elősegítette a régészetileg védett, illetve régészeti érdekeltégű területek állapotának folyamatos ellenőrzése, melyet a 2001. év októberében életbe lépett új, a kulturális javak védelméről szóló LXIV. törvény a területileg illetékes múzeumok számára elő is ír. Részben az új törvény megjelenése adott ismét lehetőséget újabb, veszélyeztetett helyzetbe került lelőhelyek védetté nyilvánítására. Ezek a lelőhelyek elsősorban a budai hegyvidéken megindult építkezési hullám miatt

Introduction to the archaeological excavations in 2001

The pace of investment is showing no signs of slackening in the capital in 2001. As a consequence, the number of the archaeological excavations attained the same levels as in former years. Most of the excavations covered the entire surface of the investments they preceded, and a growing tendency could be observed at test excavations. The number of archaeological observations has significantly increased as compared to previous years, which can be explained by two factors. One is the continuous observation of the so-called linear establishments linked to the development of the public utilities in the capital (sewer ditches, trenches for cable TVs etc) (See the shorter reports in this volume). The regular checking of the condition of the archaeologically protected or interesting territories also contributed to the accumulation of information gathered from archaeological observations. These checks are obligatory for the territorially responsible museum in the spirit of law LXIV on the protection of the cultural heritage, which came into force in October 2001. It was

kerültek veszélyeztetett helyzetbe, s általában római kori villagazdaságokhoz tartozó emlékeket rejtenek.

Az új törvény új kereteket is adott a régészeti örökségvédelmi munkának. A múzeum korábban szakhatósági jogkörrel rendelkezett a régészetiileg védett és régészeti érdekeltsgű telkek esetében számos eljárás során (építési engedélyezés, keretszabályozási terv készítése, használatbavételi engedély, stb.). Most ez a jogkör a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalhoz került, amely regionális irodái útján látja el ezt a feladatot, s tartja a kapcsolatot a területileg illetékes múzeumokkal. Budapest, tekintettel a régészeti feltárások nagy számára, önmaga igényel egy regionális irodát. Az új törvény a korábbinál szigorúbban szabályozza a feltárás feltételeit, ami az ásatások előkészítő fázisának időtartamát – a korábbi időszakéhoz képest – némileg megnöveli. A törvény hatásáról a gyakorlati munkára, csak a 2002. év tapasztalatai után számolhatunk be.

A 2001. évi régészeti kutatások – az aquincumi topográfia rendjét figyelembevéve – az alábbi fővárosi helyszíneken folytak:

Az aquincumi polgárváros és körzete

III. Záhony u. 4. Hajnóczy (volt MHSZ) épület (*Láng Orsolya*)

partly the new law that gave us the opportunity to put further endangered sites under protection. Most of these sites were threatened by the construction wave in the Buda hills, where the remains of Roman period villa farms can be usually expected.

The new law offered new frameworks for the protection of the archaeological heritage. Formerly, the museum could operate as an authority in the case of archaeologically protected and archaeologically interesting territories in numerous bureaucratic procedures (construction permits, preparation of general regulation plans, permit to put a territory to use etc). Now, the Office of Cultural Heritage disposes these rights. The Office operates and keeps contact with the territorially responsible museums through regional offices. Budapest needs a separate regional office because of the large number of excavations. The new law regulates the conditions of excavations more rigorously, which somewhat draws out the preparatory phase of the excavations as compared to past experiences. It will take a year until we know exactly what effect this new law will have on the practical side of work.

In 2001, archaeological excavations were conducted at the following sites in Budapest, listed here

- III. Szentendrei út 139. (Symphorus mithraeum) (*Zsidi Paula*)
- III. ker. Pók u.-i lakótelep (*Láng Orsolya*)
- III. ker. Szentendrei út – Rozália u.- Sajtoló u.- Ringató u. – Zsófia u.- Gladiátor u. (*Láng Orsolya*)
- III. ker. Záhony u. – Sujtás u. – Gázgyári lakótelep (*Láng Orsolya*)
- III. ker. Óbuda – sziget, északi csúcs (*Láng Orsolya – Tóth J. Attila*)

Aquincumi legiotábor és katonaváros

- III. Vályog u. 6. (*Madarassy Orsolya*)
- III. Bécsi út 125. (*Madarassy Orsolya*)
- III. Szőlő u. 22. (*Madarassy Orsolya*)
- III. Fényes Adolf u. 4. (*Madarassy Orsolya*)
- III. Lajos u. 112. (*Madarassy Orsolya – Németh Margit*)
- III. Kiscelli u. 75. (*Németh Margit – Kirchhof Anita*)
- III. Fő tér – Hajógyár utca (*Németh Margit*)

Aquincumi territórium területe

- II. Felhévizi u. 7. (R. *Facsády Annamária*)
- III. Szépvölgyi út 41. több telekrész (R. *Facsády Annamária*)
- III. Szépvölgyi út 49-61. (R. *Facsády Annamária*)

according to the topographic system of Aquincum:

The Aquincum Civil Town and its environment

- III 4 Záhony Street, Hajnóczy (former MHSZ) building (*Orsolya Láng*)
- III 139 Szentendrei Road (Symphorus mithraeum) (*Paula Zsidi*)
- III Pók Street housing district (*Orsolya Láng*)
- III Szentendrei Road - Rozália Street - Sajtoló Street- Ringató Street – Zsófia Street - Gladiátor Street (*Orsolya Láng*)
- III Záhony Street - Sujtás Street - Gázgyári (Gas Factory) housing district (*Orsolya Láng*)
- III Óbuda Island, northern tip (*Orsolya Láng – Attila Tóth J.*)

Aquincum Legionary Fortress and Military Town

- III 6 Vályog Street (*Orsolya Madarassy*)
- III 125 Bécsi Road (*Orsolya Madarassy*)
- III 22 Szőlő Street (*Orsolya Madarassy*)
- III 4 Fényes Adolf Street (*Orsolya Madarassy*)
- III 112 Lajos Street (*Orsolya Madarassy –Margit Németh*)
- III 75 Kiscelli Street (*Margit*)

- III. Bécsi út 56. (*Hable Tibor*)
- III. Bécsi út 63. (*Hable Tibor*)
- III. Kecske u. 19-21. (*Hable Tibor*)

Az aquincumi villaövezet területe

- III. Kunigunda u. 39. (*Lassányi Gábor – Zsidi Paula*)
- III. Perényi köz 13/b. (*Kirchhof Anita-Kárpáti Zoltán*)
- III. Kisbojtár u. 19907/6. (*Kirchhof Anita – Láng Orsolya*)
- III. ker. Kisbojtár u. 8. (*Láng Orsolya*)

Aquincumon kívüli táborok és települések, limes menti beépítettség

- II. Tölgyfa u. 3 – Henger u. 2. (*H. Kérdő Katalin – Kovács Eszter – Szilas Gábor*)
- II. Medve u. 5-7. (*H. Kérdő Katalin – Végh András*)
- XI. Albertfalva, Hunyadi János út (*Szirmai Krisztina – Beszédes József – Endrődi Anna*)
- XI. Campona u. 1. (*Szirmai Krisztina–Beszédes József–Szilas Gábor*)

A fenti lelőhelyeken kívül ős- és népvándorláskori kutatások folytak az alábbi helyszíneken:

- XVII. Kiskáros-híd u. (*Szilas Gábor*)
- XVII. Csékút u. (*Horváth M. Attila – Kovács Eszter*)

Németh–Anita Kirchhof

- III Fő tér (Main Square) – Hajógyár Street (*Margit Németh*)

The area of the Aquincum territorium

- II 7 Felhévizi Street (*Annamária R. Facsády*)
- III 41 Szépvölgyi Road, parts of several lots (*Annamária R. Facsády*)
- III 49-61 Szépvölgyi Road (*Annamária R. Facsády*)
- III 56 Bécsi Road (*Tibor Hable*)
- III 63 Bécsi Road (*Tibor Hable*)
- III 19-21 Kecske Street (*Tibor Hable*)

The area of the Aquincum villa district

- III 39 Kunigunda Street (*Gábor Lassányi – Paula Zsidi*)
- III 13/b Perényi Lane (*Anita Kirchhof*)
- III 19907/6 Kisbojtár Street (*Anita Kirchhof – Orsolya Láng*)
- III 8 Kisbojtár Street (*Orsolya Láng*)

Forts and settlements outside Aquincum, constructions along the limes

- II 3 Tölgyfa Street – 2 Henger Street (*Katalin H. Kérdő*)
- II 5-7 Medve Street (*Katalin H. Kérdő*)
- XI Albertfalva, Hunyadi János

Nemcsak mennyiségi, hanem szakmai szempontból is eredményes évként értékelhetjük a 2001. ásátási szezonot. Számos új lelőhellyel gazdagodtunk, több területen volt alkalmunk korábbi kutatásokat hitelesíteni, illetve tovább bővültek ismereteink az aquincumi topográfiáról. Az ismert aquincumi topográfiát kiegészítő adatokat elsősorban a katonaváros területének feltárásai eredményezték. Ugyancsak új építéstörténeti információkat nyertünk a polgárváros déli városfalának körzetéből és az úgynevezett Symphorus mithraeum épületéről. Ipartörténeti emlékek feltárásával bővíthettük a korábbi topográfiai adatokat a katonaváros déli részéből. Az Aquincumtól délre lévő limesszakazon, a vízivárosi tábor és körzetének feltárása több ponton is új eredményt hozott. Sikertült a táborhoz tartozó vicus kiterjedésének északi szélét valószínűsíteni, valamint a település 2-3. századi periódusához tartozó fürdőépület egy részét feltárni.

Az elmúlt évek egyik szenzációjaként értékelhető albertfalvi kutatások ebben az évben folytatódtak (lásd Szirmai Krisztina cikkét e kötetben). A 2001. év egyik legizgalmasabb feltárásaként számontartható ásátás számos új adatának ellenére sem csökkent a megoldásra váró kérdések sora, az auxiliaris tábor

Road (Krisztina Szirmai – József Beszedes)

- XI 1 Campona Street (Krisztina Szirmai–József Beszedes–Gábor Szilas)

The excavation season of 2001 was successful in respect to quantity as well as from a scientific point of view. Numerous new sites have been explored, we could verify data from former excavations in several areas, and new information could be gathered about the topography of Aquincum. The latter data came mainly from the excavations in the Military Town. Information on construction history was gathered from the environment of the southern town wall of the Civil Town concerning the building of the so-called Symphorus *mithraeum*. Industrial historical monuments were unearthed in the southern part of the Military Town. The excavations conducted in the Viziváros fort and its environment on the *limes* stretch south of Aquincum, yielded new results in several spots. We could locate, with great certainty, the northern boundary of the vicus built up around the fort, and unearth a part of the bath from the 2nd-3rd century phase of the settlement.

The excavations at Albertfalva, which brought sensational results in the past years, were continued this year (see Krisztina Szirmai's article in

vicusától délnyugatra előkerült objektum(ok)-kal kapcsolatosan. A feltárást nehezíti, hogy a többségében amúgy is múlandó anyagból készült építmény(ek) (fa-föld konstrukció), a terepadottságok következtében vagy lepusztultak, vagy nehezen megközelíthetők. A szóbanforgó, nagyobb kiterjedésű védmű elemeiként értelmezhető árkok ugyanis egy magasan fekvő kiemelkedés nyugati szegélyén húzódnak. Tőlük keletre, az egykori domb magaslatán a római kori objektumok az erózió következtében – kevés kivétellel – megsemmisülhettek. A nyugati oldalon pedig az árkokat egy jelentős szintesítés követi, s az itt nyomokban fellelhető konstrukciós nyomokat méteres vastagságú, a mélyfekvésű, vizenyős területekre jellemző tömör, beiszapolódott humuszos réteg fedi. A feltárást végzett, és még értékelés alatt álló archaeometriai vizsgálatok várhatóan segítenek a védművel körülvevett, feltételezett objektum kiterjedésének, rendeltetésének, valamint a tábor és a vicus építéstörténetével való kapcsolatának megítélésében.

Az albertfalvi feltárások másik szenzációja a kedvező földrajzi adottságokat kínáló területen megtelepedő, kora bronzkori népesség telepének feltárása volt. Ugyancsak a Duna jelentőségét húzza alá, mint

this volume). The excavations, which proved to be the last year's most exciting ones, yielded many new data. Never-the-less, we still do not have the answer to the numerous questions regarding the feature(s) found southwest of the *vicus* of the auxiliary fort. The excavations are rendered difficult by the fact that the structure(s) were made of perishable materials (earth-wood constructions) which have either been eroded or they are difficult to get at. Namely, the long ditches which were recovered, which can be interpreted as elements in a larger defensive system, are situated along the western rim of a high elevation. East of them, on the top of the former hill, nearly all the Roman features have been destroyed by erosion. On the western side, a significant fall-off in the level follows the ditches, and the construction traces still found in spots are covered by a one-meter thick compact, muddy humus layer, characteristic of deep lying waterlogged territories. The archaeometric analyses carried out in the course of the excavation, which are being evaluated at the moment, will probably help the archaeologists estimate the extent and function of the feature surrounded by the defense work, and determine its relation to the construction history of the fort and *vicus*.

fontos telepítőtényezőt, a Nagytétényben feltárt, későkelta település is. A korábban teljesen ismeretlen, nagykiterjedésű telep feltárásának eredményeképpen fontos település szerkezeti adatokat nyerhettünk, valamint teljesen új ismeretekkel gazdagodhattunk a terület településtörténetére vonatkozólag, a római foglalást közvetlenül megelőző időszakból.

A feltárások topográfiai-kronológiai eredményei mellett a múzeum gyűjteményét is gazdagítottuk több, egyedi muzeális értékű tárggyal. Az Aquincumi Múzeum gyűjteményében művészi értéke miatt egyedülálló *niello* díszes *strigilis*, vagy a helyi kőfaragás magas szintjéről tanúskodó *eraviscus* nőt ábrázoló szoborfej, – a korábbi évek hagyományának megfelelően – látható a múzeum állandó kiállításának részeként, a 2002. kiállítási évadban.

Zsidi Paula

The other sensation of the excavations at Albertfalva was the discovery of a village of an early Bronze Age population who had settled there to take advantage of the favorable geographical setting. The late Celtic settlement unearthed at Nagytétény also emphasizes the significance of the Danube as an important factor in choosing a territory for settlement. As the result of the excavations at this previously unknown, large settlement, we could obtain data on the settlement structure and the settlement history of the territory just before the arrival of the Romans.

The excavations yielded topographic-chronological results and also enriched the collection of the museum with several valuable, unique objects. The *strigilis* with *niello* ornamentation is a unique piece in the collection of the Aquincum Museum and reflects a high artistic value. The head of the statue of a Eraviscan woman attests to the high standard of local stone carving. These objects, following the tradition of the previous years, can be seen in a temporary display in the permanent exhibition of the museum during the 2002 exhibition season.

Paula Zsidi

Feltárások az úgynevezett „helytartói villa” területén

(Budapest, III. ker., Szépvölgyi út 41., Hrsz.: 14868)

A Budapest, III. ker., Szépvölgyi út 41. szám alatti hatalmas telek a privatizáció megindulásáig az MMG területe volt. A gyár üzemépületei részben az 1950-es években épültek. Előzetes szondázásra, netán feltárássra ezen a régészeti alig ismert területen az építkezést megelőzően nem kerülhetett sor. Ismereteink Nagy Tibor az építkezéssel párhuzamosan folytatott, küzdelmes leletmentésének dokumentációjára alapozódtak. (A rövid dokumentációt a Magyar Nemzeti Múzeum adattára őrzi, 233. B.IV. szám alatt.) Ebből kiderül, hogy az üzemépületek alapozásakor, az építési munkák mellett, mindössze egy munkásemberrel végezhetett „kutatásokat” a régész, természetesen az építkezés igényeit mindenkor szem előtt tartva. A megfigyeléseket mintegy 200 méter hosszú, 20-30 méter széles sávban végezte, melynek nyugati végén langobard sírok, keleti felében pedig egy közel 30 mé-

Excavations in the area of the so-called “Governor’s villa”

(Budapest III, 41 Szépvölgyi Road, Lrn.: 14868)

The huge lot in district III Budapest at 41 Szépvölgyi Road was occupied by the MMG until the start of privatisation. Some of the buildings of the factory were built in the 1950's. Not even test excavations could be carried out preceding the constructions in this archaeologically barely known territory. What we know comes from the documentation of the arduous rescue excavations conducted by Tibor Nagy parallel to the construction of the factory. (The short documentation is preserved in the archives of the Hungarian National Museum, no. 233. B.IV). It tells us that the archaeologist could employ only a single laborer to help carry out the “research” at the time of the foundations were being laid and he had to work in parallel to the construction, naturally always respecting its demands. The observations were made in a band about 200 m long and 20-30 m

ter hosszú „*villa urbana*” északi része került elő. Az ásató szerint a legkorábban a 2. század végén épült villa terrazzos helyiségét kétszer is átépítették. Pusztulását a 3. század második felére teszi. A villaépület mellett állott a Iuppiter szentély. Nagy Tibor megfigyelései alapján a terület helytartói villaként szerepelt a szakmai köztudatban. Újabban Póczy Klára (PÓCZY 1999) a terület római kori funkcióját egészen más megvilágításban mutatja be: a császárkultuszhoz kapcsolódó Iuppiter Teutanus szentélykörzetnek tartja.

2001. év folyamán – alig valamivel jobb helyzetben, mint annak idején Nagy Tibor – lehetőség nyílt újabb régészeti kutatásokra. Az itt működő gyár megszűnésével a hatalmas területet kisebb részekre osztották. Az egyes részek új tulajdonosai többnyire megtartották a már meglévő üzempületek vázát, de átépítették, megnagyobbították azokat. A közműhálózat egy része is felújításra került, illetve újabbak létesültek. Ezeket a munkákat – márciustól decemberig – figyelemmel kísértük, a nagyobb területet érintő földmunkák előtt szondázó kutatást végeztünk. Ennek eredményeképpen két parcellán is tudtunk nagyobb méretű feltárást végezni, bár kutatásainkat a

wide. At the western end he found Langobard graves, while in the eastern end, the northern part of a nearly 30 m long “*villa urbana*” was discovered. According to the archaeologist, the villa was built no earlier than the end of the AD 2nd century, and its room, paved with terrazzo, was twice reconstructed. He dated its destruction to the second half of the 3rd century. A Jupiter shrine stood next to the villa. According to Tibor Nagy, experts located the governor’s villa in this area. Recently, Klára Póczy (PÓCZY 1999) described the function of the territory in the Roman period from a different angle: in her view this may have been the sacrificial district of Jupiter Teutanus, linked to the emperor cult.

Another opportunity was offered for archaeological excavations in 2001, with only slightly better conditions than those experienced by Tibor Nagy. With the liquidation of the factory, the huge territory was divided into smaller lots. The new owners of the individual lots mostly retained the skeletons of the standing workshop buildings, which they reconstructed and enlarged. Some of the public utilities were also reconstructed and complemented

folyó építkezések területileg és időbelileg is erősen behatárolták. Sajnos, a Nagy Tibor által végzett leletmentéseknek nem bukkantunk nyomára. Ezeket a feltárásokat minden bizonnyal a még álló és a tervek szerint egyelőre változatlanul megmaradó fő épület alatt és környékén végezte.

A modern építkezések, illetve az azt megelőzően a közelben működő bánya nagyon megbolygatták a területet. A Szépvölgyi úttól távolabb lévő telekrészek negatívnak bizonyultak. Római rétegeket és településmaradványokat csupán a Szépvölgyi úthoz közel eső telekrészekben, illetve közműárkokban dokumentálhattunk, igen nagy mélységben. (1. kép)

with new ones. These works were supervised by archaeologists from March to December and test excavations were carried out preceding earth moving work that were planned to modify larger surfaces. In consequence, we could carry out excavations on large surfaces in two parcels although the parallelly pursued construction works strongly constrained the archaeological explorations both in time and space. Regrettably, we could not identify the traces of the rescue excavations conducted by Tibor Nagy. He must have worked under and near the still standing, and for the time being, unmodified main building.

1. kép: Helyszínrajz a kiterjedtebb kutatások jelölésével
Fig. 1: Site location map marked with the larger excavations

A főbejárat közelében húzott nagyjából észak-déli csatornaárokban egy kelet-nyugati irányú, támpilléres római fal rövid szakaszát dokumentálhattuk. (2. kép) Pontos kormeghatározását azonban a leletanyag hiánya nem teszi lehetővé. A főépülettől nyugatra és délkeletre eső telekrészeken nagyobb kiterjedésű feltárást végezhattünk. Ennek eredményeképpen megállapíthatjuk, hogy a korabeli domborzati viszonyok jelentős mértékben

2. kép: Támpilléres fal részlete közműárókban
Fig. 2: Detail of a buttressed wall in a public utilities ditch

The modern constructions and the quarry that functioned prior to it in the neighbourhood caused bad disturbances to the area. The lots farther from Szépvölgyi Road proved empty. Roman layers and settlement traces were registered only in the lots close to Szépvölgyi Road and at very great depths in the public utilities trenches. (Fig. 1)

A short section of an east-west directed buttressed Roman wall was documented in the roughly north-south oriented trench for a sewer near the main entrance of the factory. (Fig. 2) Accurately dating it, however, is impossible because there are no diagnostic finds. Excavations could be carried out on more extensive surfaces on the lots west and southeast of the main building. Here, the Roman period surface formations were significantly different what is found there today since the level differences were formerly much greater. This is why some of the Roman layer has survived despite heavy disturbances. However, only the lower

különböztek a maitól, s a területen sokkal jelentősebb szintkülönbségek voltak. Ennek köszönhető, hogy a római rétegből egyáltalán ránk maradt valamennyi a gyakori bolygatás ellenére. Feltárásaink során csupán az itt lévő objektumok alsó részeit tárhattuk fel. Világosan kirajzolódott a beépített terület keleti széle, mely jelentős mértékben lejtett dél-délkeleti irányban. A feltárt falalapozásokból az épület típusára, alaprajzára nem lehet következtetni. Annyi megállapítható volt, hogy esetenként a falak áthelyezésével, az épületrész megújításával kell számolnunk.

Az épületmaradványoktól keletre két kemence aljrésze került elő. Bár az egyik csak igen töredékesen maradt meg, alaprajzuk és funkciójuk is azonos lehetett. Az épebb változat alaprajza csaknem kör alakú, belső átmérője 230-240 centiméter. A belső tér apró kövekkel alapozott, melyet salakos, vörösre égett réteg fedett. Oldalán vékony paticsréteget figyeltünk meg, melyet kő alapozásra rakott, agyagtéglából készült fal vett körül, az agyagtéglák azonban nem égtek át. A felépítményből semmi sem maradt meg, s a kemence funkciójára utaló leletanyagot sem találtunk. A kemencéktől nem messze, egy visszabontott falrészén szabályo-

parts of features could be unearthed. The eastern edge of the inhabited area, which sloped sharply a south - southeastern direction, could be partially identified. The unearthed foundations of the walls are not sufficiently extensive to determine the type and the ground plan of the building. Nevertheless, it could be observed that the unearthed part of the building had been reconstructed, sometimes including shifting the position of the walls.

The bottom part of two ovens were discovered east of the remains of the building. One was in a very fragmentary condition. However, they seem to have had the same ground plan and function. The more intact one had a round ground plan with an inner diameter measuring 230-240 cm. The interior had a foundation composed of small stones, covered with a red-burnt layer combined with slag. A thin daub layer was observed on the side, surrounded by an adobe wall laid on a stone foundation. The adobe wall was not burnt through. Nothing survived of the upper structure, and no finds came to light to suggest the function of the oven. Near the ovens, several groups of neatly piled up whole *imbrexes* (roof

san egymásra rakott, felhalmozott ép imbrexek több csoportját tártuk fel. (3. kép)

A leletanyagban feltűnően sok terra sigillata töredék volt. A leletanyag egésze a 2-3. századra keltezi a feltárt objektumokat, a terület későrómai kori használatát azonban az előkerült érmék bizonyítják.

3. kép: Feltornyozott imbrexek a kemencék közelében
Fig. 3: Piled up imbrex-roof tiles close to the ovens

R. Facsády Annamária

Irodalom/References:

PÓCZY 1999 – PÓCZY K.: Iuppiter Optimus Teutanus Aquincumban. Pannoniai kutatások. A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai. Szekszárd (1999) 201-223.

tiles) were found by a removed wall section. (Fig. 3)

There were unexpectedly many Samian ware fragments in the find material. Some of the finds date the unearthed features to the AD 2nd-3rd centuries, while the Late Roman use of the territory was attested by the recovered coins.

Annamária R. Facsády

Néhány újabb sír az aquincumi katonaváros nyugati temetőjéből

(Budapest, III. ker., Bécsi út 56., Hrsz: 14760)

2001. május 2. és június 15. között 34 napos megelőző feltárást végeztünk a SIÓ DISCO CENTRUM Kft. tulajdonában lévő ingatlan nyugati felében (1. kép: 12. lelőhely). A telek keleti harmadát a Kis-Kecske hegy lejtője felé nyitott, szabálytalan U alaprajzú, földszintes lakóház uralja. A ma még romos állapotban lévő udvaros, tornácos épület 18. századi épületrészek felhasználásával 1810 körül épült, majd a 19. század során többször átalakították (HORLER 1962, 316.), jelenleg műemléki védelem alatt áll. Az új tulajdonos igényes, Óbuda egykori fogadóihoz hasonló, kerthelyiséges vendéglőt kíván nyitni a területen. Komolyabb földmunkákkal járó átalakításokat csak a főépület északi és déli szárnyától nyugatra lehetett végezni, mivel műemlékvédelmi előírás az, hogy a ház egyes megmenthető részeit (pl. pincék, főhomlokzat stb.) be kell építeni az új épületgyüttesbe,

Some recently unearthed graves from the western cemetery of the Aquincum Military Town

(Budapest III, 56 Bécsi Road, Lrn: 14760)

Excavations preceding development work were conducted over a period of 34 days in the western part of the lot owned by the *SIÓ DISCO CENTRUM Kft.* between May 2 and June 15, 2001 (Fig. 1: site no. 12). The eastern third of the lot is occupied by a single-story dwelling house with an irregular U-shape, which opens toward the slope of the Kis-Kecske hill. The badly damaged building with a yard and a porch was built around 1810, incorporating structural elements from the 18th century. It was reconstructed several times in the 19th century (HORLER 1962, 316.), and at present it is a protected monument. The new owner intends to open a high standard restaurant with a garden, similar to the historical inns of Óbuda. Reconstructions demanding greater movement of earth could be carried out only west of the northern and southern wings of the building since the monu-

megőrizve ezzel a klasszicista stílusú műemléket.

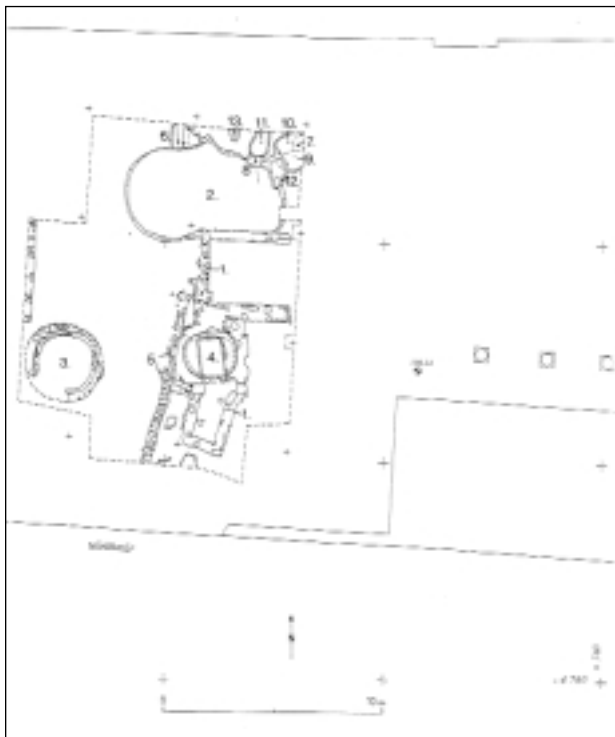
A római kor kutatása szempontjából sajnos a kijelölt udvarrész nem

ment protection regulations decree that the elements of the house that can be saved (e.g. cellars, facade, etc.) must be incorporated into the

1. kép: Összesítő alaprajz: Óbuda-Újlak szórványletelei és ásatási területei 1861 és 2001 között
Fig. 1: Summary map: The area of stray finds and excavations in Óbuda-Újlak between 1861 and 2001

kecsegtetett sok reménnyel. 400 négyzetméterre írtunk elő régészeti feltárást, de már a gépi lehumuszosítás során kiderült, hogy a teljesen körülépített udvar melléképületeinek alapozásakor (19-20. század) minden elpusztult. Ekkor, valószínűleg a domboldal bevágásával nyerhettek teret, nagyobb és kevésbé lejtős udvart. Szinte teljesen eltűnt a

2. kép: Összesítő alaprajz (Budapest, III. ker., Bécsi út 56.)
 Fig. 2: Summary map (Budapest III, 56 Bécsi Road)

geológiai alapréteg felett képződött őshumusz és az épületrészek között 1 méter mélységig nem lehetett mást találni csupán laza, újkori „kerti szeméttel” kevert termőföldet. Végül csak körülbelül 180 négyzetméter, szabálytalan alaprajzú területen nyitottunk hat teljes és két fél szektorból álló ásátási szelvényt. (2. kép)

Érdekes ellentmondás, hogy a „nehéz terep” kapcsán milyen gaz-

new complex in order to preserve the classical style monument.

The part of the yard where excavations could be carried out was not promising with respect to Roman studies. The surface of the obligatory archaeological excavations was determined to be 400 m² but mechanical scraping had already revealed that everything had perished at the time the foundations

dag kutatástörténeti emlékműanyag tállózható. Rómer Flóris, az Archeologiai Közlemények 3. kötetében tudatja, hogy Buda-Újlak 171. házának udvarán (akkor Fő út 168.), „mészgödör gyanánt szolgál” egy feliratos szarkofág, amely kútásás közben került elő. (RÓMER 1863, 153.) *C. Pollius Martianus* sírfeliratának szövegét először Th. Mommsen közölte (CIL III. 3560), majd a *mursai* (Eszék) származású, egykori fegyvertáros (*custos armorum*) veterán működését Kuzsinszky Bálint, a névkutatás sajátos módszereivel Hadrianus császár uralkodásának időszakára (117 – 138) datálja. (KUZSINSZKY 1898, 140.; KUZSINSZKY 1908, 90.) Ismerünk erről a telekről egy orosz-lánszobrot is, melyről szintén Kuzsinszky értesített először. (KUZSINSZKY 1908, 94., 95., 29. ábra)

A telek tágabb topográfiai környezetében, a *Bécsi út 50.* számú telken (1. kép: 15), kerti munkák közben agyagesővek kerültek elő. Rövid leletmentés során tisztázódott, hogy a leletek egy római kori vízakna (elosztó) és az ehhez délről csatlakozó, észak-déli irányú vízvezeték részei voltak. (NÉMETH 1969, 432–477.) A közmű keleti leágazásának, ill. a vezeték keleti és északi szakaszának feltárására akkor nem volt lehetőség, de

were laid for the outbuildings enclosing the yard (19-20th centuries). A larger space and a larger and less sloping yard was probably created by cutting out a section from the hillside. Barely anything remained of the ancient humus covering the geological ground layers and nothing but a loose, modern soil mixed with “garden debris” could be found between the parts of the building down to a depth of 1 m. Finally, a cut of 6 entire and two half sectors was opened over an irregular surface measuring about 180 m². (Fig. 2)

It is an interesting contradiction that a rich research historical material could be collected from the “difficult terrain”. Flóris Rómer reported in vol. 3 of *Archeologiai Közlemények* that an inscribed sarcophagus was “used as a lime pit” in the yard of house no. 171 of Buda-Újlak (at that time 168 Fő Road), which was found during the digging of a well (RÓMER 1863, 153.). Th. Mommsen published first the text of *C. Pollius Martianus*’s tomb inscription (CIL III. 3560), then Bálint Kuzsinszky dated the activity of the veteran custodian of the arsenal (*custos armorum*) from *Mursa* (Eszék) to the time of *Emperor Hadrian*’s reign (AD 117-138) using a special form of name research

az ásató szerint, az északi ág már a Bécsi út 54. alatt is előkerült. (1. kép: 13, lásd még BERTIN 1999, 21.; MÁRITY 1982, 182–197.)

Ilyen előzmények ismeretében nem volt váratlan fejlemény, hogy az ásatósi idő nagy részét az újkori beépítettség nyomainak feltárása töltötte ki. Az újkori falak (2. kép: 1.), gödrök (2) és egyéb objektumok (verem: 3, füstölőverem: 4) pontosabb meghatározására és datálása e helyütt nem vállalkozhatunk. Két, vagy három építési periódus is elkülöníthető (5) a kötőanyag, falazási technikák és tájolási eltérések alapján. Néhány rézkrajcár is tanúsítja (rengeteg cserép, üveg és fémlelet mellett), hogy a területen már a 18. században eleven mindennapi élet zajlott, és nyilván már ekkor is sok római kori sír elpusztult az építkezések miatt. Egyetlen római kori kőemlékünk, egy sírkő peremtöredéke, leveles, indás keretmotívummal, az 1. számmal jelölt melléképület alapozásából került elő. Bár az udvar északkeleti negyedében mai napig jó állapotban látható egy kikövezett, mély kút, a 19. században talált és Rómer által említett szarkofágra, vagy annak pontosabb lelőhelyére semmilyen egyéb jel nem utalt.

Szórányosan jelentkező, római kori leletek csupán az ásatósi utolsó hetében kerültek elő, kizárólag a

(KUZSINSZKY 1898, 140. and 1908, 90.). Kuzsinszky also reported on a statue of a lion from the lot (KUZSINSZKY 1908, 94. and 95., Fig. 29).

Clay pipes were found during gardening on lot 50 Bécsi Road in the wider neighborhood of the lot. (Fig. 1: 15) A short rescue excavation confirmed that the finds belonged to a Roman period water well (distributor) and a water conduit running north to south, which connected to the well from the south (NÉMETH 1969, 432-477). At that time, the eastern branch and the eastern and northern stretches of the water conduit could not be unearthed although the archaeologist noted that the northern stretch had been unearthed on lot 54 Bécsi Road (Fig. 1: 13 see also BERTIN 1999, 21. and MÁRITY 1982, 182-197.).

After such antecedents, it was not surprising that the uncovering of modern constructions took up most of the excavation time. The accurate identification and dating of the modern walls (Fig. 2: 1), pits (2) and other features (storage pit: 3, smoking pit: 4) is not the task of the present report. Two or three building periods could be distinguished (5) based on the mortaring substances, the wall technology and

szelvény északkeleti sarkában. Ezen a helyen, egy nagy, újkori gödör (2) északi és északnyugati peremén érintetlen volt az őshumusz. A sírok többsége viszont már sajnos nem. Négy csontvázas temetkezésből kettő (6), mellékletek hiányában, csak a sírföldbe keveredett cseréptöredékekre hagyatkozva, pontatlanul datálható. A halottakat dél-északi fektetéssel, szorosan egymásra helyezve, egy gödörbe hantolták el. A 7. számú, hasra fektetett halott környezetében úgynevezett horgos kapocs került elő, tehát a sír nem római kori. A negyedik, észak-déli tájolású csontvázas sír (8) déli felét elpusztították a 2. számú gödör kiásásakor. Kizárólag a szerencsének köszönhető, hogy megmaradt a körülbelül 10-12 éves gyermek feje mellé helyezett üvegpohár (BARKÓCZI 1988, Kat. 61.) fele, amelyhez hasonló már került elő a Bécsi úti temetőből. (TOPÁL 1993, Pl. 49, Gr.70/5.) Kora, az idézett párhuzam alapján, 2. század vége – 3. század eleje. (TOPÁL 1993, 34.)

A 9, 10, 11. számú, szórthamvas sírokból alig került elő értékelhető leletanyag. Legkorábbi temetkezésünk az az észak-déli tájolású, szórthamvas rítusú sír (12) volt, melynek nyugati felét szintén bolygatták az újkori gödörrel. Leletei közül, egy lapított, körte alakú kis am-

alterations in the orientation. A few copper kreutzers demonstrate (beside numerous sherds, glass and metal finds) that already in the 18th century, the area was intensively occupied. Certainly, many Roman period graves were destroyed by the contemporary construction works. The only Roman stone find was an edge fragment of a tombstone with a leaf-and-tendrill framing motif, which was discovered in the foundation of outbuilding no. 1. Although a well-preserved stone-lined deep well still stands in the northeastern quarter of the yard, nothing else hinted at the existence of the sarcophagus found in the 19th century and mentioned by Rómer or indicated its provenance.

Scattered Roman period finds appeared only in the last week of the excavations and were restricted to the northeastern corner of the cut. Here, the old humus remained intact on the northern and north-western edges of a large, modern pit (2). Not so the majority of the graves. Two of the four inhumation graves (6) contained no finds and can be dated only with rough accuracy from the pottery fragments mixed into the fill of the graves. The dead were oriented in a south-north direction right over one another within a single pit. A so-called

fora. (3. kép) Egyfülű (korsó) változatai, az 1. század végén kerültek Itáliából Pannoniába. (BÓNIS 1942, XXV. 8.) A 13. sír üvegmellékletei alkotják a kis temető-részlet reprezentatív leletanyagát. (3. kép) A szabálytalan Drag. 37. formájú, törött üvegtál egyedi darab, a 3. századi, horpasztott falú illatszeres üveg viszont szintén jól ismert a temető feltárt sírjaiból. (például TOPÁL 1993, Pl. 80, Gr. 146/4 és 5.)

Ilyen szerény ásatási eredmények mellett talán felesleges is az eddigi információk összefoglalása, de végezetül ismét fel kell hívni a figyelmet a Bécsi út 56. számú telek kutatástörténeti múltjára, az itt előkerült értékes faragványokra, valamint arra tényre, hogy a telek keleti kétharmada még feltáratlan.

Hable Tibor

Irodalom/References:

BARKÓCZI 1988 – L. BARKÓCZI: Pannonische Glasfunde in Ungarn. Budapest, 1988.
BERTIN 1999 – P. BERTIN: Előze-

3. kép: Bécsi út 56: válogatás a római kori sírok leleteiből
Fig. 3: 56 Bécsi Road: selection of finds from Roman Period graves

hooked clasp was found next to skeleton no. 7 which lay on its belly, something that demonstrates that this was not a Roman period grave. The southern part of the fourth inhumation grave, oriented north-south, (8) was destroyed by pit no. 2. It was sheer luck that half of the glass beaker placed beside the head of the approximately 10-12 years old child survived (BARKÓCZI 1988, Cat. 61.). A similar beaker had been unearthed in the *Bécsi Road* cemetery (TOPÁL 1993, Pl. 49, Gr. 70/5.). The cited analogue dates the vessel from the end of the 2nd century and the beginning of the 3rd century (TOPÁL 1993, 34.).

Very few finds which could be evaluated came to light in scattered ash graves nos. 9, 10 and 11. The oldest burial was the north-

tes jelentés a Bécsi úti temető déli részletének feltárásáról, III., Aquincumi füzetek 5 (1999) 20-36.

BÓNIS 1942 – BÓNIS É.: A császárkori edényművesség termékei Pannoniában. (A terra szigillátákon kívül) I. A korai császárkor anyaga. Budapest, 1942.

HORLER 1962 – HORLER M.: A III. kerület műemlékei. Bécsi út, Békásmegyér. Magyarország Műemléki Topográfiája VI: Budapest Műemlékei II, 1962, 314-316.

KUZSINSZKY 1898 – KUZSINSZKY B.: Aquincum római feliratai. Budapest Régiségei 6 (1898) 109-150.

KUZSINSZKY 1908 – KUZSINSZKY B.: Magyarországon talált kiadatlan kőemlékek. MKÉ 2 (1908)

MÁRITY 1982 – MÁRITY E.: BTM Adattár; 182-197. topográfiai karton (1982)

NÉMETH 1969 – NÉMETH M.: BTM Adattár; 432-477. topográfiai karton (1969)

RÓMER 1863 – RÓMER F.: Pannoniai újabb kiadatlan feliratok. Archeologiai Közlemények 3 (1863) 151-166.

TOPÁL 1993 – J. TOPÁL: Roman Cemeteries of Aquincum, Pannonia. The Western Cemetery (Bécsi Road) I. Budapest, 1993.

south oriented scattered ashgrave no. 12. The western part of the grave was disturbed by a modern pit. A small flattened pear-shaped amphora (*Fig. 3*) should be mentioned from among its finds. One-handed versions (jug) of it were imported from Italy to Pannonia at the end of the 1st century (BÓNIS 1942, XXV. 8.). The most spectacular elements of the cemetery fragment are the glass gravegoods from grave no. 13. (*Fig. 3*) The broken glass bowl with an irregular Drag. 37 shape is a unique item, while the perfume glass with depressed walls from the 3rd century is well known from other burials unearthed in this cemetery (e.g. TOPÁL 1993, Pl. 80, Gr. 146/4. and 5.).

With such modest excavation results it is perhaps unnecessary to sum up the data. We have to call attention, however, to the past research history lot 56 *Bécsi Road*, the valuable carved stones found there and the fact that the eastern two third of the lot has not yet been excavated.

Tibor Hable

Régészeti feltárások az aquincumi katonaváros területén

(Budapest, III. ker., Fényes Adolf utca 4., Lajos utca 112.–Fényes Adolf utca 5., Szőlő utca 22., Vályog utca 6., Hrsz.: 17796, 17809, 17481, 17016/2)

2001. folyamán a római kori katonaváros leginpozánsabb korszakáról, a 3. századi városképről szereztek a legtöbb információt, tehát az év feltárásait ezúttal nem előkerülésük sorrendjében, hanem topográfiai helyzetük szerint ismertetjük. *(1. kép)*

A Fényes Adolf utca 4. telken, a MATHILDE 2000 Számítástechnikai Kft. új irodaházának alapozási munkái előtt végeztünk ásatást, ahol nyomon követhettük a limesutat nyugatról szegélyező épületsor egyik nagy lakóházának építéstörténetét.

Az aquincumi katonaváros észak-déli főútja, a limesút periodizációját már 1999-ben sikerült megfigyelni (MADARASSY 2000), ezúttal az út szélének csatormázását tártuk fel. A legkorábbi, Traianus éremmel keltezett sza-

Archaeological excavations in the territory of the Aquincum Military Town

(Budapest III, 4 Fényes Adolf Street, 112 Lajos Street – 5 Fényes Adolf Street, 22 Szőlő Street, 6 Vályog Street, Lrn.: 17796, 17809, 17481, 17016/2)

In 2001, most of the information came from the most spectacular phase of the Roman period in the Military Town, the 3rd century urban context. Accordingly, the excavations will be described in a topographical order and not in the order of the time of their discovery. *(Fig. 1)*

Excavations were conducted on the lot at 4 Fényes Adolf Street preceding the foundation of the new office building of the MATHILDE 2000 Számítástechnikai Kft, where it was possible to study the construction history of one of the large dwelling houses in the row of buildings bordering the limes road in the west of the town.

The periodisation of the limes road, the north-south oriented main road of the Aquincum

1. kép: A 2001. évi ásatások az aquincumi katonaváros területén

Fig. 1: Excavations in the area of the Aquincum Military Town in 2001

kasz elbontása után ezt a csatornát a 2. század végén, majd a 3. században többször is megújították. Egészen a római kor végéig használatban lehetett, mivel kőanyagát csak a középkor folyamán, a közeli klarissza kolostor építésekor szedték ki. (MADARASSY-KÁRPÁTI 1998) (2. kép)

Az úttól nyugatra lévő, eredetileg átriumos – peristylumos típusú lakóház a második század elején létesült, központi udvarát pillérekkel nyugyó árkađos *porticus* vette körül. (FACSÁDY 1995; FACSÁDY 1999) Úgy tűnik, ugyanezt a

Military Town had already been noted in 1999 (MADARASSY 2000). This time, the channel running next to the road was unearthed. After the demolition of the earliest stretch, dated by a Trajan's coin, the channel was reconstructed several times at the end of the 2nd century and in the 3rd century. It must have been in use until the end of the Roman period, since the stone material was removed only in the Middle Ages for the construction of a nearby Franciscan nunnery. (MADARASSY-KÁRPÁTI 1998) (Fig. 2)

2. kép: A limesút nyugati szélén futó csatorna különböző periódusai (2-3. század)
 Fig. 2: Various periods (2nd-3rd c.) of the channel running along the western edge of the limes road

háztípust újították meg a század második felében. Ez a két periódus csak nyomokban volt megfigyelhető, mivel nagy valószínűséggel a 3. század első évtizedében a pilléret alapozásuk legelső kősoráig visszabontották, s az új épületet valószínűleg több, elplanírozott korábbi ház helyén alakították ki. A 3. század folyamán azután ezt a nagy lakóházat többször is teljesen átépítették, megnagyobbították. Az egyik tereprendezés síttrétegéből faragott ajtókeret darabjai és egy finoman megmunkált női szobor töredékei kerültek elő. (3. kép) Az épület észak-déli kiterjedése kívül esett a megkutatott területen, csak keleti zárófalanak folyamatos keletebbé tolódását tudtuk dokumentálni. (MADARASSY 2000)

A volt Fényes Adolf utca 4. udvarán lehetett megfigyelni a 4. szá-

The dwelling house was originally built around an atrium - peristyle style - at the beginning of the 2nd century. The central yard was surrounded by an arcaded *porticus* supported by pillars. (FACSÁDY 1995; FACSÁDY 1999). It seems that the same house type was

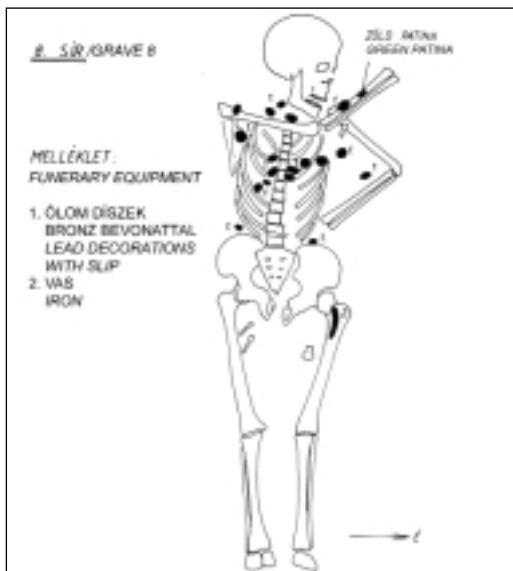
3. kép: Női szobor töredéke
 Fig. 3: Fragment of a statue

zadra keltezhető néhány falalpozás maradványait, de a hozzájuk tartozó padlósínteket az újkori rétegek már megsemmisítették. Az épület felhagyásának időpontjára csak következtethetünk. A területen nyolc későrómai sír került elő. Ez a sírcsoport az 5. századra datálható, egy fiatal nő sztyepei izlésvilágot tükröző ruhadíszei alapján. (4. kép)

A Lajos utca 112.–Fényes Adolf utca 5. telken az OPUS Építő Kft. társasházának alapozási munkái előtt tártuk fel a limesúttól keletre eső római ház többperiódusú falait. A harmadik századi bővítésekkel kapcsolatban ugyanazt a tendenciát figyelhettük meg, mint az előző telken, az épület zárófala az átépítések során egyre nyugatabbra tolódott ki. A század középső harmadára pedig itt is beépítették az insula központi udvarát. (MADARASSY 2001)

Az utóbbi évek régészeti kutatásai nyomán úgy tűnik, az út nyugati felén álltak az előkelőbb, nagyobb alapterületű, díszesebb, gazdagabb házak, míg a szem-

renewed in the second half of the century. These two periods could be observed only in traces, since the pillars were pulled down to the lowermost stone courses, most probably in the first decade of the 3rd century. A new building was raised there, probably in the levelled territory of a number of former buildings. This large dwelling house was then also entirely rebuilt more than once and enlarged in the 3rd century. The remains of a carved stone door frame and the fragments a finely

4. kép: Fiatal nő sírja. Pallája szegélyén fém díszítések.
Fig. 4: Grave of young woman. The edge of her palla had a metal ornament

közti, keleti épületsor keskenyebb, szerényebb kivitelezésű lehetett. Ezt a feltételezést látszik igazolni a Szőlő utca 22. feltárása is, ahol a foghíjtelek statikai adottságai miatt, a PROPSZT Szerkezetépítő Kft. alapozási munkáival párhuzamosan végeztük az ásást.

A római topográfia alapján a katonaváros következő észak-déli főútja – mely a 2-3. századi legiotábor észak-dél főútvonalának *via principalis*ának meghosszabbítása – a mai Szőlő utca alatt húzódott, a telken előkerült épületmaradványok pedig az ezt az utat nyugatról szegélyező lakóházhoz tartoztak (lásd Dévai Bíró Mátyás tér 25-26., ugyanezen út keleti oldalán). (MADARASSY 2000)

Az eredeti 2. századi házat itt is visszabontották a 3. század elején. Az újonnan kialakított reprezentatív épület belső dekorációjáról az itt előkerült falfestménytöredékek alapján alkothatunk képet. Az egyik terem boltíves mennyezete teljes egészében rekonstruálható. (5. kép)

A következő építési periódusban a falak kötőanyaga erősen sóderes, masszív habarcs, mely talán emelet ráépítésére is alkalmas lehetett. Az utolsó átépítés során a fűtési rendszert újjátették meg. Az épület felhagyását itt is későrómai sírok jelzik.

finished statue of a woman (*Fig. 3*) were found in the demolition layer in one of the landscaped areas. The building extended beyond the excavation area to the north and south. Only the gradual shift of the eastern closing wall toward east could be documented here (MADARASSY 2000).

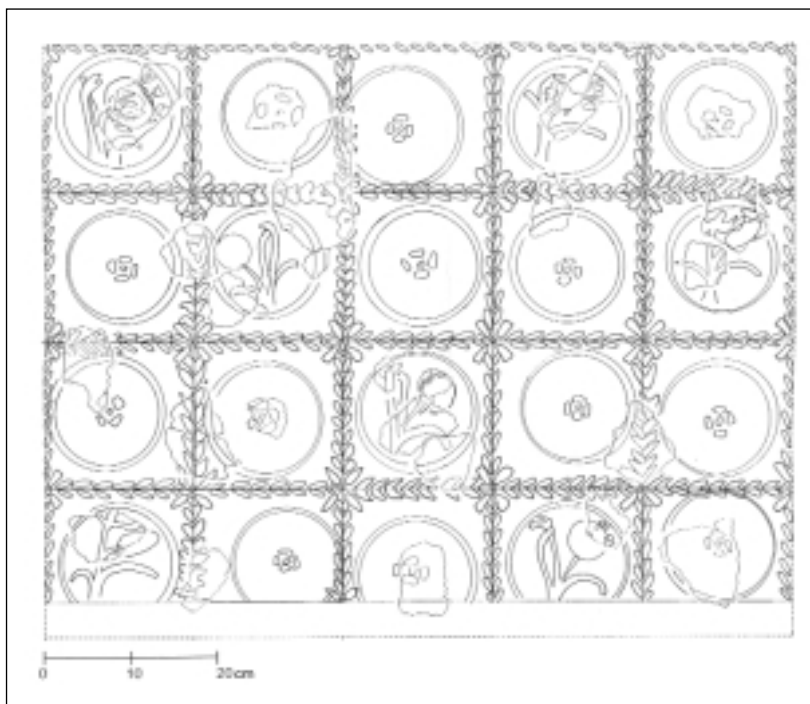
The remains of some wall foundations dated from the 4th century could be observed in the yard of 4. Fényes Adolf street. The relevant floor levels, however, have been destroyed by modern layers. We can only estimate the time when the building was abandoned. Eight late Roman graves were found in the territory. This grave groups can be dated from the 5th century after the dress ornaments of a young woman mirroring the characteristics of the steppe. (*Fig. 4*)

The multi-period walls of a Roman house east of the limes road were unearthed in the lot at 112 Lajos Street - 5 Fényes Adolf Street preceding foundation work on a block of flats by the OPUS Építő Kft. Concerning the urban expansion of the 3rd century, the same tendency could be observed as on the previous lot, that is, the closing wall of the building gradually shifted westwards as the result of the reconstructions. By the

A nyugati városrészben már korábban lokakizáltuk azt a keletnyugati utat, mely a 2-3. századi legiotábort délről szegélyező út meghosszabbítása. (MADARASSY 1996) A FISCHER-BAU Kft. tulajdonában lévő Vályog utca 6. telek feltárásán az ettől az úttól délre (MADARASSY 1997; MADARASSY 1998; MADARASSY 1999) fekvő lakóház építéstörténetét követhettük nyomon.

middle third of the century, the central yard of the insula was established here too (MADARASSY 2001).

The archaeological investigations of the recent years suggest that the larger, more elegant, ornamented and richer houses stood on the western side of the road, while the row of buildings on the opposite eastern side must have been narrower and less fancy. This sug-

5. kép: Egy lehetséges mennyezet rekonstrukció (Kirchhof Anita)
 Fig. 5: A proposed reconstruction of ceiling (Anita Kirchhof)

A katonaváros többi helyszínén megfigyelt tendenciáknak megfelelően, a 2. századi épületet itt is elbontották, az alapozás alsó kőszora csak egy rövid szakaszon maradt meg. Az egész területet egy vastag, laza, sötétszürke, háziszeméttel, selejtes agyagkölöncokkal, kerámiatöredékekkel zsúfolt planírozási réteg borította. A leletanyag alapján ez a szemétréteg a területünkől nyugatra fekvő fazekastelep (PARRAGI 1971) elplanírozása, s feltehetőleg a markomann háborúk utáni tereprendezés idején került ide.

Ebbe a szemétrétegbe lett beleásva a következő ház alapozása. Itt is, éppen úgy mint a város más lakónegyedeiben, minden periódusban fokozatosan új helyiségeket toldottak hozzá, (6. kép) majd az utolsó átépítéskor alakították ki a hypocaustumos fűtésrendszert.

A városrész kiürítése után a területet temetőnek használták. (TOPÁL 1996) A telken újabb ötven sírt tártunk fel, a sírparcella a mellékletek alapján a 4. század második felére keltezhető.

Madarassy Orsolya

6. kép: 3. századi, több periódusú fal és 4. századi sír beásása
Fig. 6: A wall of several periods from the 3rd century and a grave trench from the 4th century

gestion seems to be corroborated by the excavations at 22 Szőlő Street, where we had to work in parallel to the foundation work carried out by the PROPSZT Szerkezetépítő Kft. because of the static properties of the vacant lot.

According to the Roman topography, the next north-south running main road in the Military Town, which was the prolongation of the *via principalis*, the chief north-south road of the 2nd-3rd century legionary fortress, ran under present day Szőlő Street. The building remains found in the lot belonged to the dwelling house edging this road on the west (see 25-26 Dévai Bíró Mátyás Square on the eastern side of the same road) (MADARASSY 2000).

The original 2nd century house here too was pulled down at the beginning of the 3rd century. The

Irodalom/References:

FACSÁDY 1995 – FACSÁDY A.: Feltárás az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában. Aquincumi füzetek 1 (1995) 32-34.

FACSÁDY 1999 – FACSÁDY A.: Feltárás az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában II. Aquincumi füzetek 5 (1999) 65-76.

MADARASSY 1996 – MADARASSY O.: Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros nyugati peremén. Aquincumi füzetek 2 (1996) 53-60.

MADARASSY 1997 – MADARASSY O.: Régészeti kutatások a katonaváros nyugati szélén. Aquincumi füzetek 3 (1997) 48-53.

MADARASSY 1998 – MADARASSY O.: Újabb kutatások az aquincumi katonaváros nyugati felében. Aquincumi füzetek 4 (1998) 61-64.

MADARASSY 1999 – MADARASSY O.: Canabae legionis II Adiutricis. Roman Frontier Studies 17. Zala (1999)

MADARASSY 2000 – MADARASSY O.: Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros területén. Aquincumi füzetek 6 (2000) 46-55.

MADARASSY 2001 – MADARASSY O.: Kutatások az aquincumi katonaváros déli részén. Aquincumi füzetek (2001) 38-43.

inner decoration of the freshly built representative building can be imagined from the wall painting fragments found during the excavations. The domed ceiling of one of the rooms can entirely be reconstructed. (Fig. 5)

The binding substance used in the next construction period contained a high proportion of gravel. It was a compact mortar, which could, perhaps, support a second floor as well. In the last renovation, the heating system was renewed. The abandonment of the building is once again indicated by the presence of late Roman graves.

The east-west road, a prolongation of the road bordering the 2nd-3rd century legionary fortress in the south, had already been located in the western part of the town (MADARASSY 1996). The construction history of the dwelling house south of this road could be followed during the excavations in lot at 6 Vályog Street, which is owned by the FICHER-BAU Kft. (MADARASSY 1997; MADARASSY 1998; MADARASSY 1999).

Similarly to the tendencies observed in other parts of the Military Town, the 2nd century building was pulled down. Only a short length of the lowermost stone course of the foundation

MADARASSY-KÁRPÁTI 1998 – MADARASSY O.-KÁRPÁTI Z.: Újabb épületek az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában. Aquincumi füzetek 4 (1998) 48-54.
PARRAGI 1971 – PARRAGI GY.: Koracsászárkori fazekasműhely Óbudán. Archaeológiai Értesítő 98 (1971) 60-79.
TOPÁL 1996 – TOPÁL J.: Késő-római sírok az aquincumi katonaváros nyugati peremén. Aquincumi füzetek 2 (1996) 50-52.

was left. The entire area was covered by a thick, loose, dark grey levelling layer densely mixed with household refuse, spoilt clay weights and sherds. Judging from the finds, this refuse layer came from the levelling of the potters' workshops west of our territory (PARRAGI 1971), taken here probably during the landscaping work which took place after the Marcomann wars.

The foundation of the next house was dug into this refuse layer. Here, just as in other housing districts of the town, the building was gradually enlarged by new rooms in each period, (Fig. 6) while the *hypocaustum* heating system was added during the last reconstruction.

After the district had been evacuated in the 4th c, the territory was used as a cemetery (TOPÁL 1996). A further fifty graves were unearthed on the lot. The finds date the cemetery parcel to the second half of the 4th century.

Orsolya Madarassy

Az aquincumi polgárváros ún. Symphorus mithraeumának hitelesítő feltárása

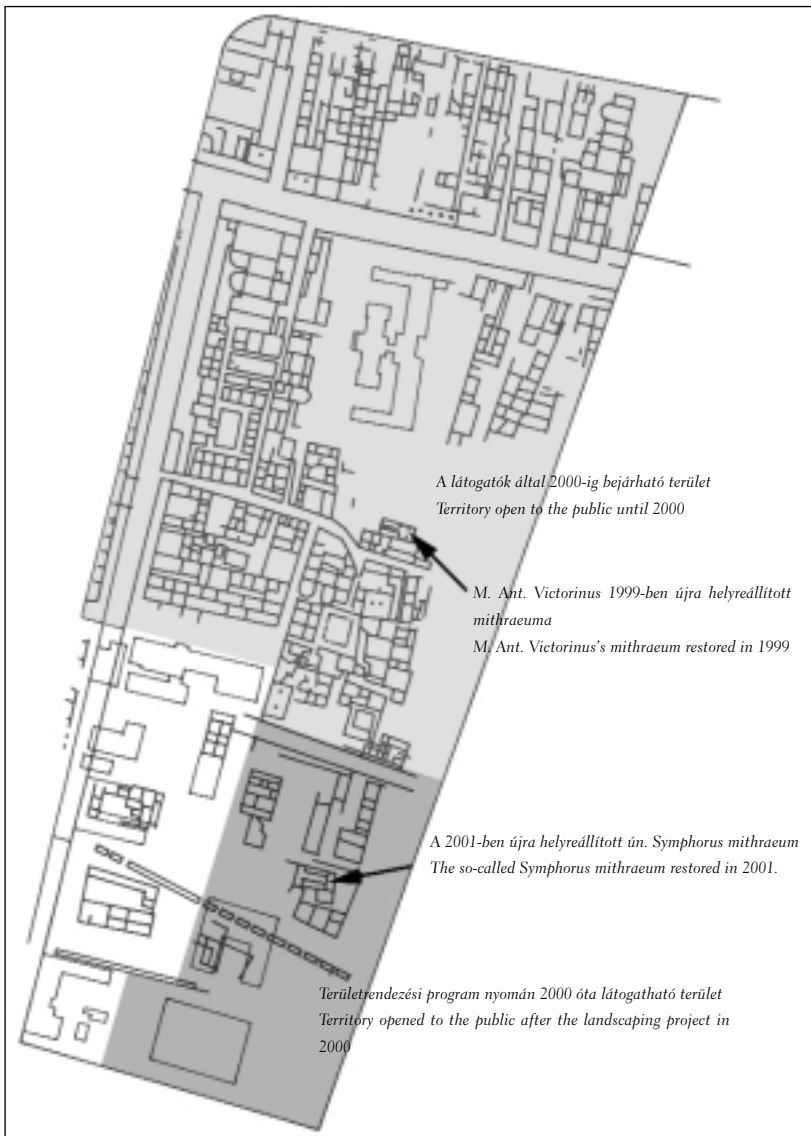
(Budapest, III. ker., Szentendrei út 139., Hrsz.: 19358/2, 19343/8)

Az aquincumi polgárváros délkeleti régiójában fekvő mithraeum hitelesítő feltárását a korábbi, 1941-ben végzett kutatást követő műemléki helyreállítás rehabilitációjának szükségessége indokolta. Az eltelt fél évszázad alatt a műemlék a látogatói forgalmon kívül esett, s a polgárváros romterületének helyreállított részével nem állt kapcsolatban. A falak közé fák és cserjék ékelődtek, aminek következtében a falak állapota folyamatosan romlott. Az Aquincumi Múzeum új épületének a rommező déli szomszédságában, 2000-ben átadott új épülete elkerülhetlenné tette, hogy ezt a területet is bevonjuk a látogatók által bejárható parkrészsbe. A Symphorus mithraeum rehabilitációjára annak a nagyobb területrendezési programnak a keretében került sor, amely a polgárváros délkeleti régióját a két mithraeum közötti szakaszon érintette, s amelynek egyes munkafázisai a korábbi

Verifying excavation in the so-called Symphorus mithraeum of the Aquincum Civil Town

(District III, Budapest 139 Szentendrei Road, Lrn.: 19358/2, 19343/8)

The excavations in the *mithraeum* in the southeastern part of the Aquincum Civil Town was necessitated by the renovation of the monument reconstruction carried out after the excavations there in 1941. Over the last half a century, the monument lay outside the exhibition area and was not linked to the contiguous reconstructed ruin district of the Civil Town. Trees and bushes grew out between the walls, which accelerated the deterioration of the walls. The new building of the Aquincum Museum opened in 2000. It adjoins the ruin area from the south, forcing us to include this territory within the park opened for the visitors. The renovation of the Symphorus mithraeum was part of a large-scale landscaping project, which included the southeastern part of the Civil Town between the two *mithraea*, and which was had already begun a few

1. kép: Az Aquincumi Múzeumhoz tartozó romterület
Fig. 1: Ruin area of the Aquincum Museum

években már megkezdődtek. (1. kép) A program a NKÖM Nemzeti Örökség Program „Régészeti lelőhelyek feltárása és állagmegóvása” keretében kapott pénzügyi támogatást. A műemlékes helyreállítás H. Vladár Ágnes szakmai és Tornyai Barnabás műszaki irányítása mellett zajlott. A feltárás menetének illeszkednie kellett a helyreállítási munkák üteméhez, miután az eredeti falmaradványok, állaguk megőrzése érdekében, nem maradhattak hosszabb időn keresztül kiásva, megóvás nélkül. A pénzügyi ütemezés rajtunk kívülálló kényszere következtében a feltárási munkák több ütemben, a 2000. novembere és 2001. márciusa között zajlottak.

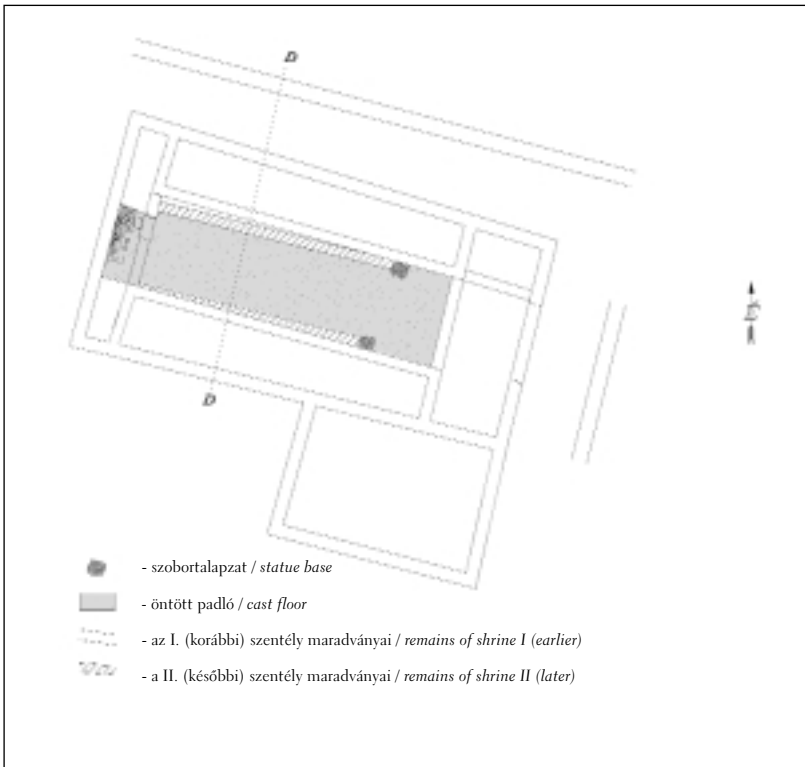
A feltárás hitelesítő jellegű volt, amelynek külön hangsúlyt adott, hogy a mithraeum 1941. évi ásatásáról – egy hamarosan megjeleneteni szándékozott teljes publikáció reményében – csak szűkszavú közlemény tudósít. (NAGY 1943, 384-389.) A közlemény nélkülözte a részletes rajzi és fotódokumentációt is. A mostani régészeti munka szakmai célkitűzése három pontban foglalható össze: 1. A műemléki helyreállításhoz szükséges környezetredezés földmunkáinak megfigyelése. 2. A mithraeum korábbi periódusához tartozó cellarész, melyet Nagy Tibor is megem-

years ago. (Fig. 1) The project was financially supported within the framework of the “Excavations and protection of Archaeological Sites” National Heritage Project of the NKÖM. The monument reconstruction was carried out the scientific supervision of Ágnes H. Vladár’s and Barnabás Tornyai’s technical guidance. The excavations had to be adjusted to the pace of reconstructions since the original wall fragments could not be left open for a long time to avoid further damage. Forced by the financial routine dictated by exterior organisations, the excavations had to be conducted in several phases between November 2000 and March 2001.

The purpose of the excavations was verification of the original excavations, something underlined by the fact that what we knew of the excavations at the mithraeum in 1941 came only from a taciturn report (NAGY 1943, 384-389.) intended to be followed by a more detailed, complete publication. The detailed graphic and photo documentation was not included in the report. The scientific purposes of the archaeological work can be summed up in three points: 1. Observation of the earthmoving work needed for the landscaping

lít, kitisztítása és dokumentálása. 3. A helyreállítandó falak alapozásának, falstruktúrájának megtisztítása, dokumentálása. A munka során elsősorban az elmaradt dokumentációs feladatokat láttuk el, s arra törekedtünk, hogy lehetőleg csak a helyreállítás szempontjából szükséges munkát végezzük. Ezért tevékenységünk nagy része a ko-

preceding monument reconstruction. 2. The cleaning and documentation of the *cella* area from the earlier period of the mithraeum mentioned already by Tibor Nagy and 3. The cleaning and documentation of the foundations and structures of the walls to be reconstructed. First of all the formerly neglected documenta-

2. kép: Az ún. *Symphorus* mithraeum alaprajza

Fig. 2: The ground plan of the so-called *Symphorus* mithraeum

rábbi feltárással már bolygatott feltöltési rétegben folyt. A feltárási eredményei elsősorban a mithraeum alaprajzához és építéstörténetéhez szolgáltak új adatokkal. (2. kép)

Az I. sz. (korábbi) mithraeum: A korábbi mithraeum maradványaira először a későbbi cella elomlott pódiumfalának elbontása során bukkantunk. Az egykori pódiumfalba ékelődött nagyméretű fatuskó kiemelése során, a későbbi cella helyreállított járósíntje alatt mintegy 50-60 centiméterrel, egy kemény, öntött, habarcsos padlószint összefüggő felületét találtuk, mely a korábbi mithraeum cellájához tartozott. Nagy Tibor, közleménye alapján, egykor a korai cella teljes területét feltárta, amit az öntött padló feletti visszatöltött földréteg is igazolt. A korábbi öntött padló sértetlenül, igen jó állapotban maradt ránk. A padló jól érzékelhetően lejtett nyugati irányban, a kultuszkép felé. Az öntött padló a korábbi szentély pódiumfalaihoz símult, mintegy 4-5 centiméter magas szegélyt képezve. Az északi pódiumfalat sárga agyagba rakták, s a későbbi falnál 12-25 centiméterrel beljebb helyezkedett el, s iránya is eltért a későbbi falétól néhány fokkal. A későbbi mithraeum építése során visszabontották, hogy a cellát ész-

tion had to be complemented, while doing no more than necessary for the reconstruction. Accordingly, the majority of the activities was concentrated in the layers already disturbed by the former excavations. The results of the excavations contribute especially to the plan and construction history of the mithraeum. (Fig. 2)

Mithraeum no. 1 (earlier): The remains of the earlier mithraeum were first found under the collapsed podium wall of the later *cella*. The coherent surface of a compact, cast mortar floor level was found about 50-60 cm under the reconstructed floor level of the later *cella* during the lifting of a large tree stump wedged into the former podium wall. This floor level belonged to the *cella* of the earlier mithraeum. Tibor Nagy unearthed the entire surface of the early cell according to his report, which was corroborated by the refilled soil on the cast floor. The earlier cast floor had survived in very good condition without damage. It obviously sloped westwards toward the cult image. The cast floor was smoothed against the podium walls of the earlier shrine creating an about 4-5 cm high rim. The northern podium wall was laid in a yellow clay. It stood 12-25

ki irányban kibővíthessék. A korábbi cella déli pódiumfala azonban szinte egybeesik a későbbi pódiumfal vonalával, csupán a falazás mutatja, hogy a korábbi falat felhasználták a későbbi átépítésnél. Az öntött padló feltehetőleg a cella és az előcsarnok céljait egyránt szolgálta. A korábbi szentély előcsarnokát a cellától elválasztó bejáratnál mindkét oldalon szobor állhatott, melyek bázisának lenyomatát megtaláltuk a padlóban. (3. kép) A későbbi cella bejáratí falája azonos a korábbi templom előcsarnokának falával. Az öntött padló nyugati irányban kiterjedt a későbbi, az ismert kultuszképet is magában foglaló, belső szentély alá is. A padló folytonosságát itt is megtörtte egy szobortalapzat, feltehetőleg a korai kultuszkép bázisának lenyomata. Az öntött padló kiterjedése és a pódiumfalak áthelyezése arra utalnak, hogy a szentély korábbi periódusában kisebb területet foglalt magában, elsősorban északi és a keleti kiterjedésében. Az öntött padló minősége, a szobortalapzatok alapján megállapítható, hogy a korábbi mithraeum, építészetileg egyszerűbb, de nem kevésbé igényes belső kialakítású lehetett, mint későbbi formája.

A II. sz. (későbbi) mithraeum: A korábbi mithraeum bővítése keleti

cm into the room from the later wall and its direction also diverged by a few degrees. It was pulled down when the later mithraeum was constructed so that the cell could be enlarged towards the north. The southern podium wall of the earlier cell, however, was almost completely overlapped by the later podium wall. Only the masonry technique shows that the earlier wall was used during the later Roman reconstruction. The cast floor most probably covered both the *cella* and the hall. A statue must have stood on each side of

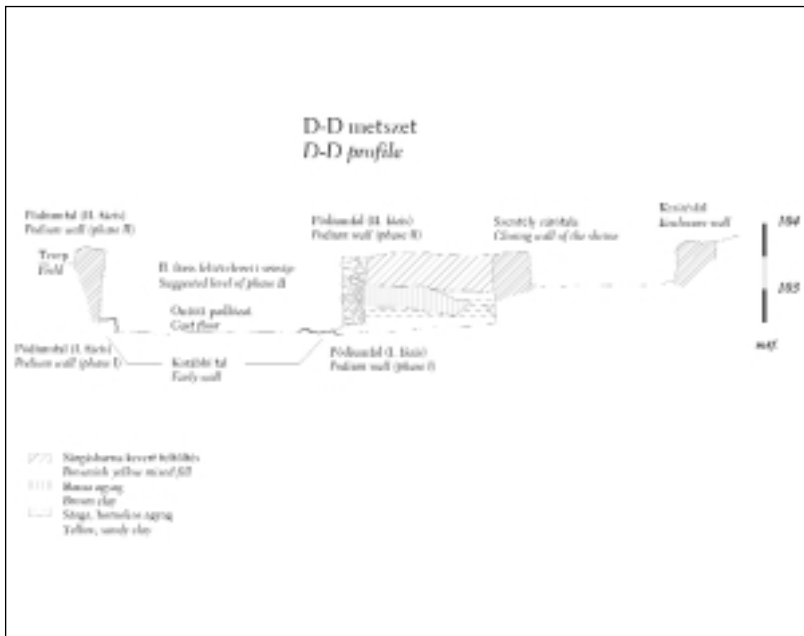

3.kép: Az I. (korai) mithraeumhoz tartozó szoborbázis nyoma az északi pódiumfal előtt
Fig. 3: The impression of the statue base in mithraeum I (early) in front of the northern podium wall

és északi irányban történt, feltehetőleg a gyülekezet létszámának megnövekedése következtében. A későbbi mithraeumról új információkat elsősorban a falalapozásokról, illetve a falstruktúrákról nyertünk. Az ismert alaprajzot a feltárás eredménye nem változtatta meg. A későbbi mithraeum cellájának sárga döngölt agyagpadlójáról csak a Nagy Tibor féle feltárás közleményéből szerezhetünk tudomást, nyomát már nem találtuk. Az épület észak-déli metszete jól mutatja, (4. kép) hogy a pódiumfal és a szentély északi zárófala közötti részt sárga agyagos feltöltés töltötte ki. Jól látszik, hogy a késői pódiumfal alapozása jóval mélyebb, mint a szentély északi zárófaláé és az északi kerítésfalé. A későbbi pódiumfal alapozásának alsó kőszora, a megmaradt korábbi faltető szintje felett 20 centiméterrel kezdődött. Ez jelzi, hogy az átépítés nagyobb szintemeléssel is járt, ami viszont épület tájolásában bekövetkezett módosulásokat is figyelembevéve jelentősebb városrendezési változtatásokra is utal. A II. mithraeum esetleges további átépítéseiről a pódiumfalak eltérő falazási technikai tanúskodnak. Az északi pódiumfal például a korai szakaszon fugázott, egy kis területen még a fehérre festett vakolat is

the entrance dividing the hall from the *cella*. The impressions of their bases could be found in the floor. (Fig. 3) The entrance wall of the later cell was identical with the wall of the hall of the earlier temple. The cast floor extended in a westerly direction under the later interior shrine, which contained the well-known cult image. The continuous line of the floor was once again interrupted by a statue base, probably the impression of the base of the early cult image. The extent of the cast floor and the shifting of the podium walls suggest that the mithraeum occupied a smaller territory in the earlier phase, especially in the north and the east. The quality of the cast floor and the bases of the statues imply that the earlier mithraeum was architecturally less sophisticated than the later one but that it had a similarly high standard of interior design.

Mithraeum no. II (later): The earlier mithraeum was probably enlarged in the east and the north because of the increasing numbers in the community. The foundations and the structures of the walls that yielded new pieces of information about the later mithraeum. The results of the excavations did not change the formerly drawn ground

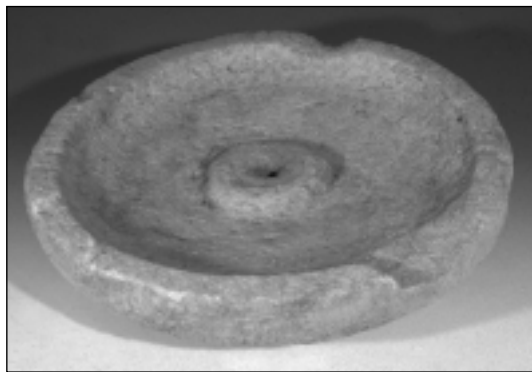

4. kép: Észak-déli metszet a feltárásról
 Fig. 4: The north-south cross-section

megmaradt. A szentélynek mind-össze két olyan pontján mélyítettünk, amelyet a kutatások korábban nem érintettek. A nyugati szentélyfal külső, északi és déli sarkánál nyitottunk egy-egy szondát. Ennek alapján az északi falalap sárga, homokos altalajba mélyül, mintegy 5-6 sor törtköves, kötőanyag nélküli falazással. A későbbi mithraeum belső kialakításáról a Nagy Tibor féle publikáció beszámol. A jelenlegi kutatás csak szórványos lelet anyagot hozott fel-

plan. The yellow pounded clay floor of the cell of the later mithraeum is known only from the report of Tibor Nagy's excavations. We were not able not find it. The north-south cross-section of the building shows (Fig. 4) that yellow clay filled in the area between the podium wall and the northern closing wall of the shrine. It was observed that the foundation of the later podium wall is much deeper than that of the northern closing wall and the northern enclosure wall of the shrine. The lowermost course

színre, bár közülük néhány töredék szórvány jellege ellenére is információ hordozó. A feltárás során előkerült nagyobb méretű áldozati kőtál (5. kép) feltehetőleg ugyancsak a mithraeum későbbi periódusához tartozott.

5. kép: Áldozati kőtál

Fig. 5: Sacrificial stone basin

Az előkerült leletek nem tesznek lehetővé egyelőre pontosabb datálást. A korábbi publikáció óta történt topográfiai kutatások alapján mindössze annyival pontosíthatjuk a datálást, hogy a korai mithraeumot feltehetőleg a Severus korban (Septimius Severus vagy Caracalla uralkodása idején) végrehajtott jelentősebb városrendezés során bővíthették és építették újjá.

A mithraeum környezete: A műemléki helyreállításhoz kapcsolódva a korai padlószint vízvezetésének kivitelezése közben előkerült a mithraeumot nyugaton kísérő út és az azt szegélyező észak-déli csatorna, amely alig néhány centiméterrel a jelenlegi felszín alatt jelentkezett. (6. kép) A csatorna beletorkollott a városfalon belül haladó nagy gyűjtőcsatornába, melynek ugyancsak előkerült egy kisebb szakasza. A római kori „közműcsó-

of stones of the foundation of the later podium wall started 20 cm above the level of the earlier top of the wall. It indicates that the Roman reconstruction was preceded by general raising of the level, which, together with changes to the orientation of the building, implies significant changes in the town structure. Possible later reconstructions of mithraeum II are suggested by the different masonry techniques applied by the podium walls. The northern podium wall, for example, was grouted in the early stretch and even the whitewashed plaster survived in a small area. We dug down at two points in the shrine where there had been no excavations. A test pit each was opened by the exterior northern and southern corners of the western wall of the shrine. Here, the

6. kép: Út- és csatornárészlet a mithraeumtól délre
 Fig. 6: Detail of the road and the channel running south of the mithraeum.

mópont” által közrezárt terület lapos kövekkel volt kirakva, melyeket sárga, homokos rétegre helyeztek. A kövezett felületbe északon egy 66×114 centiméter nagyságú, 17 centiméter mély, habarccsal kikent medence (?) vagy vályú (?) mélyült. A műemléki helyreállításhoz kapcsolódva megnyitott felület mintegy 3,5×3,5 méter nagyságú volt, amelyen belül csak az építkezés által indokolt mélységben kiásott felületet tisztítottuk és dokumentáltuk. (Lásd ehhez még Láng Orsolyának egy szomszédos terület kutatásáról szóló rövid jelentését is e kötetben.)

Zsidi Paula

northern foundation wall was sunk into yellow sandy earth. The foundation wall consisted of 5-6 rows of broken stone blocks laid without mortar. The interior arrangement of the later mithraeum was described by Tibor Nagy. The present excavations uncovered only a few scattered finds although some contain information even despite their

incidental nature. The large sacrificial stone basin (Fig 5) unearthed during the excavations also probably belonged to the later period of the mithraeum.

The recovered finds do not permit more accurate dating. The topographic studies carried out since the previous publication help use date the mithraeum more accurately. The early mithraeum was probably enlarged and reconstructed in parallel to the significant town reconstruction in the Severus period (Septimus Severus or Caracalla).

The environment of the mithraeum: In connection to the monument reconstruction, the Roman street running along the western side of the mithraeum and

Irodalom/References:

NAGY 1943 – NAGY T.: A Fővárosi Régészeti és Ásatási Intézet jelentése az 1938-1942. évek között végzett kutatásairól. Budapest Régiségei 13 (1943) 360-399.

the north-south channel running along it were found just a few centimetres under the present surface during the laying of the pipes that will drain the early floor level. (Fig. 6) The channel ran into the large collector conduit that ran inside the town wall, of which a short stretch was also uncovered. The area enclosed by the Roman period “public utility junction“ was paved by flat slabs laid on top of a yellow sandy layer. A 66×114 cm large and 17 cm deep basin (?) or trough (?) plastered with mortar was sunk into the northern part of the paved surface. The surface opened in connection to the monument reconstruction measured 3.5×3.5 m, within which the surface was deepened, cleaned and documented only to the depth necessitated by the constructions (see the short report by Orsolya Láng in the same volume on the investigations of a neighbouring area).

Paula Zsidi

Gerendaszerkezetű út az aquincumi polgárvárosi amphiteatrumtól északra

(Budapest, III. ker., Zsófia utca 7., Hrsz.: 22995/5)

2001. első negyedévében több alkalommal került sor régészeti kutatásra a VELUX Kft. tulajdonában lévő ingatlan területén. A cég továbbképző központjának építését megelőzően a 2000-ik évben már végeztünk ásatásokat, ekkor szabálytalan, rendszert nem mutató karólyukak, gödrök, természetes terepmélyedések és egy, a római korra keltezhető gerendavázis konstrukció lenyomata került elő szórványos római kerámiával. (LÁNG 2001) A környék római kori használatára vonatkozóan segítségünkre voltak az 1994-ben a Zsófia utca 1-3. (ZSIDI 1995) és az 1998-ban a Zsófia utca 16. szám (ZSIDI 1998) alatt végzett leletmentések, amelyek során római kori földbemélyített jelenségek, gerendanyomok, illetve korai hamvasztásos sírok kerültek elő.

Elsőként februárban gázcsőakna kialakítása kapcsán dolgoztunk a Zsófia–Aranyalma utcák sarkán, a telekhatáron kívül. Itt a rétegek ré-

A timber structure road north of the amphitheatre of the Aquincum Civil Town

(Budapest III, 7 Zsófia Street, Lrn: 22995/5)

Archaeological investigations were conducted several times on the lot possessed by the VELUX Kft. in the first quarter of 2001. Excavations were carried out preceding the construction of the firm's training center of the firm in 2000. At that time, post holes without a definite system, pits, natural depressions and the imprints of a timber structure dating from the Roman period were unearthed together with scattered Roman pottery (LÁNG 2001). The occupation of the territory in the Roman period was observed during rescue excavations at 1-3 Zsófia Street in 1994 (ZSIDI 1995) and 16 Zsófia Street in 1998 (ZSIDI 1998) when Roman period sunken features, timber traces and early cremation burials were found.

First, in February, we worked on the corner of Zsófia and Aranyalma Streets, outside the boundary of the lot, when a gas

gészeti szakfelügyelet nélküli átvágása miatt jelenségeket, objektumokat nem tudtunk megfigyelni. Az akna délnyugati metszetteléből, újkori feltöltésből terra sigillata edény töredéke származik. A gödör falainak utólagos tisztítása során sötét-szürke házikerámia és vakolattöredék került elő.

Márciusban a telken több helyen készült gázárók és akna. Az árkok negatívak voltak, metszeteikben a korábbiakban is regisztrált újkori feltöltés alatt egy világosabb-barna humuszos szint következett, majd pedig a sárga agyagos altalaj. A hónap végén a telek teljes hosszában, a déli oldalon szintén gázárkot húztak 21,7 méter hosszán és 40-45 centiméter szélességben. Itt nyílt lehetőség a rétegviszonyok és az esetleges római kori jelenségek tisztázására. A sárga agyagos szintig megtisztítva az árkok alját, dokumentálhatóvá vált négy darab római kori gerendelenyomat egy-egy részlete. A tisztításból terra sigillata töredékek, a gerendanyomok kibontása során pedig patics és téglatöredékek kerültek elő. Az utóbbi gázárkot a telek délkeleti sarkában 6×5 méter alapterületű szelvényre („G”) szélesítettük ki. A felületen a felső sötétbarna, újkori feltöltés alatt 20-25 centiméter vastag világosabb barna réteget figyeltünk meg, ebből római kori ke-

pipe line was being laid. Here, the stratigraphic layers were cut through without archaeological supervision, so no features could be observed. A fragment of a Samian ware vessel was found in the southwestern wall of the shaft in modern fill. The subsequent cleaning of the walls of the pit uncovered dark grey household pottery and plaster fragments.

In March, trenches and shafts were dug for gas pipes at several places in the lot. The trenches proved to be empty archaeologically. In cross-section, a lighter brown humus layer followed under the previously documented modern fill and above the yellow clay forming the virgin soil. At the end of the month, another 21.7 m long and 40-45 cm wide trench for a gas pipe was opened on the southern side down the whole length of the lot. Here, we had the opportunity to clarify the stratigraphic sequence and the presence of possible Roman period features. The bottom of the trench was cleaned down to the yellow clay level, where segments of the imprints of four Roman period timbers could be documented. The fill above them contained Samian ware fragments, while daub and brick fragments were found during the cleaning of the timber imprints.

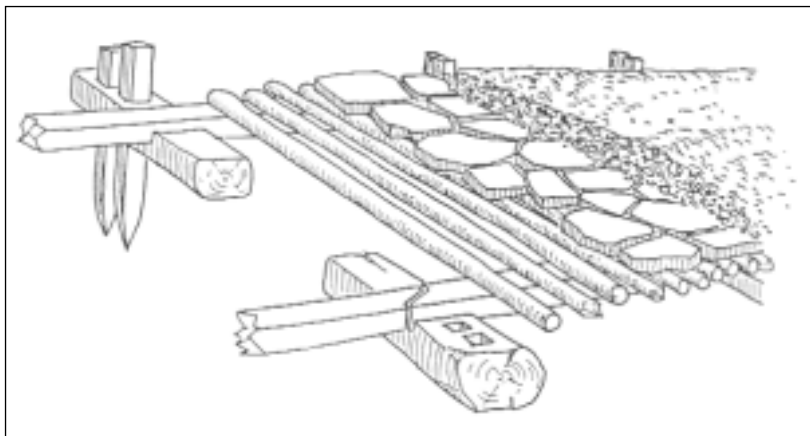
rámia, csont, rheinzaberni és westendorfi terra sigillata töredékek és építési törmelék került elő. Ezt követően már mutatkozott a sárga agyagos szint, amelynek tisztítása során a gázárókban már megfigyelt gerendalenyomatok (összesen 6 darab) és egy kisebb beásás széle látszott. A nyomok kibontásakor főként patics, állatcsont, kevés házik-erámia és egy rheinzaberni(?) terra sigillata töredék került elő.

A lenyomatokból összeálló konstrukció kialakítását és irányát tekintve egyértelmű folytatása a 2000. év októberében feltárt jelen-

This trench for the gas pipe was enlarged in the southeastern corner of the lot into a cut measuring 6×5 m ("G"). Under the dark grey modern fill, a 20-25 cm thick lighter brown layer was observed, from which Roman period pottery, bones, fragments of Rheinzabern and Westendorf Samian wares and building debris were collected. Under it appeared the yellow clay layer in which the timber imprints (altogether six) discovered in the trench of the gas pipe could be observed together with the edge of a smaller pit. The cleaning of the

1. kép: Összesítő alaprajz a 2000-2001. évi kutatásokról
Fig. 1: Complex plan of the excavations of 2000-2001

2. kép: Rekonstrukciós rajz a via Mansueriscaról
 Fig. 2: Reconstruction drawing of the via Mansuerisca

ségnek (1. kép), amelynek értelmezésére két lehetőség nyílik: lehetett gerendalábakra épített gazdasági épület, raktár, vagy – és ezt tarthatjuk valószínűbbnek – egy út része volt, amely az amphiteatrumból északra haladt, keletnyugati irányban. Az útstabilizáló gerendák (talpfák) alkalmazására azért volt szükség, mert a terület mind a mai napig vizenyős, mocsaras (lásd mai nevét: Mocsárosdűlő). A római kori vizenyős talajviszonyokra természetes terepsüllyedések utalnak, amelyeket még a tavalyi ásatás folyamán regisztráltunk. Az építés időpontja – a szegényes leletanyag miatt – nem állapítható meg. Használaton kívül kerülése egy, a 2000. évben előke-

features revealed mostly daub, animal bones, some household pottery and a fragment of a Rheinzabern (?) Samian ware vessel.

The structure reconstructed from the timber imprints appears to be the continuation of the feature unearthed in October 2000. (Fig. 1) There are two possible interpretations for it. It may be an out building, some kind of storehouse raised on timber supports or, more probably, part of a road running in an east-west direction north of the amphitheatre. The stabilising timbers (sleepers) were necessary because the area has always been swampy and waterlogged (its modern name is Mocsárosdűlő [Swampy lane]).

rült üvegedényfűl típusa alapján a Kru. 4. századra tehető. A konstrukció legközelebbi analógiája Budaújlakon került elő, itt Hable T. hasonló jelenséget dokumentált. (HABLE 1995, 28-29.) Az út szerkezete a belgiami Hautes-Fanges mocsárvidékét átszelő *via Mansuerisca* feltárt részlete alapján rekonstruálható. (2. kép) (ADAM 1998, 302.)

Láng Orsolya

Irodalom/References:

ADAM 1998 – ADAM J.-P.: L'arte di costruire presso i romani. Milano (1998)

HABLE 1995 – HABLE T.: Kutatások Budaújlakon, az aquincumi katonaváros déli peremén, Óbuda – Újlak. Aquincumi füzetek 1 (1995) 23-31.

LÁNG 2001 – LÁNG O.: Bp. III. ker. Zsófia utca 7. Aquincumi füzetek 7 (2001) 144-145.

ZSIDI 1995 – ZSIDI P.: Hamvasztásos sírok az aquincumi polgárvárosi amphiteatrumtól északra. Aquincumi füzetek 2 (1995) 69-72.

ZSIDI 1998 – ZSIDI P.: Bp. III. ker. Zsófia utca 16. Aquincumi füzetek 5 (1998) 143-144.

Natural depressions observed during the excavations last year indicate the waterlogged condition of the area in the Roman period. The date of the construction cannot be determined because of a lack of adequate find material. Its abandonment can be dated from the 4th century AD on the basis of the type of glass handle found there in 2000. The closest analogue to the construction was found in Budaújlak where Tibor Hable documented a similar feature (HABLE 1995, 28-29.). The structure of the road can be reconstructed after the unearthed detail from the *via Mansuerisca*, which crossed the Hautes Fanges swamps in Belgium. (Fig. 2) (ADAM 1998, 302.)

Orsolya Láng

Újabb kutatások a Római Strandfürdő területén

(Budapest, III. ker., Rozgonyi Piroška utca 2., Római strandfürdő, Hrsz: 23113/7)

A Római Strandfürdő területén – a fürdő átépítése miatt – 2001. január 29-től folytatódtak a tavalyi évben megkezdett kutatások. A feltárásnál segítségünkre voltak az 1965. évi ásátás eredményei. (PÓCZY 1972; PÓCZY 1980, 29.)

A 2000. évi ásátás alkalmával legalább öt építési periódust tudtunk elkülöníteni: az egykori Tóvendéglő alapfalait, alatta a 17-18. században épült lőpormalom részleteit, egy – valószínűleg – középkori falrészletet és egy római kori kútház két facölöpét. (LÁNG 2001) A cölöpök Grynaeus A. vizsgálati alapján lucfenyőből készültek. Néhány további famaradvány kocsánytalan tölgyből származik. Pontos kormeghatározásra sajnos nem voltak alkalmasak a maradványok.

Idén először az 1965-ben feltárt római kori vízvezeték és az ún. nyugati szentély tőszomszédságában végeztünk leletmentést, itt egy

Recent research in the territory of the Római Open Bath

(Budapest III, 2 Rozgonyi Piroška Street, Római open bath. Lrn: 23113/7)

Investigations started last year were continued in the territory of the Római open bath from January 29, 2001 with the help of the excavation data from 1965 (PÓCZY 1972 and PÓCZY 1980, 29.).

At least five construction periods could be differentiated during the excavations in 2000: the foundation walls of the former Tóvendéglő, segments of the gunpowder mill from the 17-18th centuries beneath it, a probable medieval wall fragment and two wooden posts from a well house (LÁNG 2001). The posts were identified as coming from spruce according to dr. A. Grynaeus's analysis. A few other wooden remains were from oak. The remains were not suitable for dendrochronological dating.

This year, we began with rescue excavations next to the Roman aqueduct unearthed in 1965 and the so-called western shrine,

kelet-nyugati és egy észak-déli irányú újkori falrészletet dokumentáltunk és egy – szintén kelet-nyugati irányú – rövid falszakasz legalsó, erősen lepusztult kőorát, mellette terrazzodarabokkal. Ez utóbbi esetleg az aquaeductusra csatlakozó egyik csatornaág lehetett.

A továbbiakban az egykori Tóvendéglő helyén, a tavalyi ásatási felülettől nyugatra három kutatóárokot nyitottunk (I.-III.), mivel ide szaunaépületet tervezett a tulajdonos. Az ásatás során regisztrált falak esetében – amelyek folytatásai a tavaly előkerült épület(ek) falainak – itt csak két fázist lehetett biztosan elkülöníteni.

Elsőként a Tóvendéglő falfázisa került elő, eltérő irányítású osztófalakkal. Az 1965. évi ásatás rajzairól ismert, hogy a Tóvendéglőhöz utólag hozzáépült egy étterem. Valószínűleg ez a hozzáépítés került elő most, erre utal a III. árok észak-kelet-délnyugati irányú széles fala, lépcsőindítással és egy befalazott bejárattal. Ide tartozik egy leomlott kályha téglatörmeléke és egy-két csempéje *in situ* és az I. és II. árok északi szegélyénél előkerült köves, téglatörmelékes szint. A leletanyag zömében újkori kerámia (mázás), csont, vas.

A tavalyi évben dokumentált Lőpormalom periódusához idén

where two wall fragments were documented as running in an east-west and north-south direction respectively. The lowermost, badly damaged stone row from an east-west oriented short wall section was unearthed with some terrazzo pieces beside it. The latter wall may be part of a branch connected to the aqueduct.

Next, three trenches (I-III) were opened in the place of the former Tóvendéglő (Lake restaurant) west of the excavation territory of the previous year since the owner planned to build a sauna here. Only two phases could definitely be differentiated in the walls discovered in these trenches. These were the continuations of the walls of the building(s) unearthed last year.

First, the wall phase of the Tóvendéglő was found. It included dividing walls of diverse orientations. It is known from the drawings of the 1965 excavations that a restaurant was subsequently annexed to the Tóvendéglő. Probably, it was this annex which was discovered. This idea is supported by the wide northeast – southwest running wall in trench III where we found the start of steps and a walled-in entrance. The brick fragments and some in

biztosan csak a III. árok délkeleti sarkában kialakított szondában regisztrált széles falrészlet kapcsolható, amely a Tóvendéglő déli zárófala alatt húzódik.

Az első és második periódusoknál korábbi falfázisok pontosan nem választhatók szét – ennek oka, hogy statikai okokból csak néhány helyen mélyülhettünk az altalajig. Előkerült néhány cölöplyuk, ezekenél a metszetben még látszott az elszenesedett, szögletes facölöp lenyomata. Koruk bizonytalan.

Az I. árok nyugati szélénél sárga, agyagos felhordás volt megfigyelhető, illetve egy falrészlet, felette római kori terrazzo padló törmeléke, amely arra utal, hogy a közelben egy római kori vízvezető csatorna maradványaival lehet számolni, ehhez tartozhatott a sárga agyagos szint is. Az árkok mind-egyikében megfigyelhető volt a forrásvíz okozta altalajszíneződés.

A 2000. és a 2001. év ásatási területétől északra a további földmunkák során falak jelentkeztek a egy, már kiásott közműárok északi és déli metszetében. A déli oldal fala újkori és a Tóvendéglőhöz tartozott, az északi oldalon azonban az itt húzódó betonjárda lapjainak felszedésekor római korra keltezhető falat dokumentáltunk, amely – számításaink szerint – folytatása az

situ tiles from a collapsed stove as well as the stony layer with brick debris found at the northern rim of trenches I and II belong here. The majority of the finds represent modern ceramics (glazed), animal bones and iron.

Only the broad wall segment, which extended under the southern closing wall of the Tóvendéglő, appeared in the test pit in the southeastern corner of trench III. This wall could certainly be attributed to the period of the gunpowder mill documented last year.

The wall phases earlier than the first or second periods could not be accurately separated from each other since we could dig down to the virgin soil only in a few places because of unstable ground conditions. Some post holes were found. The imprints of the charred, quadrangular wooden posts could still be observed in their cross-sections. Their dating is uncertain.

A yellow clay covering could be observed on the western edge of trench I together with a wall fragment covered by the debris from a terrazzo floor. This suggests that the remains of a Roman period water channel can be expected in the vicinity. The yellow clay layer may belong to it, too. The discolouration of the virgin soil

1965. év folyamán feltárt ún. nyugati szentély falának. (1. kép) A konstrukció irányát és helyzetét Lassányi G. régész tisztázta. Eszerint a nagyrészt kváderkövekkel kirakott fal délkelet-északnyugati irányú, átlagos szélessége 60 centiméter. Tisztítása során, a fal mellett római bronzpénz került elő (Antoninus Pius nagybronz 143-ból?). A falrészletet északnyugat felől egy másik, újkori fal elpusztította.

2001. március 10-én a strand főbejáratánál elektromos vezeték fektetése során az aquaeductus falvolutatától nyugatra 5-6 méterre, egy

1. kép: Római kori falrészlet feltárás közben
Fig. 1: Roman Period wall fragment during excavation

caused by spring water could be observed in all the trenches.

Walls appeared in the northern and southern walls of a previously established trench for public utilities north of the excavation area of 2000 and 2001. The wall, belonging to the Tóvendéglő in the southern wall of the trench, date to the modern period. A wall dated from the Roman period could be documented in the northern wall after the concrete slabs of the pavement had been removed. It seems to be a continuation of the wall of the so-called western shrine unearthed in 1965. (Fig 1) G. Lassányi, archaeologist, clarified the orientation and position of the structure. Accordingly, the wall, made mainly of ashlar, ran in a southeast – northwest direction. It was on average 60 cm wide. A Roman bronze coin (Antoninus Pius's large bronze coin from AD 143?) was found beside the wall during cleaning. Another wall from the modern period had damaged the wall fragment towards the northwest.

G. Lassányi documented a small piece of a 190 cm (!) wide cast wall with large ashlar on both sides. This wall ran north-south, 5-6 m west of the wall of the aqueduct and was found during the laying of electric cables at the main

észak-déli irányú, öntött falazású, oldalán nagy mészkővaderekkel kirkott 190 centiméter (!) széles fal kis részletét dokumentálta Lassányi G. régész. Az újonnan előkerült fal viszonya a korábban feltárt romokhoz nem ismert.

A strand felújításához kapcsolódóan további csatornaárkokat is húztak a területen, és a Rozgonyi Piroska utca teljes hosszában, a Dunáig. Az árkokat megfigyeltük, jelenség, objektum nem volt dokumentálható, a földmunkák során szórványként tegula- és imbrex-töredékeket gyűjtöttünk.

Láng Orsolya

entrance of the open bath on March 10, 2001. The relationship of this wall to the previously unearthed ruins is not known.

Further trenches for pipes were dug in the territory and along the entire length of Rozgonyi Piroska Street down to the Danube during renovation of the open bath. We observed the work in these trenches but no feature could be documented. Scattered tegula and imbrex fragments were collected during the earth moving work.

Orsolya Láng

Irodalom/References:

PÓCZY 1972 – PÓCZY K.: Aquincum első aquaeductusa. *Archaeologiai Értesítő* 99 (1972) 15-32.

PÓCZY 1980 – PÓCZY K.: Szent kerületek Aquincum és Brigetio aquaeductusánál. *Archaeologiai Értesítő* 107 (1980) 3-29.

LÁNG 2001 – LÁNG O.: Kutatások a Római Strandfürdő területén. *Aquincumi füzetek* 7 (2001) 89-95.

Feltárások az aquincumi municipium körzetében

(Budapest, III. ker., Kunigunda útja 39., Hrsz: 18878/16)

2001. március 19. és április 18. között leletmentést végeztünk az IFF-DOM Ingatlanhasznosító Kft. megbízásából a Kunigunda útja 39. számú régészeti védeltségű telken.

A terület közelében 1995-ben folyt régészeti szondázás (ZSIDI 1996), 1998-ban pedig a telektől 300-350 méterre a Szőlőkert utca 6. szám alatti leletmentésen római villához tartozó épületmaradványok, valamint a 3. század második feléből származó sírok kerültek napvilágra. (ZSIDI 1998)

Mivel a beruházó egy pincszint nélküli iroda és raktárépületet kívánt építeni a telken, a tervek ismeretében eltekintettünk a teljes felületi feltárástól. A szondázás két ütemben történt. Az első ütemben, két nagyjából észak-déli irányú 25×2,5 méteres kutatóárkot nyitottunk.

Az 1. szondában közvetlenül a vékony humusszal fedett, átlagosan 1,5 méter vastag legújabb kori feltöltés alatt köves ókori rétegbe

Excavations in the area of the Aquincum municipium

(Budapest III, 39 Kunigunda Road, Lrn: 18878/16)

Rescue excavations were commissioned by the IFF-Dom Ingatlanhasznosító kft. on the archaeologically protected lot at 39 Kunigunda Road between March 19 and April 18, 2001.

Archaeological test excavations were conducted near this territory in 1995 (ZSIDI 1996). In 1998, remains of a Roman villa and graves from the second half of the 3rd century were unearthed during rescue excavation at 6 Szőlőkert Street, some 300-350 m from this territory (ZSIDI 1998).

Since the investor intended to build an office and depot building without a cellar, we did not unearth the entire area. Test excavations were carried out in two phases. In the first phase, two, more or less, north-south oriented 25×2.5 m trenches were opened.

A stony layer from the Roman period was found under the on average 1.5 m thick, modern fill covered by a thin humus layer in

1. kép: Köves ókori réteg az újkori feltöltés alatt
 Fig. 1: Rocky Roman Period layer beneath the modern fill

ütköztünk (1. kép), amely számos római építészeti elemet, többek között egy monumentális mészkő párkánytöredéket és több domborműrészletet foglalt magában.

A köves felület, átvágás után több periódusban megújított északnyugat-délkeleti irányú római útnak bizonyult, amelynek legalsó, sárga kavicsos rétegei már a talajvízbe nyúltak. A szonda nyugati metszetalában két kiszedett

test trench 1. (Fig. 1) It contained several Roman architectural elements, including a monumental cornice fragment and some relief fragments.

The excavation cut through the stony surface. It proved to be a northwest – southeast oriented Roman road with several reconstruction phases. The lowermost yellow gravelly layers already lay beneath the ground water table. Traces of two walls were observed in the western cross-section of the test trench. On the southern side, under the level of the road, two scattered

ash cremation graves were discovered. Grave no. 7 is especially noteworthy: it contained a plate containing a food offering, covered by a lid and placed on the ashes, a jug and a coin. (Fig. 2) The analysis of the deposits on the wall of the jug revealed that wine was kept in the vessel (The analysis was carried out by Dr. Ferenc Gyulai – I am grateful for his data).

2. kép: A 7. sír ételáldozattal teli lefedett tányérral
 Fig. 2: Grave 7 with food offering in a covered vessel

fal nyomát is észleltük. A déli oldalon, az út szintje alatt két bolygatatlan szórthamvas rítusú sír került elő. Külön figyelmet érdemel a 7. sír, amelyből, egy hamvakra rakott ételáldozattal teli lefedett tányér, egy kancsó és egy érem került elő. (2. kép) A korsó falának lerakódásának vizsgálata kimutatta, hogy az edényben bort tároltak. (A vizsgálatokat Gyulai Ferenc végezte – adatait ezúton is köszönöm.)

Az úttól északra egy nagyobb kerek, 2,5-3 m átmérőjű objektum, valószínűleg egy kút és egy keskeny

A larger round feature with a diameter of 2.5 - 3 m, probably a well, and a narrow wall were documented north of the road. These features, however, could not be excavated because of the rising level of the ground water.

Part of a cemetery with mixed rite burials was found in the brown humus south of the road in test trench 2. Three of the unearthed burials were scattered ash graves and two were inhumation graves. The graves, except for one of the inhumations, were

not disturbed. Three smaller east-west oriented, nearly parallel ditches were observed on the southern side of the test trench. Late Bronze Age vessels were found in a grave-like feature in the northern wall of the test trench, and sherds of a similar age were also found scattered in the rest of the test trenches.

The second phase of excavation work was justified by the need to clarify the path of the road and by the numerous finds. In this phase, two 25×3 m test trenches were

fal nyomát dokumentáltuk, ezeknek az objektumoknak a bontására azonban gyorsan emelkedő talajvíz miatt nem került sor.

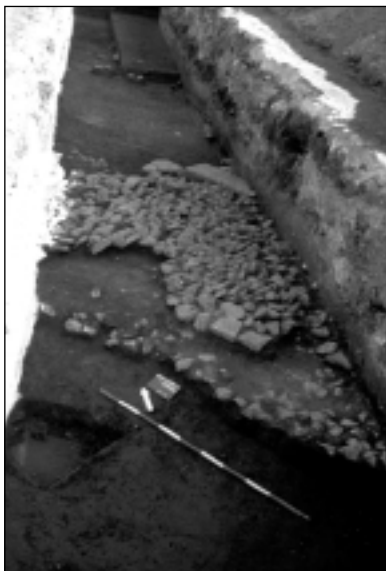
A 2. szondában az út vonalától délre a barna humuszban egy vegyes rítusú temető részlete rajzolódott ki. A feltárt sírok közül három szórthamvas rítusú, kettő pedig csontvázas temetkezés volt. A sírok, az egyik csontvázas sír kivételével bolygatatlanok voltak. A szonda déli oldalán három kisebb kelet-nyugati irányú, egymással közel párhuzamos árkot figyeltünk meg. A szonda északi metszetszfalában, egy sírszerű objektumban későbronzkori edényeket találtunk, de hasonló korú kerámiatöredékek szórványosan a többi kutatóárok-ból is előkerültek.

A számos lelet és az út vonalának megismerése tette indokolttá a munka második ütemét, amely során két további, egyenként 25×3 méteres szondát húztunk az 1. szondával párhuzamosan, attól keletre.

A 3. szondában részletesebben megfigyelhetővé vált az út legalább három rétegű szerkezete, amely az utolsó fázisban közel 9 méter széles lehetett. (3. kép) A déli oldalon kirajzolódott a kövekkel és téglával kirakott útszegély is. Az útfelületben itt is több faragott építészeti

opened parallel to test trench 1, to its east.

The, at least, three-layered structure of the road could be observed in detail in test trench 3. In the last phase of its operation, the road might have been ca. 9 m broad. (Fig. 3) The curb of the road, paved with stones and bricks, could be seen on the southern side. The surface of the road contained several carved architectural elements, including another large cornice fragment. There was even a feature composed of small stones laid edgeways. It resembled the founda-

3. kép: A 3. szonda útrétegek részletével
Fig. 3: Trench 3 with detail of road layers

elemet, többek között egy másik nagy párkánytöredéket is beépítettek, sőt a déli oldalon, egy jól körülhatárolható területen élükre állított, apró kövekből álló, épületalapozásra emlékeztető, jelenséget tártunk fel az út szerkezetébe illeszkedve. Ez alatt 10-15 centiméter vastag humuszos réteg következett, amely alatt elértük a már az első szondából ismert sárga sóderes útalapozást. Mélyebbre, a feltörő talajvíz miatt nem jutottunk.

A szonda északi felében találtuk az ásátás talán legszebb leletét: egy mészkő szoborfejet, amely egy népviseletbe öltözött kelta asszonyt ábrázol. (4. kép) A szoborfej (amely esetleg domborműtöredék is lehet) minden bizonnyal egy gazdag síremlékét díszítette. Az arcvonások nagy része lekopott, ennek alapján arra következtetünk, hogy a szobortöredéket utólag beépítették az útba.

A 4. szondában egy legújabb-kori épület falazása a legtöbb helyen elpusztította az ókori maradványokat, azonban az út déli széle itt is megfigyelhető volt.

tion of a building and fit into the road structure in a definitely delimited area. A 10-15 cm thick humus layer followed, under which the yellow gravelly foundation, already observed in test trench 1, was reached. We could not dig deeper because of the rising ground water.

Perhaps the nicest find from these excavations was found in the northern part of the test trench. It is a head of a limestone statue representing a Celtic woman in folk costume. (Fig. 4) The head of the statue (or of a relief) certainly decorated

4. kép: Szoborfej népviseletbe öltözött kelta nő ábrázolásával
Fig. 4: Head of statue depicting a traditional Celtic woman

A feltárások után a következőképpen vázolhatjuk a terület használatának régészeti fázisait:

A 2. szonda egyik objektumában későbronzkori kerámia jelzi őskori emberek jelenlétét a környéken.

Az 1. és a 2. szondából összesen hét római kori sír került elő. A sírok közül öt szórthamvas rítusú, kettő pedig csontvázas. Négy hamvasztásos sírban találtunk mellékletet: üveg és kerámia edényeket és egy alkalommal érmet. Jellegük és mellékletük alapján a temetkezések a 2. század második felére datálhatóak. Valószínűleg ennek a temetőnek gazdagabb síremlékeiről származnak azok a dombormű és szobortöredékek, illetve építészeti elemek, amelyeket az útba másodlagosan beépítettek.

A többször megújított út és padka felső rétegei több 4. századi érmet és egy hagymafejes fibulát tartalmaztak, az első szondában ez a padka rész szuperpozícióban áll két korábbi hamvasztásos sírral, de alsóbb rétegeiből nem került elő számottevő leletanyag. A jelenlegi adatok nem zárják ki, hogy az alsó sárgás kavicsos alapozás egy korai, már a temető korában létező úthoz tartozzon. Az útnál valószínűleg korábbiak, de közelebről nem datálhatók az 1. szonda északi sarkában felfedezett kőfal és kút maradványai.

a rich tomb memorial. The better part of the face was worn off, which suggests that this fragment of the statue had been built into the road.

The wall of a building from recent times destroyed most of the Roman period remains in test trench 4 although the southern edge of the road could be observed here as well.

The archaeological phases of the territory can be outlined as follows after these excavations:

The late Bronze Age pottery found in a feature in test trench 2 indicates the presence of prehistoric people in the region.

Altogether seven Roman period graves were found in test trenches 1 and 2. Five of them were scattered ash cremation burials and two were inhumations. Four of the cremation burials contained finds: glass and pottery vessels and a coin. The graves date to the second half of the 2nd century based on after their diagnostic characteristics and finds. The relief and statue fragments and the architectural elements that were secondarily built into the road and probably came from the richer burial monuments in this cemetery.

The upper layers of the several times reconstructed road and curb contained some coins from the 4th

Összefoglalva a területet legkésőbb a 2. század második felétől temetőként használták. Az Aquincumi municipium territóriumán ebben az időszakban elsősorban falvakkal számolhatunk. A hamvasztások sírokból előkerült leletanyag és az ételáldozat igen hasonlít többek között Solymár koracsászárkori temetőjének leletanyagára. (KOCZTUR 1991; VÖRÖS 1991) A kelta viseletű szoborfej szintén romanizált őslakosságra utal, amely a síremlék töredékek alapján jelentős vagyonnal rendelkezett.

Ezt a síremléket vagy síremlékeket lebontották, köveit felhasználták az északnyugat-délkelet irányú út 4. századi megerősítéséhez. Az úton, amely a környék egyik villagazdasága mellett haladt el, az emlékek alapján legalább a 4. század második feléig folyt közlekedés.

Lassányi Gábor

Irodalom/References:

KOCZTUR 1991 – V. KOCZTUR É.: Kora császárkori temető Solymáron. *Studia Comitatus* 21 (1991) 171-334.

VÖRÖS 1991 – VÖRÖS I.: Temetés étel és állatáldozat leletei Solymár kora császárkori temetőjében.

century and a military brooch. In test trench 1, this roadside curb was found in superposition to two earlier cremation burials. However, its lower layers did not contain significant finds. The data we have do not exclude that the lower yellow gravelly foundation belonged to an earlier road may have operated at the time of the cemetery. The remains of the stone wall and the well discovered in the northern corner of test trench 1 were probably older than the road but cannot be dated with accuracy.

In summary, the territory was used as a cemetery from, at latest, the second half of the 2nd century. At that time, there were mainly villages in the territory of the Aquincum municipium. The finds from the cremation burials and the food offering resemble, among other things, finds from the Solymár cemetery, from the early Imperial period (KOCZTUR 1991; VÖRÖS 1991). The head of a statue in Celtic folk costume also implies a Romanised common population, who, judged from the fragments of tomb monuments, must have possessed significant wealth.

This burial monument or these monuments were pulled down and the stone material was reused for reinforcing the northwest – south-

Studia Comitatensia 21 (1991) 344-363.

ZSIDI 1996 – ZSIDI P.: Római kori beépítettség kutatása az aquincumi polgárváros és katonaváros közti területen. Aquincumi füzetek 2 (1996) 63-68.

ZSIDI 1998 – ZSIDI P.: Római kori villagazdaság részlete az aquincumi katonaváros és polgárváros között. Aquincumi füzetek 5 (1998) 99-108.

east oriented road in the 4th century. Based on coin finds, the road, which passed by one of the villa complexes known in the region, was in use at least until the second half of the 4th century.

Gábor Lassányi

Kutatások a vízivárosi római tábor vicusának, illetve a középkori Gézavására (később Felhévíz) területén

(Budapest, II. ker., Tölgyfa utca 3.–Henger utca 2., Hrsz.: 13509)

A telken (1. kép), amelyre mélygarázs és irodaház épül, a beruházó TERRA-DOM Kft. megbízásából végeztünk három ütemben megelőző feltárást. Február-május hónapban nyílt lehetőségünk a tervezett „A” épületszárny helyén a már 2000-ben megkezdett feltárás (H. KÉRDŐ-KOVÁCS-SZILAS 2001) befejezésére. Ezen kívül a főépület helyén augusztusban, a „B” épületszárny helyén szeptember-októberben kutattunk.

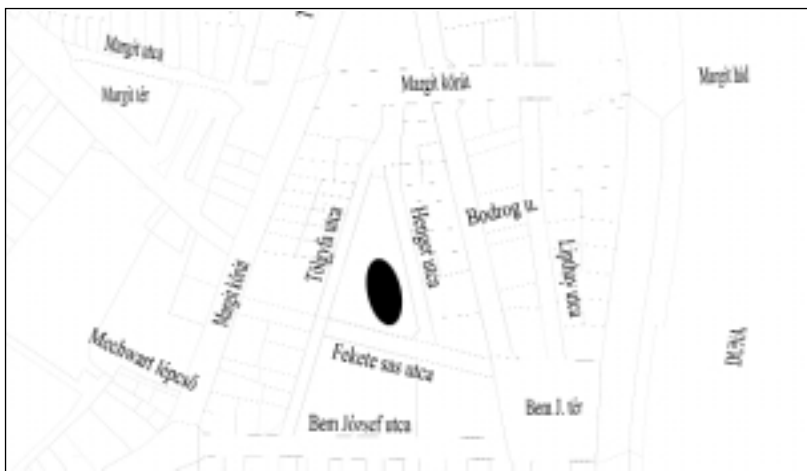
Az „A” épületszárny folytatásában a 2000-ben megtalált egyik legfontosabb középkori objektum, a 15. századi, észak-déli irányú köves út további részleteit nem sikerült megfigyelnünk, mert az újkori bolygatás itt mélyebbre nyúlt. Az első középkori réteg az út alatti, Luxemburgi Zsigmond (1387-1437) pénzeivel datált planírozás volt. Alatta, már a középkori-római

Excavations in the territory of the vicus of the Víziváros Roman fort and the medieval Gézavására (later Felhévíz)

(Budapest II, 3 Tölgyfa Street–2 Henger Street, Lrn.: 13509)

Excavations preceding the construction of a deep parking lot and an office building were conducted in three phases as commissioned by the investor TERRA-DOM Kft. on the lot. (Fig. 1) In February and March, the excavations started in 2000 (H. KÉRDŐ-KOVÁCS-SZILAS 2001) could be completed at the place of future wing “A”. In September and October, the area of the future wing “B” could be explored.

The remains of a north-south running paved road, one of the most important features from the 15th century, could not be observed in the territory of wing “A” in the continuation of the section unearthed in 2000 since the modern disturbance was deeper here. The levelling under the road dated by Sigismund of Luxemburg’s coins (1387-1437) marked the first

1. kép: A feltárás helyszínrajza
 Fig 1: Map of the excavations

váltórétegbe ásva folytatódott a kis méretű, szabadban álló, 13. századi kemencék sora (356-359 objektumok).

A főépület helyén a megfigyelés során került elő az a törtkőből rakott kelet-nyugati irányú, boltozatos alagút (2. kép: 570. objektum), melynek nyugati folytatását a remíz épületével teljesen elpusztították, így csak mintegy 4 méter hosszú szakaszát tudtuk megfigyelni, beomlott lejárati része azonban előkerült. A

medieval level. The continuation of the row of the small outdoor ovens from the 13th century had already dug into the transitional

2. kép: A boltozatos alagút (570. objektum)
 Fig. 2: Domed tunnel (feature no. 570)

pincegádorba 16. századi réteg omlott be, az alagút azonban csak a 18. század elején töltődött fel fekete iszapos hordalékkal. Az alagút felett római és 13. századi réteget figyeltünk meg, mindez vágja a szubhumusz feletti késő-bronzkori réteget, a pincegádor fala (amelyből az északi egybe is épült a csatornával) azonban egyértelműen vágta a legfelső római réteget. A pince további részei az A és B épületszárny közötti udvarrészre esnek, így erre nem volt lehetőségünk folytatni a kutatást, amelyre a pince kiterjedésének meghatározása és pontos datálása szempontjából nagy szükség lenne.

Itt került elő egy nagyobb méretű, 13. századi kemence is (566. objektum), melynek platniját kétszer megújították, mindhárom platniba nagy mennyiségű, jellegzetes 13. századi, fehér anyagú, bekarcolt csigavonaldíszű fazéktöredéket tapasztottak.

A B épületszárny helyén a Henger utcával párhuzamosan épített 19. századi ház pincéi szinte minden középkori jelenséget elpusztítottak. A megmaradt objektumok a 13. századra keltezhetőek. Előkerült egy kelet-nyugati irányú, mintegy 3,5 méter széles köves út körülbelül 6 méter hosszú szakasza. Az út közvetlenül egy kőfalú, római épü-

layer between the Middle Ages and the Roman period. (features 356-359).

An east-west running domed tunnel (*Fig. 2*: feature 570) made of stone blocks was found during observations in the area of the future main building. Its western continuation was entirely destroyed by the building of the tram terminal so only a 4 m long stretch could be observed, which, nevertheless, included the tunnel's collapsed entrance. A layer from the 16th century had fallen into the entrance area of the cellar, while the tunnel itself was filled in with a black loamy deposit only at the beginning of the 18th century. Layers from the Roman period and the 13th century were observed above the tunnel, which intersect the late Bronze Age layer above the subhumus. The wall of the entrance of the cellar, however, (the northern wall was built together with the tunnel) certainly intersected the uppermost Roman layer. The remaining parts of the cellar extend under the yard between wings A and B where it could not be explored, although it would be needed to determine the extent of and accurately date the cellar.

A larger oven from the 13th century was also found here (feature

let omladékára épült. Az út kövei között a 13. századi kerámiatöredékeken, patkó- és szögtöredékeken kívül sok római kerámia is volt. Az úttól északra került elő egy döngölt agyagpadlós épület újkori beásásokkal erősen bolygatott részlete. (A megfigyelhető alapterület körülbelül 2×4 méter volt.) Az agyagpadlót egy szintén agyagból épült fal osztotta két részre. A falat gerendaváz tarthatta, az előkerült mintegy 2 méter hosszú szakaszon egy nagyobb cölöplyukat figyeltünk meg, amelyet az agyagtapasztás körbevett. A fal mindkét oldalát vakolták, keleti oldalon egy helyütt a vakolat két rétegű volt. Megtaláltuk az elégett, padlóra zuhant ajtó maradványait is a nyugati helyiségben. Gézavására, később Felhévíz jelentős szerepét (rév, országos vásár helye) igazolja, hogy az eddigi kutatások során ez az épület már a harmadik olyan lakóház, amely az átlagos 13. századi falvaknál jóval fejlettebb településre utal. (CABELLO–LÁSZLÓ 1991; BEN-CZE–CABELLO–LÁSZLÓ 1992; KOCSIS 1999)

A kutatott telek a római kori topográfia szerint a Fő utca–Csalogány utca–Fazekas utca–Kacska utca által határolt területre lokalizált római tábornól (KÉRDŐ 1995, KÉRDŐ 1997) való távolsága alap-

566). Its baking surface was twice renewed and a large number of characteristic 13th century pot sherds with white walls and incised spiral ornaments were built into all three baking surfaces.

The cellars of the 19th century building built parallelly to Henger Street destroyed nearly all medieval feature in the area of the future wing B. The remaining features can be dated to the 13th century. A circa 6 m long stretch of an east-west running, ca. 3.5 m broad paved road was unearthed. The road was built directly on top of the ruins of a stone-walled Roman building. Sherds from the 13th century, horse-shoe and common nails and many Roman sherds were found among the stones of the road. A fragment of a building with a pounded clay floor was uncovered, badly disturbed by modern pits, north of the road. (The ground floor we could observe occupied a surface of about 2×4 m). The clay floor was divided by clay wall. The wall may have been supported by a timber structure. A single large posthole surrounded by clay plastering could be observed in the unearthed 2 m long stretch. Both sides of the wall were plastered. On the eastern side in one spot, the plastering

ján már mindenképpen az ahhoz tartozó vicus területére esik. A lelőhely közvetlen környezetében végzett kutatásokról már korábban beszámoltunk, (H. KÉRDŐ-KOVÁCS 2000/1; H. KÉRDŐ-KOVÁCS 2000/2; H. KÉRDŐ-KOVÁCS-SZILAS 2001, 133-134.) így csak megemlíjtük, hogy a telektől északra 1. századi telep nyomok, egy kőépület kisebb szakasza, továbbá temetőrészlet került feltárássra. A limes út a mai Fő utca nyugati oldalán a telek keleti határártól mintegy 60-80 méterre futhat. A telek északi, jelenleg nem kutatott részén feltételezhető a Tölgyfa utca 24-ben megfigyelt (MADARASSY 1994) kelet-nyugati irányú út részlete. Szelvényeink részben kapcsolódtak az 1999-2000-ben feltárt felületekhez. Az akkor feltárássra került paticsfalú, sárga agyagpadlós épület újabb részletei kerültek napvilágra egy mintegy 7,5×5 méteres felületen (az „A” épületszárny helyén). Sajnos teljes kiterjedésének megállapítására nem volt lehetőség. Egyrészt a beépítendő felület nem volt akkora kiterjedésű, másrészt a későbbi római periódus, melynek kőfalazású falai, többnyire csak falkiszedések formájában maradtak meg, több helyen elvágták az agyagpadlókat. Így nem lehetett

appeared in two layers. The remains of the burnt door fallen on the floor were found in the western room. The significant role (ferry, national market place) of Gézavására, later called Felhévíz, is underlined by the fact that this is the third dwelling house unearthed so far, suggesting a much more developed settlement than villages typical of the 13th century (CABELLO-LÁSZLÓ 1991, BEN-CZE-CABELLO-LÁSZLÓ 1992; KOCSIS 1999).

The explored lot certainly extends, judging from the distances, to the vicus of the Roman fort localised in the territory bordered by Fő Street, Csalogány Street, Fazekas Street and Kacska Street (KÉRDŐ 1995, KÉRDŐ 1997). As the excavations conducted in the direct vicinity of the site have already been described (H. KÉRDŐ-KOVÁCS 2000/1; H. KÉRDŐ-KOVÁCS 2000/2; H. KÉRDŐ-KOVÁCS-SZILAS 2001, 133-134.), it is enough to mention here that traces of a settlement from the AD 1st century, a smaller part of a stone building and part of a cemetery were unearthed north of the lot. The *limes* road may have run about 60-80 m from the eastern border of the lot, on the western side of present day Fő Street.

megállapítani, hogy ezeken a részeken voltak-e az épületnek osztófalai? A falapozások nyomai általában 30 centiméter szélesek voltak, a padlófelületeket égett paticsomladék borította. A rögök hátoldalán jól megfigyelhetők voltak a vesszők lenyomatai. Az épületet tűz pusztította el. A padlóról 1. századi érmek, niello technikával díszített nyelű, műhelybélyeggel (VRBAN[VS]) ellátott bronz *strigilis* („testkaparó”), bronz koscsidisz, bronz szűrőedény, melynek nyele hiányzott, kisebb bronz töredékek kerültek elő. (3. kép) Ezek alapján arra gondolhatunk, hogy az épület talán javító műhely lehetett.

The fragment of an east-west running road, earlier observed under 24 Tölgyfa Street (MADARASSY 1994), can be expected on the northern part of the lot, which has not yet been explored. The trenches were partly adjoined to surfaces unearthed in 1999-2000. Further details of the building with daub walls and a yellow clay floor, unearthed at that time, were uncovered on a surface of 7.5×5 m (under future wing “A”). Regrettably, we could not determine its entire extent. In part this was due to the fact that the surface to be built over was not large enough and partly because the

3. kép: Bronz tárgyak az 1. századi paticsfalú épület omladékából.

Fig. 3: Bronze objects from the debris of a daub-walled 1st century building

tett. Erre utal a tárgyak eltérő funkciója, töredékes, vagy hiányos voltak, valamint az, hogy részben bizonyítottnak (a *strigilis* esetében), részben feltételezhetően nem itt készültek. A *strigilis*nek, mely unikum az Aquincumi Múzeum gyűjteményében, párhuzama Augstból (Basel) ismert. (RIHA 1986, 121., Taf 6. 24))

Az épületnek a tavalyi feltáráson megfigyelt korábbi periódusát itt is sikerült dokumentálnunk. A későbbi periódus pusztulási rétegéből került elő a másik Attist ábrázoló bronz applikáció. A kőalapozású épületek többnyire itt is csak falkiszedések formájában voltak megfigyelhetők. A telek északi részén („B” épületszárny helye) szintén megtaláltuk a paticsfalú periódus maradványait. Itt a falak két oldalán helyenként eredeti helyén maradt meg a habarcsos, fehér vakolat. Ezen a részen a kőperiódus emlékeit szinte teljesen elpusztították a későbbi bolygatások. Összefoglalva az eredményeket elmondhatjuk, hogy a feltárást elsősorban az első századi periódusra vonatkozóan hozott fontos új eredményeket. Az értékes leletanyagot túl a műhely itt léte a vicus szélét jelezheti. Sajnos a későbbi periódusokra vonatkozóan sem a településszerkezetre, sem az épületek funkciójára vonat-

later Roman period stone foundation walls, of which mostly only traces remained, intersected the clay floors in several places. It could not be determined if the building had dividing walls there. The wall foundations were 30 cm wide on average. The floor surfaces were covered by burned daub debris. The imprints of the wattle could be observed on the dorsal sides of the daub lumps. The building was burned down. Coins from the AD 1st century, a bronze *strigilis* (“body scraper”) with a workshop stamp (VRBANVS) and a handle with niello technique ornamentation, a bronze cart mount, a bronze strainer with the handle lost, and smaller bronze fragments were discovered on the floor. (Fig. 3) This suggests that the building might be a repair shop. This is implied by the diverse functions of the objects, their fragmentary or incomplete condition and the fact that they were certainly (the *strigilis*) or probably made elsewhere. An analogue to the *strigilis*, which is a unique item in the collection of the Aquincum Museum, is known from Augst (Basel) (RIHA 1986 Taf. 6.).

We could document the earlier period of the building, which was first observed last year. The other

kozóan nem nyertünk jelentős új információkat.

A szóban forgó területen az elmúlt évek ásatásai intenzív késő-bronzkori megtelepedést regisztráltak. Ennek megfelelően az idén is feltártunk néhány urnamezős kultúrába tartozó gödröt, emellett azonban korabronzkori telepnyomokat is dokumentáltunk.

Munkatársak voltak: Reményi László és Szilas Gábor őskoros régészek.

H. Kérdő Katalin–Kovács Eszter

Irodalom/References:

BENCZE–CABELLO–LÁSZLÓ 1992 – BENCZE Z.–CABELLO, J.–LÁSZLÓ CS.: II. Tölgyfa u. 28. (A középkori osztály munkatársainak ásatásai és leletmentései 1981–1991. között). Budapest Régiségei 29 (1992) 240–241.

CABELLO–LÁSZLÓ 1991 – CABELLO, J.–LÁSZLÓ CS.: Régészeti feltárás Budafelhévíz területén. Műemlékvédelmi Szemle 1991/1. 28–29.

H. KÉRDŐ–KOVÁCS 2000/1 – H. KÉRDŐ K.–KOVÁCS E.: Kutatások a vízivárosi tábor és vicusának körzetében. Aquincumi füzetek 6 (2000) 76–82.

bronze fitting with a representation of Attis on it was found in the destruction layer of the later period. Only traces remained of the stone foundations of the building's walls. Remains of the daub wall period was found in the northern part of the lot (in the area of future wing "B") as well. The white mortar plastering was sometimes retained in original position on the two sides of the walls. Here, later disturbances nearly totally destroyed the remains of the stone building period. In summary, it can be said that the excavations primarily brought results with regard to the period of the 1st century. Beside the valuable find material, the existence of a workshop in this area indicates that this spot marks the edge of the *vicus*. Regrettably, no further significant information could be obtained either concerning the settlement structure or the function of the buildings from the later period.

The excavations conducted in this area last year brought to light the remains of intensive settlement activity from the late Bronze Age. We unearthed a few Urnfield culture pits this year as well, and also documented the traces of an early Bronze Age settlement.

H. KÉRDŐ–KOVÁCS 2000/2 – H. KÉRDŐ K.–KOVÁCS E.: Budapest, II. ker., Tölgyfa u. 3.–Henger u. 2. Aquincumi füzetek 6 (2000) 104.
H. KÉRDŐ–KOVÁCS–SZILAS 2001 H. KÉRDŐ K.–KOVÁCS E.–SZILAS G.: Budapest, II. ker., Tölgyfa u. 3.–Henger u. 2. Aquincumi füzetek 7 (2001) 133-135.
KÉRDŐ 1995 – KÉRDŐ K.: A Víziváros római kori beépítettségének kutatása 1991-1994. Aquincumi füzetek 1 (1995) 15-22.
KÉRDŐ 1997 – K. H. KÉRDŐ: Zur Frage der Lokalisierung des Auxiliarkastells von Víziváros (Wasserstadt). Roman Frontier Studies 1995. Oxbow Monograph 91 (1997) 399-404.
KOCSIS 1999 – KOCSIS E.: Ásatás a Tölgyfa utca 24-ben. Budapest Régiségei 33 (1999) 351-360.
MADARASSY 1994 – Régészeti Füzetek Ser. 1. 46 (1994) 88, 121/10.
RIHA 1986 – RIHA, E.: Römisches Toilettgeräte und medizinische Instrumente aus Augst und Kaiseraugst. Forschungen in Augst, Basel (1986)

László Reményi and Gábor Szilas, prehistory period archaeologists, also took part in the excavations.

Katalin H. Kérdő–Eszter Kovács

Újabb régészeti kutatások a Vízivárosban

(Budapest, II. ker., Medve utca 5-7., 13., Hrsz.: 13836, 13851)

2001. augusztus-december hónapokban régészeti feltárást végeztünk a Budapest, II. ker., Medve utca 5-7., illetve 13. számú telken a Csík Ferenc Általános Iskola és Gimnázium tervezett bővítéséhez kapcsolódva a Budapest II. kerület Önkormányzata Polgármesteri Hivatal megbízásából. A feltárást három helyszínre osztottuk. Az iskola déli udvarán (az egykori Medve utca 5. területén) 10×10 méteres felületet, valamint kisebb kutatóárkot nyitottunk fel. Feltártuk egy 18. század közepén használt temető részletét (mintegy 100 sírt), amelyek nagyméretű középkori épületek alapfalmaradványait fedték be. A falmaradványok kapcsolatba hozhatók a délről szomszédos telken (Medve utca 3.) kiásott középkori templom maradványokkal (Szt. Péter mártír plébániatemplom, Garády Sándor és H. Gyürky Katalin ásatai), napvilágra került egy *ossarium* (csontkápolna?) részlete, valamint a hozzá nyugatról csatlakozó épületszárny.

Recent excavations in the Víziváros

(Budapest II, plots 5-7, 13 Medve Street, Lrn: 13836, 13851)

Between August and December 2001 archaeological excavations were conducted on plots 5-7 and at 13 Medve Street Budapest II, preceding the enlargement of the Csík Ferenc Primary and Secondary School commissioned by the local government of Budapest in the 2nd district. The excavations were carried out in three locations. A surface of 10×10 m and a smaller test trench were opened in the southern yard of the school (formerly 5 Medve Street). Part of a cemetery dating from the middle of the 18th century (about 100 graves) was unearthed. The cemetery overlay the remains of foundations walls of large medieval buildings. The wall remains can be linked to the remains of the medieval church (parish church consecrated to Saint Peter martyr, excavations by Sándor Garády and Katalin H. Gyürky) unearthed on the plot adjoining this one to the south (3 Medve Street). A detail from an

Az iskola északi udvarán (az egykori Medve utca 7.) középkori eredetű, és egészen az iskola felépüléséig használt pince részletei kerültek elő, valamint egy középkori eredetű kút és a ház udvarának eredeti rétegsora. Utóbbi különösen azért jelentős, mivel a környéken a házak szanálása után szint-süllyesztést hajtottak végre, és egyedül az iskolaudvar őrizte meg az eredeti feltöltési rétegeket. Az iskolától északra lévő terület nagy részét (az egykori Medve utca 9-11.) már 1994-ben feltártuk, mindössze egy körülbelül 12 méter széles sávot kellett még megkutatnunk a terület északi végében (az egykori Medve utca 13.), hogy a tervezett épület teljes felszínét átvizsgálhassuk. Ezen a felületen az 1994-es feltárásokhoz hasonlóan faépületek maradványaira bukkanunk, amelyek az Árpád-kortól folyamatosan épültek a helyszínen, napvilágra került egy középkori pince részlete is.

A római korra vonatkozó kutatások eredményei a következőkben foglalhatók össze:

A Medve utca 13. számú telken szelvényeink közvetlenül kapcsolódtak a korábbi, 1994-es feltáráshoz. (KÉRDŐ 1995; KÉRDŐ 1997; VÉGH 1998; VÉGH 2000) Az akkor napvilágra került római

1. kép: Római kori fürdőépület részlete
Fig. 1: Detail of a Roman period bath

ossuary and an adjoining wing to the west were recovered.

Parts of a cellar, a medieval well and the original layer sequence of the house yard were found in the northern yard of the school (formerly 7 Medve Street). The cellar was built in the Middle Ages and used until the construction of the school building. The layer sequence was especially important since the ground level sunk after the houses in the area were demolished so that the original layers were preserved only in the school yard. The larger part of the territory north of the school (formerly 9-11 Medve Street) had been

épületek újabb részleteit tártuk fel a 2-3. századi periódusból. Előkerült egy nagyméretű lapos kövekből álló járószint maradványa. A korábbi, első századi periódus feltárására nem kerülhetett sor, mert a későbbi periódusok elbontása nélkül nem fértünk hozzá. A kutatás célja is a 2-3. századi emlékek fekvésének és állapotának meghatározása volt, az épülő iskola alapozási cölöpeinek ideális elhelyezéséhez. A Medve utca 7. számú telken, az iskola északi udvarán végzett munkák során jelentős volt a korábban feltárt kelet-nyugati irányú csatornázott útból dél felé kiágazó csatorna részletének feltárása. Itt is sikerült néhány falmaradványt dokumentálnunk, de sajnos az újkori meszesgödörök, csatornák, bombatölcsér az emlékek nagy részét megsemmisítették, a legkorábbi római periódus kutatására a rendelkezésünkre álló idő rövidsége miatt nem került sor. A déli udvar jelentette az ez évi kutatások igazi szenzációját. Itt ugyanis a számos későbbi bolygatás ellenére látványos részletei maradtak meg egy fürdő több helyiségének. (1. kép) Előkerült a hozzá tartozó fűtőhelyiség (*praeefurnium* részlete) is. Az épület kialakításának több periódusa is megfigyelhető volt. Említésre méltó még egy téglalap for-

unearthed in 1994. Only a ca. 12 m wide zone remained to be investigated in the northern end of the area (former 13 Medve Street) in order to complete the exploration of the entire territory to be covered by the future building. Similarly to the 1994 excavations, the remains of wooden buildings were discovered on this surface. These were built continuously from the Árpadian period. A segment of a medieval cellar was also unearthed.

The trenches in lot 13 Medve Street were directly linked to those opened in 1994 (KÉRDŐ 1995; KÉRDŐ 1997; VÉGH 1998; VÉGH 2000). Further details of the AD 2nd-3rd century Roman buildings unearthed in 1994 were uncovered. The remains of a floor level paved with large flat stone slabs was also discovered. The earlier AD 1st century period was not excavated since they could not be reached without clearing away remains from later periods. The purpose of the investigations was to determine the location and the condition of the AD 2nd-3rd century remains to suggest the optimal position for the foundation posts of the future school building. In lot 7 Medve Street in the northern yard of the school, the details of a

májú, lapos kövekből száraz falazással készített kút, vagy ciszterna. Ennek feltárását azonban a rendelkezésünkre álló idő alatt nem tudtuk befejezni. A korai periódusok vizsgálatára itt sem kerülhetett sor. Ezt a felette szerencsés módon, épen megmaradt épületrészek „akadályozták” meg. Örömteli momentum, hogy a romok majdani bemutatásának lehetőségét az iskola tervezése során az alsó szinten biztosították, így a kutatások folytatásának a későbbiekben nincs akadálya. A romokat geotex szövetrel takartuk le, felületüket és oldalukat homok védőréteggel vettük körül. Erre került megfelelő tömörítéssel a földvisszatöltés. A romok állagmegóvását H. Vladár Ágnes és Gillyén Nándor műemlékes szakmérnökök irányításával végezték.

H. Kérdő Katalin – Végh András

Irodalom/References:

KÉRDŐ 1995 – KÉRDŐ K.: A Víziváros római kori beépítettségének kutatása 1991-1994. Aquincumi füzetek I (1995) 15-22.

KÉRDŐ 1997 – K. H. KÉRDŐ: Zur Frage der Lokalisierung des Auxiliarkastells von Víziváros (Wasserstadt). In: Roman Frontier

channel forking southwards from the formerly unearthen east-west running channelized road were noteworthy. We could also document a few wall remains although modern lime pits, sewers and a bomb crater had destroyed most of the remains. The study of the earliest Roman period could not be accomplished in the time allotted to the excavations.

The real sensation of the season was found in the southern yard. Here, spectacular details survived from some rooms of a bath despite the numerous later disturbances. (Fig. 1) The heating room of the bath (a segment of the *praefurnium*) was also discovered. Several construction periods could be observed. An oblong well or a cistern with dry walls made of flat stone slabs was also a significant find, although it was not possible to finish its excavation. The study of early period had to be omitted once more. This was luckily “hindered” by overlying well preserved building fragments. We were pleased to learn that the design of the school included exhibition of the ruins on the ground floor, so there is hope for continuation of the excavations. The ruins were covered by geotex cloth and the surfaces and the sides were covered

Studes 1995. Oxbow Monograph 91 (1997) 399-404.

VÉGH 1998 – VÉGH A.: Előzetes jelentés a budai Szentpétermártír külváros területén 1991-1995 között folytatott régészeti kutatásokról. Budapest Régiségei 32 (1998) 329-340.

VÉGH 2000 – VÉGH, A.: New excavation in the area of Szentpétermártír – a mediaeval suburb of Buda. In: Mittelalterliche Häuser und Strassen in Mitteleuropa. Hg. Márta Font – Mária Sándor. Varia Archeologica Hungarica IX. Budapest-Pécs, 2000. 67-74.

by a protecting layer of sand. The earth was refilled over this layer to the necessary degree of compactness. The conservation of the ruins was carried out by Ágnes H. Vladár and Nándor Gillyén from monument engineers' guidance.

Katalin H. Kérdő – András Végh

Korabronzkori telepfel- tárás Budapest-Albert- falván

(*Budapest, XI. ker., Hunyadi János út, Hrsz.: 43573*)

Ez év májusától augusztus végéig a Budapesti Történeti Múzeum bevásárló központ kivitelezését megelőzően leletmentő ásatást folytatott Budapest XI. kerületében, Albertfalván. A Duna fő ágától körülbelül 250 méterre található, 10.000 négyzetméter nagyságú területen intenzív megtelepedésre utaló korabronzkori település maradványait tártuk fel.

A lelőhely geomorfológiai viszonyaira jellemző, hogy közvetlenül a mai történelmi kort megelőző csapadékosabb időszakban a Duna, az úgynevezett I/a, teraszfelszínbe medreket vágott, melynek következményeként teraszszigetek vésődtek ki. Lelelőhelyünk egy ilyen óholocén felszíndarabon, egy nagyjából észak-dél irányban húzódó szigeten helyezkedik el. A szabályozások előtt a Duna meder a mainál jóval szélesebb volt, így a korabronzkori település a Dunától 100-150 méter távolságra lehetett.

The excavation of an Early Bronze Age settle- ment at Budapest- Albertfalva

(*Budapest XI, Hunyadi János Road, Lrn.: 43573*)

The Budapest History Museum conducted excavations preceding construction of a shopping centre in district XI, Budapest, Albertfalva from May to the end of August. The remains of an extensive early Bronze Age settlement were unearthed. The site covers a surface 10,000 m² and lies about 250 m from the Danube river.

Concerning the geomorphology of the site, the Danube cut basins into the so-called terrace surface I/a in the more humid climatic phase preceding the present historical period, and creating terrace islands. The site can be found on just such an ancient Holocene surface, an island running in an approximately north-south direction. Prior to the water regulation, the Danube bed was much broader than at present so the early Bronze Age settlement may actually have lain about 100-150 m from the river.

Az általunk feltárt régészeti objektumok száma meghaladja az ezret. A korabronzkori objektumokon kívül néhány középső rézkori (Furchenstich kerámia) gödröt tártunk fel, melyek elsősorban a terület északnyugati részén koncentrálódnak.

A korabronzkori településen 11 gerendavázás, íves oldalú, csónak alakú ház alapjait tártuk fel. (1. kép) A házak északnyugat–délkeleti tengelyűek, több háznál a bejáratot is meg lehetett figyelni, melyek a keleti vagy nyugati íves oldalról nyíltak. A házak átlagosan 14 méter hosszúak és 5 méter szélesek, többosztásúak. Nem minden esetben tudtuk megfigyelni a házakhoz tartozó ös-

1. kép: Korabronzkori gerendavázás ház alapjai
Fig. 1: Early Bronze Age timbered house foundation

There are over 1000 unearthed archaeological features. Beside the early Bronze Age features, some pits were uncovered from the Middle Copper Age (Furchenstich pottery phase). These pits especially clustered in the northwestern part of the site.

The foundations of 11 timber-structure, boat-shaped houses with arched sides were unearthed in the early Bronze Age settlement. (Fig. 1) The axes of the houses were oriented northwest-southeast orientation. Several of the houses had visible entrances, usually opening in the arched eastern or the western sides. The houses measured 14 m in length and 5 m in width on average, and they were

divided into rooms. We could not always observe all the post-holes of the houses, since they were not sunk down to the same depths. The posts that supported the saddle roof were usually dug deeper than the timbers of the arched walls. Nevertheless, the houses can be reconstructed.

Construction periods could be observed in the eastern and western

szes cölöplyukat, hiszen ezeket nem egyforma mélységre ásták le. A nyeregtetőt tartó gerendák általában mélyebbre voltak leásva, mint az íves oldalfalak gerendái. Ennek ellenére a házak rekonstruálhatók.

A feltárt terület keleti és nyugati szélén építési periódusok figyelhetőek meg. Több háznál a megújításra és házbővítésre utaló cölöplyukat tártunk fel. A házakon belül tűzhely nyomát nem találtuk.

Minden házban 3-4 tárolóverem volt, melyek régészeti leletanyaga különbözött a házakon kívül feltárt hulladékgyödrök anyagától. Ezekből a házon belüli tárolóvermekből kerültek elő az ép edények, egy ízben pedig kizárólag kőeszközök, (csontcsiszolók, őrlőkövek, pengék). Több esetben a házak belsejében lévő gödrökben őstulok szarva, egy esetben szarvasagancs, és egy esetben egy teljes őstulok koponya a szarvakkal volt elhelyezve, melyek szolgálhattak eszköz alapanyagként, de úgy vélem, nem lehet kizárni a valóságos elképzelésekkel összefüggő elhelyezésüket sem.

Az általunk feltárt teleprész déli végében és a házak között két, igen nagyméretű (15×14 méter, 1,80 méter mély) földbemélyített, gödör együttesekből álló objektumot tártunk fel. Úgy véljük, hogy ezek elsődlegesen agyagkitermelő he-

edges of the excavated area. Postholes suggesting the renovation and the enlargement of the houses were found at some buildings. There were no traces of ovens inside the houses.

Each house contained 3-4 storage pits. The archaeological material in these pits was different from the content of the refuse pits uncovered outside the houses. The intact vessels, and, in a single case, only stone tools (stone polishers, querns, blades) were recovered from the storage pits inside the houses. In more than one case, the horns of aurochs, in one case a red deer antler and in another case an entire aurochs skull with the horns were placed in the pits inside the houses. They could have been raw materials for tools, although they may equally well have been placed there as part of some religious observance.

Two very large (15×14 m large and 1.80 m deep) sunken features of pit groups were unearthed in the southern end of the unearthed fragment of the settlement. Originally, they may have been clay extraction pits. Subsequently, perhaps also in parallel, they could have been used as workshops. Temporary hearths, and, in one case, a domed oven with an ash pit

lyek voltak, majd az agyagkitermelés után, esetleg közben műhelyként funkcionáltak. A nagyméretű, földbemélyített gödrökben alkalmi tűzhelyeket, egy esetben egy hamuzógödörös boltozatos kemencét tártunk fel, a kemence boltozata a későbbiekben beomlott. A déli műhelyben több cölöplyuk volt, melyek minden bizonnyal a tűzelőterek fölé emelt tetőszerkezet maradványai. A tűzhely közeli cölöplyukak betöltése égett, hamus volt, valószínűsíthető, hogy a tetőszerkezet egy része beszakadt, ez okozhatta a kemence beomlását is.

Mindkét műhelyből igen nagy mennyiségű régészeti leletanyag került elő, mely egyrészt a természetes bemosódás eredménye, azonban a műhelyek aljában feltárt gödrök is nagy mennyiségű kerámiatöredéket és elsősorban kőeszközöket tartalmaztak, melyek alapanyagát a közeli Budai hegység, Farkasréti bányájából szereztek be – Bíró Katalin megállapítása szerint. Feltételezésünk szerint a kőeszköz készítés fontos helyet foglalhatott el a telepen élők életében. A telep északi végében lévő gödörben, egy korszóban elrejtve 22 darab félig kész, retusálás előtti állapotban lévő kőeszközt tártunk fel, mely minden bizonnyal kereskedelmi értékkel rendelkezett.

were uncovered in the large pits. The dome of the oven later collapsed. There were several postholes in the southern workshop, which most probably remained from a roof structure raised over the hearths. The filling of the postholes near the hearth was burnt, ashy. It seems that a part of the roof construction collapsed, which might have destroyed the dome of the oven as well.

Both workshops contained plenty of archaeological finds, which was partly due to natural denudation, although the pits unearthed at the bottoms of the workshops also yielded a large number of sherds and stone tools the raw material of which, according to Katalin Bíró's identification was obtained from the nearby Farkasrét mine in the Buda hills. It appears that stone tool production played an important role in the life of the people who lived in the settlement. Twenty-two blanks were found hidden in a jug in the pit in the northern end of the settlement. These blanks probably represented a commercial value.

Beside the two large sunken workshops, there were several pit complexes of various sizes, in which hearths and postholes, the remains of temporary roof con-

A két nagyméretű földbemélyített műhelyen kívül, több olyan kisebb-nagyobb gödör-gödöregyüttes került feltáráásra, melyekben tűzhe-lyek és alkalmi tetőszerkezet nyo-mai – cölöplyukak voltak megfi-gyelhetők. Ezek után feltételezhe-tő, hogy a nagyobb tüzet igénylő munkákat, házon kívül, ezekben az alkalmi műhelygödörökben végezték el (ezek hossza 3 és 10 méter között mozog). Az alkalmi tetőszerkezet-tel ellátott gödörök egy része tárolás-
ra is szolgálhatott. A település északkeleti szélén, három, egymás-hoz közeli területen, kis cölöplyu-kakkal – esetleg sövénykerítéssel övezett kis karám volt, melyek át-mérője átlagosan másfél méter volt.

A házak között, a település köz-pontjában egy 8,3 méter átmérőjű körárkot tártunk fel. A körárkon be-lül 3 méter mély gödör – melyek a telep legmélyebb gödrei és két, va-lószínűleg nagyméretű gerendát tartó cölöpgödör volt. A feltárá-s során a körárok beásását 60 centimé-terrel magasabban, már a szubhu-muszban megfigyeltük. Valószínű-síthető, hogy a telepen élők egy ki-sebb mesterséges halmot emeltek a házak között a település központ-jában, kialakítva ezzel talán a vallá-si élet színterét. A körárok keleti szélén kettő mélyebb, előtte pedig négy nagyméretű cölöpgödör volt,

structions, could be observed. They suggest that activities that needed a bigger fires were pursued outside the houses in these tem-porary workshop pits (their length varied between 3 and 10 m). Some of the pits with temporary roofs could have been storage pits as well. In the northern part of the settlement, there were three adja-cent pens enclosed by small post-holes, probably wattle fences, with an average diameter of one and a half metres.

A round ditch of a diameter of 8.3 m was unearthed in the centre of the settlement between the houses. The round ditch enclosed three deep pits, the deepest ones in the settlement and two post-holes probably for large posts sup-porting a rafter. The outlines of the round ditch were already observed in the soil at a height 60 cm higher in the subhumus. It is likely that the inhabitants of the settlements raised a small artificial mound in the centre of the settle-ment between the houses to cre-ate a focal point for religious activ-ities. There were two deeper post-holes on the eastern edge of the round ditch, and four large post-holes in front of it. They may indi-cate the place of an entrance. It is also possible, however, that there

elképzelhető, hogy ezek jelezték a bejáratot. Nem kizárt azonban, hogy a körárok fölött tetőszerkezet volt, ebben az esetben házként értékelhető. Cornwallban (Anglia) egy 7 méter átmérőjű körárkos házat tártak fel, a harangedény kultúra leleteivel. (HARRISON 1980)

A település északi, középső részén egy áldozati gödör került napvilágra, melynek alján egy emberi koponya, és egy kutyakoponya volt elhelyezve, melyeket szarvasmarha csontok öveztek. A gödör mögött egy mély hosszúkás gödör volt, melyben talán nagyméretű gerendák álltak. Az áldozati gödörben a csontokon kívül csak néhány atipikus kerámiatöredék volt, így a középső rézkori objektumok jelenléte miatt a kronológiai meghatározásához radiokarbon vizsgálatot végeztetünk.

A 2001. augusztus végén befejezett ásatás igen nagy mennyiségű leletanyagot eredményezett, melyek a házak cölöplyukaiból, a házakon belüli tárolóvermekből, a házakon kívüli hulladékgyűjtőkből és műhelyekből került elő, a leletanyag egyértelműen a korabronzkor II. fázisára datálható. A település leletei között a Harangedény–Csepel csoport kerámia típusai kerültek elő, harangedény töredékek azonban csak igen kis számmal vannak jelen. A leletanyagban számos, a

was a roof construction over the round ditch, in which case it can be interpreted as a house. A house with a round ditch of a diameter of 7 m was unearthed in Cornwall (England) which contained the Bell-beaker culture finds. (HARRISON 1980)

A sacrificial pit came to light in the northern central part of the settlement. A human skull and a dog skull were placed on its bottom encircled by cattle bones. There was a deep, elongated pit behind the sacrificial pit, in which perhaps large posts stood. Apart from the bones, the sacrificial pit contained only a few atypical sherds, so radiocarbon dating had to be made to determine the chronological place of the feature because of the presence of Middle Copper Age features within the same site.

A very large number of finds were collected during the excavations which finished at the end of August 2001. These finds came from the postholes of the houses, the storage pits inside the houses, the refuse pits outside the houses and the workshops. The find material can uniformly be dated to phase II of the early Bronze Age. Pottery types of the Bell-beaker – Csepel group could be found

Nagyrévi kultúra korai szakaszára jellemző kerámiatípus is megtalálható, mint például a bordadíszes korsók, pohár alakú edény.

A telepen három zsugorított csontvázas sírt is feltártunk, melyek tájolása különböző volt, leletanyaguk eltér a megszokott Harangedény-Csepel csoport sírjaitól, azok jellegzetes kísérő leletei, mint a harangedény, nyílhegyek, csuklóvédő lemezek, ezekből a sírokból hiányoznak.

(2. kép)

Jól ismert, hogy Budapest területe, a Duna közelsége, természetes átkelőhelyei miatt speciális helyet foglal el a magyarországi korabronz-korban. A Makó korszak végén (korabronzkor I/A vége) a Cseh-Morva vidék felől nyugatról érkező Harangedény kultúra infiltrációja zajlott le. Budapesthez kötődő elterjedési területén egy fázissal megelőzve a Nagyrévi kultúra kialakulását. Az integrálódási folyamat már a korabronzkor II. fázis elején megindul ez a korszak párhuzamba állítható a Somogyvár-Vinkovci II. fázissal, Nagyrévi kultúra korai szakaszával,

2. kép: Zsugorított csontvázas sír
Fig. 2: Contracted inhumation grave

among the settlement finds, although fragments of bell-beaker vessels are poorly represented. Several pottery types characteristic of the early phase of the Nagyrev culture could also be identified in the material such as jugs with a ribbed ornament and a beaker-shaped vessel.

Three contracted inhumation graves were also unearthed in the settlement. The graves had varying orientations and their find materials did not correspond to graves characteristic of the Bell-beaker-Csepel group. The grave

Nyírség és Óbéba-Pitvaros kultúrákkal. (ECSEDY 1988, 5-16.; ENDRÓDI 1992; ENDRÓDI-SCHREIBER-GYULAI 1988; KALICZ-SCHREIBER 2001, 165-170.) A Harangedény kultúra magyarországi kutatásában kiemelkedő szerepet játszó Kalicz-Schreiber Rózsa véleménye szerint a korabronzkor II. időszakát Budapest területén a Harangedény-Csepel-csoport egy idősebb és harangedények nélküli fiatalabb fázisa tölti ki. (KALICZ-SCHREIBER 1974, 183-217.; KALICZ-SCHREIBER 1981, 81-87.) A 2001-ben Albertfalván feltárt település régészeti leletanyaga az utóbbi, fiatalabb fázist reprezentálja. Valószínűsíthető azonban, hogy a településen mind etnikailag, mind pedig kulturálisan kevert populáció élt. Ahhoz, hogy a település pontos kronológiai besorolását meghatározhassuk, hogy eldönthessük, hogy a régészeti leletanyag a Harangedény-Csepel-csoport hagyatéka, vagy harangedényes reminiscenciákat mutató koranagyrévi korszak településéről van szó, a leletanyag tipológiai és statisztikai vizsgálatát el kell végezni. Ezen túl menően 11 mintából álló sorozatot elküldtünk radiokarbon vizsgálatra az abszolút kronológia meghatározása céljából. A már folyamatban lévő archeob-

goods typically found in burials of the latter such as bell-beakers, projectile points and wrist plates, were missing here. (Fig. 2)

It is well known that the territory of Budapest occupies a special place in the early Bronze Age of Hungary due to the proximity of the Danube and its natural fords. The Bell-beaker culture infiltrated from the west, from the Bohemian-Moravian territory at the end of the Makó period (end of 1/A of the early Bronze Age). In its settlement zone in the region of Budapest it marks the phase directly preceding the development of the Nagyrév culture. The integration process already began at the beginning of phase II of the early Bronze Age. This period was contemporary to phase II of Somogyvár-Vinkovci, the early phase of the Nagyrév culture and the Nyírség and Óbéba-Pitvaros cultures. (ECSEDY 1988, 5-16.; ENDRÓDI 1992; ENDRÓDI-SCHREIBER-GYULAI 1988; KALICZ-SCHREIBER 2001, 165-170.) According to Rózsa Kalicz-Schreiber, who played a prominent role in the study of the Bell-beaker culture in Hungary, phase II of the early Bronze Age was encompassed by the two phases of the Bell-beaker Csepel group in the territory of Budapest: an older phase and a

otanikai vizsgálatok (Gyulai Ferenc) során számos növényfaj mutatható ki. A kőeszközöket T. Bíró Katalin, a csonteszközöket Alice M. Choyke, az archaeozoológiai vizsgálatot Vörös István végzi, radiocarbon vizsgálatok Debrecen – ATOMKI-ban folynak.)

A csónak alakú háztípusról: 1988-ban Csepel-szigeten Szigetszentmiklós-Üdülősoron tártuk fel az első ilyen típusú házat, a soroksári Duna-part mellett. (ENDRÓDI 1992) A szigetszentmiklói ház 16 méter hosszú, 8 méter széles volt, nagyobb, mint az albertfalvai házak, tengelye megegyezik az idén feltárt házakkal. Akkoriban ez a háztípus egyedülálló volt, közösségi házként értékeltük. Az idén feltárt albertfalvi település, azonban immár egyértelműen bizonyítja, hogy ezek a házak, a korabronzkori népesség lakóházai, melyek egyúttal letelepült életmódról tanúskodnak, ellentétben az eddig félnomádnak tartott életvitellel. Magyarországon a csónak alakú háztípus eddig csak Budapest területén, a Harangedény kultúra környezetében került elő, jelenleg úgy tűnik, hogy analógiái a környező országokból nem ismertek.

Az idén feltárt albertfalvai település kiterjedéséről elmondhatjuk, hogy nyugat felé a Duna egyik kisebb ága és mocsaras terület volt, azonban

younger one without bell-beakers. (KALICZ–SCHREIBER 1974, 183-217.; KALICZ–SCHREIBER 1981, 81-87.) The archaeological finds of the settlement unearthed at Albertfalva in 2001 represent the latter, more recent phase. It seems probable, nevertheless, that a both ethnically and culturally mixed population inhabited the settlement. To determine the exact chronological position of the settlement, to decide if the archaeological finds are the heritage of the Bell-beaker-Csepel group or of an early Nagyrév population with a material culture still reflecting Bell-beaker influences, typological and statistical analysis of the find material must be carried out. Furthermore, a series of 11 samples has been sent for radiocarbon dating. (The archaeobotanical analyses by Ferenc Gyulai are still in progress. They have so far demonstrated the presence of numerous plant species. The stone tools are being examined by Katalin T. Bíró, the bone tools by Alice M. Choyke, the animal bones by István Vörös and the radiocarbon dating is being carried out in Debrecen – ATOMKI).

This is not the first instance of the boat-shaped house type. (ENDRÓDI 1992) The first house of this type was unearthed at

észak, dél és kelet felé a Duna partig minden bizonnyal megtalálhatók a telep nyomai. A csónak alakú házakban, melyek alapterülete 70-80 négyzetméter volt, minden bizonnyal nagycsaládok éltek, 10-12 fős családokat számolva, az általunk feltárt 10000 négyzetméter területű településen 100-120 ember élhetett. A település kiterjedése azonban nagyobb lehetett.

Endrődi Anna

Irodalom/References:

ECSEDY 1988 – ECSEDY I.: Ásatások Szigetcsép Tangazdaság lelőhelyen II. A korabronzkori település leletei. *CommArchHung* (1988)

ENDRŐDI 1992 – ENDRŐDI A.: A korabronzkori Harangedény kultúra telepe és temetője Szigetszentmiklós határában. Régészeti kutatások az M0 autópálya nyomvonalán I. *BTM Műhely* 5 (1992) 83-200.

ENDRŐDI-SCHREIBER-GYULAI 1998 – A. ENDRŐDI-R. SCHREIBER-F. GYULAI, *Bell Beakers Today in Hungary*. *Bell Beakers Today*, . International Colloquium Ed: F Nicolis, Riva di Garda. 1998, 163-165.

HARRISON 1980 - J. HARRISON: *The Beaker Folk*. Copper

Szigetszentmiklós-Üdülősor on Csepel Island in 1988. The Szigetszentmiklós house was 16 m long and 8 m broad, larger than the houses at Albertfalva, while the axes of the houses were identical at the two sites. At that time, this house type was unique and we interpreted it as a community house. The Albertfalva settlement unearthed this year evidently demonstrates that these houses were the dwellings of an early Bronze Age population. The structures attest to their settled way of life as opposed to the formerly hypothesised half-nomadic life style. Boat-shaped houses have so far been found in Hungary only in the territory of Budapest in association with the Bell-beaker culture, and it seems that they have no analogues in neighbouring countries.

Regarding the extension of the Albertfalva settlement unearthed this year, the following can be said. A smaller branch of the Danube and swamps bordered the settlement to the west. Traces of the settlement can certainly be found down to the Danube bank to the north, east and south. Most probably large families lived in the boat-shaped houses, which occupied a surface

Age Archaeology in Western Europe. (London 1980)

KALICZ-SCHREIBER 1974 – R. KALICZ-SCHREIBER: Die Probleme der Glockenbecherkultur in Ungarn. Simposium Oberried (1974) 184-214.

KALICZ-SCHREIBER 1981 – R. KALICZ-SCHREIBER: Möglichkeiten zur feineren Gliederung der Nagyrév-Kultur in Budapest. (1981) 81-87. Die Frühbronzezeit im Karpatenbecken und in den Nachbargebieten - Internationales Symposium 1977 Budapest-Velem

KALICZ-SCHREIBER 1984 – R. KALICZ-SCHREIBER: Komplex der Nagyrév-Kultur. Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans. Balcano-Pannonica 22 (1984) 133-191.

KALICZ-SCHREIBER 2001 – R. KALICZ-SCHREIBER: Veränderung der Besiedlungsdichte in der Umgebung von Budapest während 3. Jahrtausends v. Chr. Lippert, A./Schultz, M./ Shennan, S/Teschler-Nicola, M. (szerk.) Mensch und Umwelt während des Neolithikums und der Frühbronzezeit in Mitteleuropa. (Internationale Archäologie: Arbeitsgemeinschaft, Symposium, Tagung, Kongress ; Bd. 2) Rahhden/Westf., 2001

of 70-80 m². Calculating 10-12 family members, a population of about 100-120 people may have lived in the part of the settlement unearthed over a surface of 10,000 m². The entire settlement, however, probably extended over a larger area.

Anna Endrődi

Római kori kutatások Albertfalván

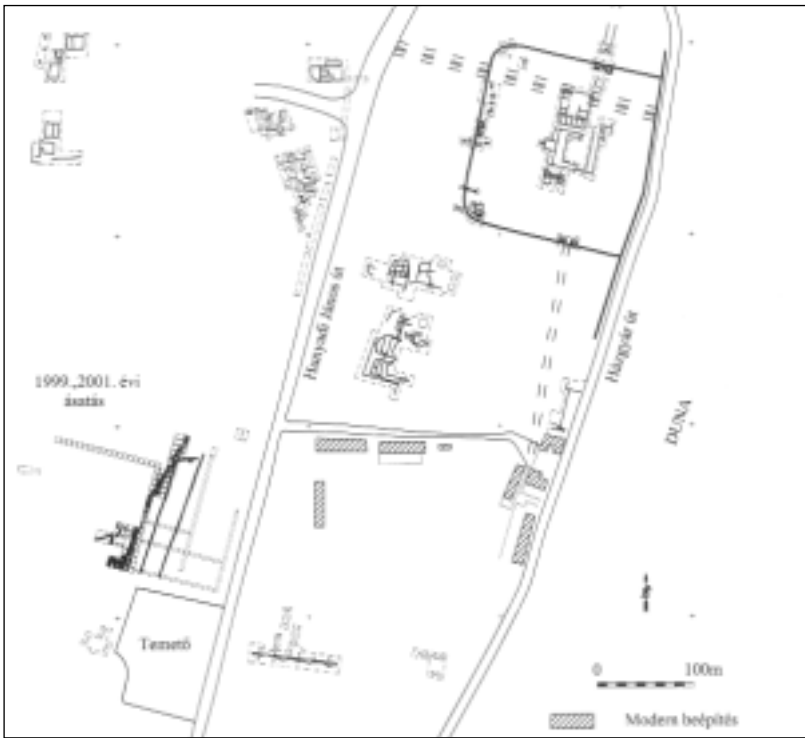
(Budapest, XI. ker., Hunyadi János út, Hrsz.: 43573)

A GRC-Hungária Kft. bevásárlóközpontot tervez a 43573 helyrajzi számú régészetileg védett területre Albertfalvára. 1999-ben, itt a szondázó kutatások eredményei egy új – ideiglenes jellegű római kori katonai tábor nyomaira utaltak. (SZIRMAI 2000) 2001-ben március 20 és augusztus 31. között került sor a további régészeti munkákra, a XI. Hunyadi János út nyugati oldala és az úgynevezett albertfalvi felhagyott temető szomszédságában. (1. kép) Itt vártuk az új katonai tábor további maradványait. Az 1999. évi feltárás felületeitől keletre és nyugatra, részben hosszú, keskeny árkokkal, részben raszter módszerrel – főleg kézi erővel – 41 felületet nyitottunk abból a célból, hogy a legutóbbi albertfalvi ásatási idény alatt feltárt római kori árkok további szakaszait, egyértelmű fordulását a feltételezett táborsarkoknál, valamint az árkoktól nyugatra és keletre húzódó régészeti adatokat dokumentáljuk. A terület keleti részén körülbelül egy hektárnyi területen is több felü-

Roman period Investi- gations at Albertfalva

(Budapest XI, Hunyadi János Road, Lrn.: 43573)

The GRC-Hungária Inc. intends to build a shopping center on an archaeologically protected lot (Lrn: 43573) at Albertfalva. In 1999, the test excavations here indicated a the presence of a temporary military fort from the Roman period (SZIRMAI 2000). The excavations were continued between March 20 and August 31, 2001 on the western side of District XI, Hunyadi János Road, and next to the so-called abandoned cemetery of Albertfalva. (Fig. 1) We expected to find further remains of the new military fort. Forty-one surfaces were opened east and west of the surfaces from the 1999 excavations. In part, these were long and narrow trenches, partly laid out in a grid system, mainly dug by hand. The purpose was to recover further sections of the Roman period ditches found in the last excavation season, to find where they turned at the supposed corner of the fort and to document the archaeological data west and east of the trench. Several surfaces were also opened on an area

1. kép: Összkép az 1999. és 2001. évi szondázó feltárások helyszínrajzával
 Fig. 1: Ground plan of test trenches from 1999 and 2001

letet nyitottunk (2. kép) azért, hogy tájékozódjunk az új katonai tábor belső szerkezetéről. (2, 3, 4, 6 jelű felületek)

A 2001. évi kutatások eredményei a következők:

Helyszíni adottságok

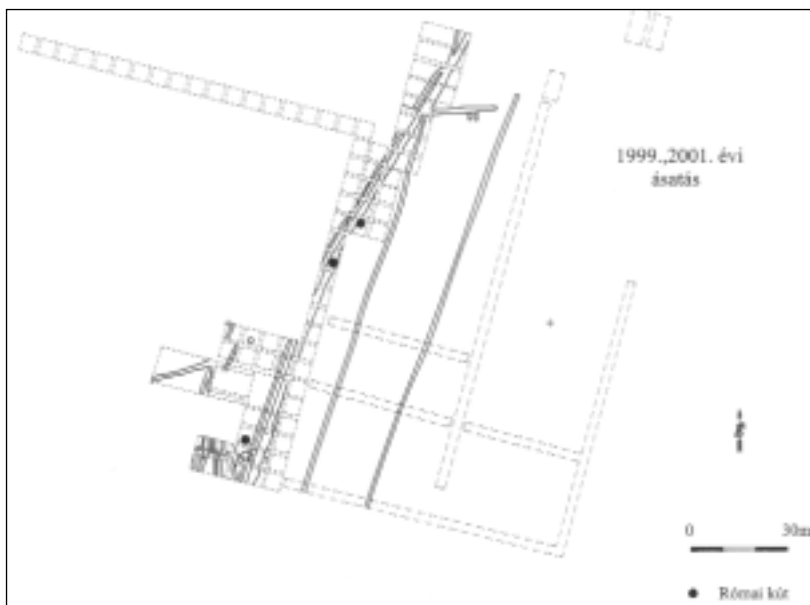
A szóban forgó terület keleti részén – szórványos római cserепekkel együtt – egy nagy kiterjedésű őskori

of about 1 ha in the eastern part of the territory to obtain information about the inner structure of the military fort (surfaces marked by 2, 3, 4, and 6).

The results of the 2001 excavation season were as follows:

Local conditions

A large prehistoric settlement was found, along with scattered

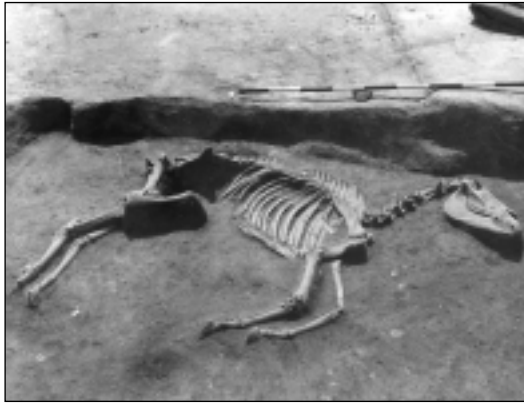

2. kép: Az 1999. és 2001. évi ásátások helyszínrajza
 Fig. 2: Ground plan of the excavations from 1999 and 2001

telep került elő. (Lásd Endrődi Anna összefoglalását ugyanebben a kötetben.) Ezen az őskori telepen feltárt ló sírok (3. kép) gödreiben (731, 820. számú objektum) római kerámiatöredékek is előkerültek. Az őskori telep nyugati részén két észak-déli irányú árok került elő, mely közül a keleti, észak-déli irányú árok átvágja az őskori objektumokat – tehát az árok későbbi, mint az őskori telep – a nyugati, észak-déli árokban római kis edénytöredékek kerültek elő. A munkaterület keleti részén, tehát a szórványos római cserepek, a

Roman sherds, in the eastern part of the area (see Anna Endrődi's summary in the same volume). The pits for horse burials unearthed in this settlement (features 731 and 820) contained Roman sherds as well (Fig. 2) Two north-south oriented ditches were found in the western part of the prehistoric settlement. The eastern, north-south oriented ditch intersected the prehistoric features suggesting that the ditch is later than the prehistoric site, while the western north-south ori-

ló sírok és a két észak-déli árok utal római kori jelenlétre is. A korábbi erózió és a későbbi földmozgatások ezen a körülbelül egy hektáryi területen elpusztították a mai felszíntől magasabban lévő kiemelkedéseket (sziget, domb?), és így itt már a római korra vonatkozó adatok

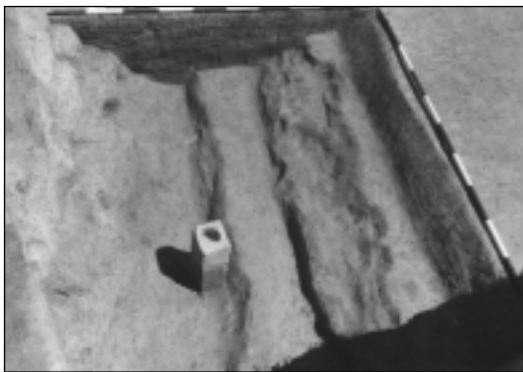
csaknem teljesen megsemmisültek. Az őskori telep nyugati szélén húzott felületek (1/3, 4, 8, 9 jelű) megfelelő metszetei is mutatják, hogy az egykori Duna ág medrére utaló egymást váltó homok és sóderrétegek nyugat felé zuhannak, tehát ezek a feltárt természetes talajviszonyok itt a korábbi kiemelkedés (sziget, domb?) nyugati lejtőjének alsó szakaszát képviselik.

Jelenségek, objektumok, leletek

A 2001. évi régészeti munka során feltárt és a mai felszín alatt átlag 1-1,10 méter között előkerült római kori jelenségek, objektumok közül a legjelentősebb a két északkelet-dél-nyugat irányú árok. 1999-ben és 2001-ben feltárt két északkelet-dél-nyugat irányú árok kiásott hossza: 155 méter. A szintadatok alapján ez a két árok dél felé, a Hosszúréti pa-

3.kép: Ló sír kibontás után északkeletről. (820. sz. objektum)
Fig. 2: Horse burial from northeast after cleaning (feat. 820)

ented ditch contained small Roman period sherds. In the eastern part of the area, consequently, scattered Roman sherds, horse burials and the two north-south oriented ditches indicate there was human activity in this area in the Roman period. Erosion and later earthmoving works destroyed the elevations that had been higher than the present surface (island, knoll?) on this circa 1 ha, so nearly all the Roman period data have perished. The relevant cross-sections of the surfaces at the western edge of the prehistoric settlement (marked by 1/3, 4, 8 and 9) show that the alternating sand and gravel layers, deposits left by the Danube, incline westwards, meaning that the recovered natural soil

4. kép: Északkelet-délnyugat irányú széles árok déli metszete karók nyomaival. (1/14. jelű felület)

Fig. 4: Southern cross section of the wide northeast-southwest oriented ditch with traces of posts. (surface 1/14)

5. kép: Északkelet-délnyugat irányú árok északi metszete. (1/14. jelű felület)

Fig. 5: Northern cross section of northeast-southwest oriented ditch (surface 1/14)

tak irányába lejt. A két árokhoz tartozó palánkkonstrukciót, kerítés nyomait: cölöpkötegeket, cölöpöket, karókat idén is megfigyeltük. (4-5. kép) Az ásátás során a mai fel-

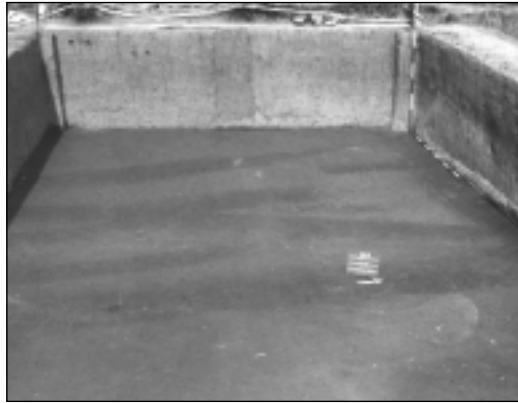
conditions represent the lower section of the western slope of a former elevation.

Features, finds

The most important of the Roman period phenomena and features unearthed in 2001 at depths ranging between 1 and 1.1 m from the present surface are the two northeast – southwest oriented trenches. The length of the two northeast – southwest oriented ditches unearthed in 1999 and 2001 is 155 m. According to the altitude data, the two ditches sloped southwards, towards the Hosszúréti stream. The bunches of posts, the posts and stakes used in the plank construction of the two ditches and the traces of a fence, could be observed this

year as well (Figs. 4-5). Two small, V-shaped north-south oriented ditches measuring, on average, 50 cm in width were also unearthed 30 cm under the present surface. The east-

szín alatt 30 centiméterre, átlag 50 centiméter széles, két észak-déli irányú, kis, V alakú árkt is feltártunk. A keleti, észak-déli irányú árkt körülbelül 140 méter hosszan tudtuk követni, a nyugati, észak-déli irányú árkból közel 55 métert tártunk fel. A keleti, észak-déli irányú árkt – mint már említettük – átvágja az őskori objektumokat, tehát ennél későbbi, a nyugati, észak-déli irányú árkt pedig átvágja a korábbi északkelet-délnyugat irányú római kori árkokat. (I/7, 11-17. jelű felületek) Az árkokhoz tartozó szintek már nem kerültek elő. Az árktbetöltések alsó részéből kevés szürke római cserép került napvilágra, de ezek között még őskori töredékek is felismerhetők. Az idei feltárás új eredményeihez tartoznak még az északkelet-délnyugati irányú árktokhoz keletre és nyugatra csatlakozó különböző hosszúságú, méretű és mélységű kiágazások, újabb árktszakaszok. (A, I/12, 5/9-12 jelű felületek) Az észak-

6. kép: Árktszakaszok, gerendanyomok feltjáról. (5/9-11. jelű felület nyugati része)

Fig. 6: Sections of ditches, traces of timbering from the east. (western part of surface 5/9-11)

7. kép: Árktszakaszok, gerendanyomok kibontás után K-ról. (5/9-11. jelű felület)

Fig. 7: Sections of ditches, traces of timbering after cleaning from the east. (surface 5/9-11)

ern north-south oriented ditch could be followed along a stretch of about 140 m, while nearly 55 m was unearthed of the western north-south oriented ditch. The eastern

kelet-délnyugat irányú árkoktól nyugatra pedig hosszabb, rövidebb, különböző irányú árokcszakaszok nyomai is jelentkeztek, de ezek közvetlenül nem csatlakoznak az északkelet-délnyugat irányú árkokhoz. (6-7. kép: 5/9-11, 5/13-18)

A nagyjából talp alakú kisebb jelenségek pedig egy út vagy átjáró alapozásához tartoznak. (8. kép: 1/12)

(HABLE 1995, 28-29.) A régészeti munka során idén is egy vesszőfonatos kutat (5/16.jelű felület), továbbá egy kőfalas kutat is kibontottunk. (9. kép: 1/2) (A kutak földmintáinak archeobotanikai elemzése Dálnoki Orsolya munkájára vár.) A kutat bélelő vesszőfonatokkal kapcsolatos anyagvizsgálatokat már elvégezte Babos Károly (ELTE Növény szerkezet-tani Tanszék) A vizsgálatok eredménye az, hogy a kútbéléshez felhasznált vesszőfonat öt római kori fafajtát tartalmaz: kis és nagylevelű hárs, közönséges

8. kép: Út alapozások bontás közben délről. (1/12. jelű felület)
Fig. 8: Road foundation during cleaning from the south (surface 1/12)

9. kép: A korábbi vizesárookra alapozott kőfalas kút bontás közben. (1/2.jelű felület)
Fig. 9: Cleaning of stoned walled well based on earlier water ditches. (surface 1/2)

north-south oriented ditch, as previously mentioned, intersected the prehistoric features, that is, they are earlier, while the western north-south oriented ditch intersected the older northeast – southwest ori-

mogyoró, mezei szil, végül enyves vagy mézgás éger. Az ásátáson több ízben, az 1999. évi régészeti adatoknak megfelelő szinten – átlag 30 centiméterre – újabb tűzhely, kemence, égetőhely kis maradványait is dokumentáltuk.

A 2001. évi feltárás során néhány sigillata és házi kerámia töredéket is eltettünk (2-3. század). Az előkerült fémanyagból bronzveretek, fibulák (egygompos, térd, trombita), és egy emailozott függő érdemel megemlítést. A vasleletek közül jelentős az ugyancsak restaurálás alatt lévő mezőgazdasági szerszámokhoz tartozó két különböző formájú – két különböző munkára alkalmas – kés. Az állatcsontokat is nagyobb mennyiségben gyűjtöttük össze, ezt a leletanyagot Choyke Alice fogja tanulmányozni. Meg kell még jegyezni, hogy az ásátáson – másodlagos helyzetből – fehér, kemény mészkőből faragott, ép, nagy méretű, gondosan, részletesen kidolgozott küszöbkő is felszínre került.

Kronológia

A munkaterület keleti részén – mint már említettük – az eredeti szintek már korábban nyomtalanul elpusztultak. Ezért csak relatív kronológia meghatározására van most módunk. A helyszíni adott-

ented Roman period ditches (surfaces 1/7, 11-17). The floor levels of the ditches could not be found. Some grey Roman sherds were recovered from the fill of the ditches, although there were some prehistoric sherds mixed with them. Branches and new ditch sections forking from the northeast – southwest oriented ditch in the east and the west, of various depths and measurements, are among the new results of the excavations of this year (surfaces A, 1/12, 5/9-12). Traces of ditches of various lengths appeared, running in various directions west of the northeast – southwest oriented ditches, but did not join these latter (surfaces 5/9-11, 5/13-18 – *Figs. 6-7*). The, more-or-less sole-shaped smaller features, were part of the foundation of a road or a cross-road (surface 1/12 – *Fig. 8*) (HABLE 1995, 28-29.). A well, lined with wattle (surface 5/16) and another well with a stone lining (surface 1/2 – *Fig. 9*) were also unearthed this year. The archaeobotanical analysis of the soil samples of the wells will be carried out by Orsolya Dálnoki. The analysis of the wattle lining of the well has already been done by Károly Babos doc.univ. (ELTE Department of Plant Structure). According him, the wattling was made from the

ságok alapján a korábbi emlékeket, az északkelet-délnyugat irányú 155 méter hosszúságban feltárt árkok képviselik a palánkkonstruccióval együtt. Ezeket az árkokat 50 méter hosszan még 1999-ben feltártuk. (SZIRMAI 2000) A későbbi periódust képviselik az észak-déli irányú árkok, mert adataink vannak arra, hogy a nyugati, észak-déli irányú árok átvágja a korábbi északkelet-délnyugat irányú árkokat. (1/7, 14-16. jelű felületek) Valószínűleg ugyancsak a későbbi periódushoz tartoznak az északkelet-délnyugat irányú árkokhoz tartozó kiágazások, árokszakaszok, gerendanyomok is, sőt az északkelet-délnyugat irányú árkokhoz nem közvetlenül csatlakozó feltárt árokszakaszok, gerendanyomok is. A kutak indítási szintjét sem ismerjük, de idén is előkerült egy kút, mely ráépült a korábbi északkelet-délnyugat irányú szélesebb vizesárokra (1/2. jelű felület). Ezzel a jelenséggel már 1999-ben is találkoztunk Albertfalván. (SZIRMAI 2000, 86-87.) A rétegtani viszonyok elemzése során ehhez a későbbi periódushoz tartoznak a tűzhely, égetőhely, kemence nyomok és a talpformájú alapozások, sőt a három előkerült ló sír is a későbbi periódusban léteült. (730, 820. számú objektum, és lásd még az 1/14. jelű felületet.)

small branches of five tree species from the Roman period: little-leaf and large-leaf linden, common hazel, elm, and common alder.

The small remains of hearths, ovens and firing spaces were documented in several places, usually 30 cm under the surface.

A few Samian ware and household pottery sherds were also recovered (2nd-3rd centuries) in 2001. Bronze fittings, brooches (single-knobbed, knee-shaped and trumpet-shaped fibulae) and an enamelled pendant should be mentioned among the metal finds. Two iron blades from agricultural tools deserve mention. These had different shapes and were used differently. Both knives are being restored. Numerous animal bones were collected, which will be analysed by Alice Choyke. It should be added that an entire, large, carefully carved threshold stone from compact white limestone was uncovered this year in secondary position.

Chronology

As has already been mentioned, the original floor levels were destroyed prior to the excavations. We could determine only a relative chronological sequence. Based on the local conditions, the earlier phase is represented by the northeast

Értékelés

Az 1999-ben feltárt jelenségek egy új katonai táborra utaló nyomokat mutattak Albertfalván. (SZIRMAI 2000) Az északkelet-délnyugat irányú vizesárokotól keletre 2001-ben, a tábor belső szerkezetére utaló régészeti adatok már nem kerültek elő a helyi adottságok miatt (lásd 1. pontot). A vizes árokotól nyugatra sem kerültek elő a tábor belső szerkezetére utaló nyomok, itt további árokszakaszok, gerendanyomok kerültek napvilágra. Tény az is, hogy a vicus további épületeinek nyomait itt már nem találtuk meg 1999-ben, sőt idén sem, tehát településen kívüli területről van szó. (SZIRMAI 1995) A területen – topográfiailag – és az árokok védmű jellegzetességei miatt sem zárható ki – a 2001. évi kutatások szerint sem – az újabb katonai tábor nyomainak jelenléte. (SZIRMAI 2000) E katonai objektum csaknem teljesen megsemmisülhetett, csak a védművek maradványai kerültek felszínre. Az észak-déli irányú árok esetleg víztelenítés funkcióját látták el ezen a magasabb mocsaras területen. Az előkeült különböző irányú és hosszúságú árok egy katonai gyakorlótér jelenlétét is igazolhatják, ahol a katonák árokásással is ismerked-

– southwest oriented ditches and the plank construction unearthed along a length of 155 m. A 50 m long stretch of these ditches had already been brought to light in 1999 (SZIRMAI 2000). The later phase is represented by the north-south oriented ditches, because the north-south oriented ditch intersects the older northeast – southwest oriented ditches (surfaces 1/7, 14-16). The branches and ditch sections forking from the northeast – southwest oriented ditches and the traces of timbers and probably also the stretches of ditches and timber traces that are not directly linked to the northeast – southwest oriented ditches were probably established in the later phase as well. We do not know from what surface the wells were sunk, but we found a well this year too, that was built over the former wide northeast – southwest oriented water ditch (surface 1/2). The same phenomenon could be observed in 1999 in Albertfalva (SZIRMAI 2000, 86-87). The stratigraphical analysis reveals that the hearth, the firing space and the oven traces, the sole-shaped foundations and even the three horse graves come from to the later phase (features 730, 820 and see also surface 1/14).

tek, lásd többek között Carnuntumban is. (KANDLER–VETTERS 1986, 213-220.) A Nagy Tibor által feltárt auxiliaris tábornól (NAGY 1976, 91.; VISY 2000, 58-59.) 250-300 méterre délnyugatra ezen a katonai jellegű területen még karám is működhetett a Hunyadi János út nyugati szomszédságában, az előkerült ló sírok alapján. De lehetséges az is, hogy ezek a lótetemek már a vicus déli határára utalnak. Az említett területről vett földminták anyagvizsgálatainak eredményei is hozzájárulhatnak a fenti probléma megoldásához. Az anyagvizsgálatokat Füleki Györgytől és tanítványaitól várjuk. (Szent István Egyetem, Gödöllő) De azt a lehetőséget sem mellőzhetjük, hogy az előkerült árkokat – később is – vízelvezetésre használhatták fel. E katonai jellegű terület további kutatásához, a vízelvezetés és a vicus kapcsolatának egyértelmű meghatározásához újabb régészeti kutatások szükségesek az 1999. és a 2001. évi feltárásoktól északra és délre lévő még feltáratlan területen.

Szirmai Krisztina

Evaluation

The features unearthed in 1999 showed characteristics which imply the presence of a new military fort at Albertfalva (SZIRMAI 2000). Due to local conditions, no data could be collected in 2001 about the inner structure of the fort due to the local conditions (see point 1) east of the northeast – southwest oriented water ditch. No traces of the fort's structure were found west of the water ditch either where further stretches of ditch and traces of timbering were unearthed. It is also true that the traces of buildings from the vicus could not be found here in 1999 or this year, so this territory must already have lain outside the settlement (SZIRMAI 1995). The existence of a new military fort cannot be excluded either topographically or because of the characteristics of the ditches, which was supported by the results of the excavations in 2001 (SZIRMAI 2000). This military establishment must have been almost totally destroyed so that only the remains of the defensive works were exposed on the surface. The north-south oriented ditches may have functioned to help drain this waterlogged area. The ditches of various lengths and running in various directions may indicate the presence of a military

Irodalom/References:

HABLE 1995 – HABLE T.: Kutatások Budaújlakon, az aquincumi katonaváros déli peremén. Aquincumi füzetek 1 (1995) 23-31.

KANDLER–VETTERS 1986 – M. KANDLER–H. VETTERS: Der römische Limes in Österreich. Wien, 1986.

NAGY 1976 – NAGY T.: Albertfalva. J. Fitz Hrsg. Der römische Limes in Ungarn. Székesfehérvár, 1976.

SZIRMAI 1995 – SZIRMAI K.: Az albertfalvi auxiliaris tábor vicusának 1994. évi feltárása. Aquincumi füzetek 1 (1995) 10-14.

SZIRMAI 2000 – SZIRMAI K.: Új katonai tábor nyomai Albertfalván. Aquincumi füzetek 6 (2000) 83-90.

VISY 2000 – VISY ZS.: A ripa Pannonica Magyarországon. Budapest, 2000.

practice field, where soldiers learned how to dig trenches as e.g. in Carnuntum (M. KANDLER–H. VETTERS 1986, 213-220). Judging from the horse graves, a corral may even have operated in this military territory on the western side of Hunyadi János Road, 250-300 m southwest of the auxiliary fort unearthed by Tibor Nagy (NAGY 1976, 91.; VISY 2000, 58-59.). It is also possible that the location of these buried horse carcasses marked the southern border of the vicus. The results of the analyses of the soil samples taken from this territory may contribute to the clarification of the problem. The analyses will be carried out by György Füleki and his students (Szent István University, Gödöllő). It should not be disregarded, however, that the ditches could also have been used for draining the territory in later periods as well. Continued archaeological investigation is needed for the further study of this military territory and for the unambiguous determination of the connection between water draining and the vicus in the yet unexplored area north of the excavation surfaces of 1999 and 2001.

Krisztina Szirmai

Nagytétény-CAMPONA 2001

(Budapest, XXII. ker., Szent Flórián tér, Hrsz.: 232422)

2001 július 26-ától kezdődően tovább folytatódott Budapest XXII. kerületében, Nagytétényben a hatodik évadba lépő 10 hétig tartó ásás. Az idei kutatásokkal, hasonlóképpen az elmúlt időszak feltárásaihoz, a régi ásási eredmények és azok pontos helyszíneinek azonosítása mellett a közeljövőben kialakítandó Campona-Régészeti Park tervezéséhez szükséges adatokat kívántuk tovább bővíteni.

Az idén tovább folytattuk az erőd Keleti főkapuja, a *porta principalis sinistra* körzetében az előző években megkezdett kutatásokat:

Egyrészt újabb adatokat nyertünk a *via principalis* és az erődfalat belülről követő út, a *via sagularis* kereszteződésében a kapu és a kaputornyok közvetlen szomszédságában levő tér történetére vonatkozólag.

Másrészt a keleti kapu patkó alakú elfalazása mögötti terület kutatási eredményei szolgáltatók további adatokat és helyezik új megvilágításba a kapu és az erőd későbbi hasznosításának történetét.

Nagytétény-CAMPONA 2001

(Budapest XXII, Szent Flórián Square, Lrn.: 232422)

The sixth season of excavation were conducted at Nagytétény, district XXII, Budapest 10 weeks from July 26, 2001. The investigations this year, similarly to past years, were aimed at identification results from former excavations, the localisation of the former trenches and completion of the data necessary for the planning of the future Campona-Archaeological Park.

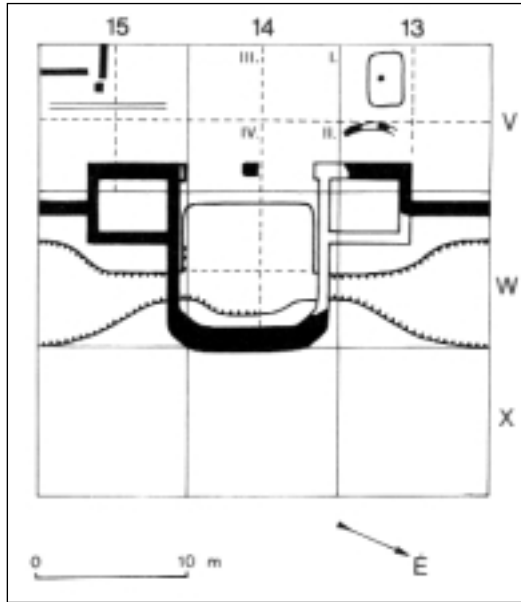
We carried on the investigations in the environment the eastern main gate, the *porta principalis sinistra*:

We gathered new data on the area adjoining the gate and the gate towers at the crossing of the *via principalis* and *via sagularis*, the road running along the inner side of the fortification wall.

The excavation results from the territory behind the horseshoe-shaped walling-in of the eastern gate provided new data and offer a new interpretation of the subsequent use of the gate and the fort.

A keleti kapu és szűkebb környezete az 1996-ban létrehozott, a pontos tájékozódást elősegítendő blokkrendszerünk szerint észak-déli irányban a „V” és a „W”, kelet-nyugati irányú vonalon pedig a „13, 14, és a 15”-ös blokkok szelvényeibe esik. (1. kép)

Az 1998. év előkészítő munkálatait követve (KOCSIS 1999, 125.; KOCSIS 2000, 93.; KOCSIS 2001, 105.) tovább folytattuk a feltárást a V-13. blokk III. és IV. szelvényében, a keleti kapu északi tomyához kapcsolódó területen. (2. kép)

1. kép: Az ásatási terület térképe
Fig. 1: The map of excavations

2. kép: V-13-III-IV, előtérben a földbe mélyített ház, fönt az ívelt elfalazás és a kemence
Fig. 2: V-13-III-IV, semi-subterranean house in the foreground, arched walling-in and oven above

The eastern gate and its direct environment can be found, according to the grid system set up in 1996 to help orientation, in the trenches in blocks “V” and “W” in a north-south direction and blocks “13, 14 and 15” in an east-west direction. (Fig. 1)

Following preparatory work in 1998 (KOCSIS 1999, 125.; KOCSIS

Az elmúlt évben az „a-c” szektorban feltárt kemence előterében levő helyiség földpadlóját 3,4 méter átmérőjű, teknő alakú, középpontja felé enyhén mélyülő felület alkotta. A padlót vastag hamu és faszén maradvány töltötte ki 10-15 centiméter vastagságban. A keleti, északi és nyugati oldalról körülbelül 40 centiméter szélességű

agyag téglá fallal határolt helyiség padlójának közepén egy 1,2-1,35 centiméter átmérőjű, függőleges falú munkagödör déli oldalán sikerült kibontanunk egy 10-12 centiméter széles, sárga agyagos tapasztaást. Ebben a tapasztaásban 10-15 centiméteres távolságban, 5-6 centiméteres átmérőjű elszenesedett karó foltokat találtunk, amihez vízszintesen vékony, szintén elszenesedett vesszőfonadék tartozott. A tapasztaott, sövényfalú munkagödör alján keményre taposott, újabb földpadlót találtunk. Ezt a szintet követve bontottuk el a tavaly előkerült hamus betöltésű padlót. A két padló között az „a” és részben a „b” szektorra korlátozódóan, határozott

3. kép: V-13-III szelvény, a ház feltárás közben keletről. Háttérben a megmaradt agyagtéglák

Fig. 3: Trench V-13-III, the house from the east during cleaning. The remaining adobe in the background

2000, 93.; KOCSIS 2001, 105.), we continued excavations in trenches III and IV within block V-13 in the territory next to the northern tower of the eastern gate. (Fig. 2)

The earth floor of the room in front of the oven unearthed in sector “a-c” last year was trough-shaped with a diameter of 3.4 m, slightly sloping towards the center. The floor was covered by a 10-15 cm thick layer of ash and charcoal. A working pit with vertical walls, measuring 1.2-1.35 m in diameter was found in the center of the room bordered by circa 40 cm wide adobe walls in the east, north and west. A 10-12 cm wide, yellow clayey plastering could be observed on the

szélű 45-50 centiméter vastag hamus, égett agyagszemes, törmelékes betöltést találtunk, amelyből számos, a 4. század második felére keltezhető érmet hoztunk felszínre.

A betöltés feltárása során egy földbe mélyített 3,6×2,2 méter ház északi, nyugati és sejtetően a keleti, valamint a déli fala bontakozott ki előttünk. A napvilágra került, részben földbe mélyített ház északi oldalán a mélyítés peremét követő agyagtégla sort is sikerült kibontanunk. (3. kép) A kemény földpadló szintje 57 centiméterrel van lejjebb az előbb említett peremtől.

A V-13-III. és IV. szelvény határán levő tanufal elbontása során, ettől a földbe mélyített háztól keletre, a kapu északi tornyának nyugati oldalán egy íves, földbe rakott kőfalazat maradványai körvonalazódtak. (4. kép) Ez az íves falazat nyugatról zárta le az északi tornyot. Az így kialakult tér bejárati nyílását nyugat felé, az íves fal közepén a III. szelvény „b-d” szektorjának határán alakították ki. Feltűnő volt e téren belül, a IV. szelvény „a-c” szektorában a felhalmozódott leomlott tegula törmelék nagy mennyisége. A tegula törmelék alatt földpadlót találtunk, amiről verdefényes Maximianus érem került elő, jól keltezve számunkra a padló korát. Ez a padló a III. szelvény „a-b” szektorá-

4. kép: V-13-IV „a-c” szektor, az ívelt elfalazás maradványa és az alatta levő padló és kemence délről

Fig. 4: Sector “a-c” V-13-IV, the remains of the arched walling-in and the floor and a kiln under it from the south

southern wall of the pit. Charred spots of stakes measuring 5-6 cm in diameter were found placed 10-15 cm from each other in the plastering, to which a narrow, also charred wattling was joined horizontally. A hard-trodden earth floor was recovered on the bottom of the working pit with plastered wattled walls. Following this level, we cleared the floor of the ashy fill found last year. We found a thick fill of ash, charred clay lumps and rubble in a well-defined spot measur-

ban tavaly feltárt munkagödör padlójának szintjével azonos.

Az íves elfalazás déli oldala alatt a V-13-III szelvény „d” szektorában egy újabb boltíves kemence került elő. A kemence boltozatát vesszőfonatos szerkezeten agyag tapasztással hozták létre. E szerkezet lenyomatait megtaláltuk a kemence belsejébe leomlott boltozatrész átégett paticsos maradványaiban. Ezt boltívet, feltehetőleg száradás után, egy újabb sár-ga agyagréteggel vonták be. Ez a külső boltozat maradt fenn számunkra.

Tovább folytattuk a keleti kapu patkó alakú elfalazása mögötti feltárásokat a W-14-15-ös blokkokban. (KOC SIS 2001, 109-111.) Már a tavalyi feltárásaink nyomán kiderült az, hogy az erődfal keleti oldalán húzódó védmű rendszer 1. árka a keleti kapu előtt lemélyül, és egyben kiszélesedik, olyannyira, hogy szokatlan módon a kapuzat kereszt tengelyéig beér. Az így létrejövő verem áthidalására egy hidat ácsoltak. Az idén tovább folytattuk a verem betöltésének a feltárását. A feltárás során kirajzolódott előttünk a verem teknő alakú alja. A keleti hídpillér mélyen alapozott falszakaszának (KOC SIS 2001, 109.) nyugati oldalával párhuzamosan megtaláltuk a még bolygatatlan őshumuszba ásott verem keleti, csaknem függőleges falú szélét. A verem széle párhuzamosan fut a fallal, köz-

ing 45-50 cm in diameter between the two floors in sector “a” and partly in sector “b”. This layer contained several coins dated from the second half of the a AD 4th century.

The northern, western and perhaps also the eastern and southern walls of a semi-subterranean 3.6×2.2 m house appeared during the excavation of the fill. On the northern side of this dwelling we unearthed an adobe row along the edge of the pit. (Fig. 3) The level of the hard earth floor was 57 cm lower than this edge.

The remains of an arched stone wall laid into earth was outlined on the western side of the northern tower of the gate east of this semi-subterranean house when the baulk was pulled down between trenches V-13 III and IV. (Fig. 4) This arched wall enclosed the northern tower to the west. The entrance to this territory opened in a western direction in the middle of the arched wall at the border of sectors “b-d” of trench III. The large number of fallen *tegula* fragments found in a heap in sector “a-c” of trench IV was unexpected in this territory. Under the *tegula* fragments, we found an earth floor from which a mint-fresh Maximianus coin was recovered. This dates the floor. This floor is identical with the floor level of the

5. kép: W-14-III a kapu előtti árok keleti oldalának betöltése délről

Fig. 5: W-14-III, the fill of the eastern side of the trench in front of the gate from the south

ben a verem közepe felé lejt. A fené-
ken apró kavicsos, hamus, égett ke-
mény betöltődés helyezkedik el. Erre
a rétegre humuszos, törmelékes föld-
ben löszös rögök kerültek, amelyek
már betöltötték a nagyméretű kövek-
ből álló omladék réteget is. (5. kép)

A verem löszös alján, a híd és kapu
hossztengelyében egy 40×40 centi-
méteres kőhasábot találtunk. Mivel a
kő alatt már sötét beiszapolódás nyo-
mai láthatók, később kerülhetett a
híd alátámasztásának céljából a ve-
rem aljára. Ezen az oldalon, a verem
keleti oldalfalához ízülve jól látszik
feltehetőleg a keleti hídpillér leom-
lott kövezete. Erre az omlásra és a ve-
rem keleti oldalának római rétegeire
csúszott rá a keleti oldalfal humu-
szos, érintetlen rétegsorának egy ré-
sze. Erről a rétegről már középkori

working pit unearthed
last year in sector “a-b”
of trench III.

Yet another domed
oven was found in sec-
tor “d” of trench V-13-
III under the southern
side of the arched
walling-in. The dome
of the oven was made
of a wattle and daub
structure plastered
with clay. The imprints
of this structure can be
found in the burnt

daub remains from the dome fall-
en inside the oven. This dome had
been coated with another yellow
clay layer probably after drying.
This outer dome survived.

We continued the excavations
behind the horseshoe-shaped
walling-in of the eastern gate in
blocks W-14-15 (KOCSIS 2001,
109-111). It was already clear last
year that ditch 1 of the defence sys-
tem on the eastern side of the fort
wall deepens in front of the gate and
also widens so that, unusually, it
extends until the cross-axis of the
gate. A bridge was built to span this
pit. This year we continued the exca-
vation of the fill of the pit. The exca-
vation revealed that the pit had a
trough-shaped bottom. We found
the eastern, nearly vertical, wall of

anyag került elő nagy számban. Ezek szerint a keleti oldalfal lecsúszása és hídpillér egy részének omlása is a középkor előtti, de már a római időszak után következett be.

A déli torony előtti veremrész alján egy körülbelül 1 méter átmérőjű kőpakolás helyezkedik el, mintegy oszlopbázis. A szabályos körbe rakott amorf kövek egy körülbelül 25-30 centiméter átmérőjű belső kört alkotnak – a cölöp átmérője – és közvetlenül a lösz fenékre vannak elhelyezve. (6. kép)

A két római rétegen kívül két jól elkülönülő, de már középkori anyagot tartalmazó rétegsor töltötte ki

6. kép: W-14-15 a déli kaputorony előtti árok fenekén levő kőpakolás északról

Fig. 6: W-14-15, the stone bench on the bottom of the trench in front of the gate from the north

the pit dug into the virgin soil, parallel to the western side of the deep foundation of the eastern bridgehead (KOC SIS 2001, 109.). The edge of the pit runs parallel to the wall, while it sloping towards the center of the pit. A burnt compact fill of small pebbles and ash covered the bottom. This was overlain by a humic layer with loessy lumps, which already filled the destruction layer of large stones. (Fig. 5)

A 40×40 cm stone block was found on the long axis of the bridge and the gate on the loessy bottom of the pit. Since traces of the dark loam can be seen under the stone, this stone may have been placed on the bottom of the pit to support the bridge. Probably, it is the collapsed stones of the eastern bridgehead which can clearly be seen on this side, close to the eastern side of the pit. A part of the humic, undisturbed layer sequence of the eastern side slipped onto this collapsed layer and the Roman layers of the eastern side of the pit. This layer already contained a large number of medieval finds. Accordingly, the slipping of the eastern wall and the collapse of a part of the bridge pillar must have happened before the Middle Ages but after the Roman period.

7. kép: V-15-III „a-b” szektor kelet-nyugati szonda nyugati vége keletről

Fig. 7: Sector V-15-III “a-b”, the western end of the east-west test trench from the east

a vermet. A betöltődés a verem középpontja felé vastagodott.

A római rétegen levő legalsó középkori anyaggal kelezett betöltődés laza szerkezetű, szerves anyagú rétegnek két szintjét azonosítottuk. Az alsó, I/a réteg, feltehetőleg beiszapolódás, a szerves anyag mellett több törmelékes földet tartalmazott, s ezáltal tömörebb lett, mint a csaknem azonos letanyagot tartalmazó, de lazább szerkezetű felső, I/b szint. Mindkettőből gazdag 13-14. századi kerámia került elő. A 60-80 centiméter vastagságot is elérő I. rétegen 15-16. századi anyaggal kelezett épülettörmelékes földbetöltést találtunk. Ennek a betöltésnek is két rétegét lehetett elkülöníteni: 2/a, agyagos törmelékes réteget és a rajta levő 2/b, löszös földet. Mindkét

A stone bench with a 1 meter diameter was discovered which resembled the base of a column on the bottom of the pit in front of the southern tower. The amorphous stone pieces laid to form a regular circle compose an inner circle with a diameter of about 25-30 cm – the diameter of the post. They are placed directly on the loess bottom. (Fig. 6)

The pit was filled by two clearly distinguishable layers with medieval finds over the two Roman layers, The fill thickened toward the center of the pit.

Two levels could be differentiated within the loose, humic lowermost deposit above the Roman layer dated by medieval finds. The lower layer I/a was probably a naturally refilled clay, which contained relatively more rubble in addition to the organic component, which made it more compact than the upper layer I/b, which contained a nearly identical material but had a looser structure. Both yielded rich pottery material from the 13-14th centuries. Layer one, which attained a

középkori réteg a keleti kapu középkori továbbélésének a bizonyítéka.

Tovább folytattuk a keleti kapu déli tomya mögötti terület feltárását a V-15 blokk III. és IV. szelvényében. (KOCSIS 2000, 95-96.; KOCSIS 2001, 112-113.) A III. szelvényben a déli kaputorony mögött feltárt földpadlójú helyiség padlóját áttörve az „a-b” szektoron keresztül egy keletnyugati, 1,5 méter széles kutatóárkot ástunk a berétegződés tisztázására. (7. kép)

Áttörve az 5-6 centiméter vastag földpadlót, egy kavicsos földbetöltés került napvilágra, a *via sagularis* a legfelsőbb rétege, amit nagyobb felületben sikerült kibontanunk. Felületén bronz fibula, és nagypasztika töredékét találtuk. A kavicsos útréteg alatt az „a” szektorban lazább szerkezetű faszenes földes réteget találtunk, míg a „b” szektorban a járószint alatt egy kavicsos, habarcsos kőporos építési szint került elő. Erről a szintről egy bronz ívfibulát hoztunk napvilágra. Ez az építési szint ráakódott a *via sagularis* köves felszínére, ahonnan *caliga* talpszegecskéket szedtünk össze. Az út felszíne közép felé lejt, mintegy árkot alkot. Az út felszíne alatt -133 centiméteres szinten egy újabb kavicsos felületet értünk el. A két kavicsos szint között 45 centiméter vastag laza faszenes földfeltöltést talál-

thickness of 60-80 cm, a fill with destruction rubble was found dated by material from the 15-16th centuries. Two levels could be separated in this layer as well: 2/a was a clayey layer with rubble, while the overlying layer 2/b was a loessy soil. Both medieval layers attest to the survival of the eastern gate in the Middle Ages.

We continued the excavations in the territory behind the southern tower of the eastern gate in trenches III and IV of block V-15 (KOCSIS 2000, 95-96.; KOCSIS 2001, 112-113.). Having broken through the earth floor of the room unearthed behind the southern gate tower in trench III, we opened an east-west directed, 1.5 m wide trench running through sectors “a-b” to clarify the stratigraphic layer series. (Fig. 7)

A pebbly soil fill appeared under the 5-6 cm thick earth floor. This fill marked the uppermost layer of the *via sagularis*, which was uncovered over a larger surface. A bronze brooch and fragment of a statue were found on its surface. A looser soil layer mixed with charcoal was found in sector “a” under the pebbly road layer, while in sector “b” a pebbly construction layer combined with mortar and stone powder appeared under the floor level.

tunk, amiben őskori kerámia is előfordult. (KOCSIS 1999, 129.)

A kutatóárokka elértük az erőd falat belülről követő út a *via sagularis* mentén levő szennyvízcsatorna épített falát és kiderült, hogy a 2. század első felében a fa erőd időszakában a csatorna helyén egy nyitott szennyvízárók húzódott. Ebbe az árokba építették bele később az erőd kőbeépítésének az idején a kőcsatornát. A legkorábbi, 2. század első felére keltezhető rétegről – egy útréteg – három ló koponyát sikerült, bár töredékesen, de megmenünk, ezen túlmenően a 2. századra keltezhető érmek mellett kerámia leletek kerültek napvilágra.

Kocsis László

Irodalom/References:

KOCSIS 1998 – KOCSIS L.: Nagytétény-Campona. Aquincumi Füzetek 4 (1998) 79-88.

KOCSIS 1999 – KOCSIS L.: Nagytétény-Campona 1998. Aquincumi Füzetek 5 (1999) 121-130.

KOCSIS 2000 – KOCSIS L.: Nagytétény-Campona. Aquincumi Füzetek 6 (2000) 91-101.

KOCSIS 2001 – KOCSIS L.: Nagytétény-Campona. Aquincumi Füzetek 7 (2001) 103-114.

A bronze bow-brooch was uncovered in this level. Sole hobnails from a *caliga* were collected in this construction level deposited on the paved surface of the *via sagularis*. The surface of the road slanted toward the middle creating a kind of a ditch. Another pebbly layer was discovered under the surface of the road at a depth of 133 cm. A 45 cm thick loose soil fill mixed with charcoal was found between the two pebbly levels. This fill contained some prehistoric sherds as well (KOCSIS 1999, 129.).

The excavation trench extended to the wall of the drain along the *via sagularis*, the road following the fort wall on the inside. It turned out that an open water ditch ran in the place of the drain at the time of the timber fort operated in the first half of the AD 2nd century. The stone drain was built within this ditch at the time of the stone fort was constructed. Three horse skulls were brought to light, albeit in fragments, from this oldest layer dated to the first half of the AD 2nd century represented by a single road layer. In addition, coins dated from the AD 2nd century and sherds were unearthed.

László Kocsis

Késő kelta falusias település feltárása Nagytétény határában

(Budapest, XI. ker., Nagytétényi út 353-371., Hrsz.: 23.2333)

A feltárás területe a Duna jobb partján, a főváros déli határában található. Ósvízrajzi szempontból az óholocén-kori Duna árterének része, mely itt a Tétényi-fennsík kiugró szirtfala alatt az úgynevezett Nagytétényi-öblözetben laposan elterülő széles ívben folytatódik dél felé. Nyugati és északi határát a Tétényi-fennsík Duna által korábban alámosott magaspartja határolja, nyugatról a Duna folyó, déli irányból az Érd-Sóskúti-fennsík szegélyezi. Maga a szűken vett ásatási terület az óholocén ártéri szint maradványa, mely az újholocén időszakában már csak időszakosan került víz alá. (PÉCSI 1959, 157-158.)

A feltárás során nyilvánvalóvá vált, hogy a szóban forgó, mintegy 6 hektáros terület korántsem az egykori telepviszonyokat mutatja. Régebben itt a Duna folyásirányával többé-kevésbé párhuzamos terasz- és zátonyszigetek húzódtak. Schweitzer Ferenc vizsgálatai azt mutatták, hogy az általunk kutatott térségben is egy,

The excavation of a late Celtic settlement at Nagytétény

(Budapest XI., 353-371 Nagytétényi Street, Lrn.: 23.2333)

The site lies on the right bank of the Danube, on the southern edge of the capital city. From a hydrographical point of view, it is situated in the ancient Holocene floodplain of the Danube, which extends southwards in a wide arch in the so-called Nagytétény hollow under the projecting steep wall of the Tétény plateau. In the west and the north it is bordered by the high bank of the Tétény plateau, the base of which was washed away by the Danube. The region is delimited to the east by the Danube and in the south by the Érd-Sóskút plateau. The excavation area itself is a relic of the ancient Holocene floodplain, which was only temporarily washed by water in the later Holocene (PÉCSI 1959, 157-158).

The excavations revealed that the surface formations have significantly changed in this ca 6 ha. area. Formerly terrace and boulder strewn islands stretched here, more-

mintegy 100-120 méter széles és több kilométer hosszú, az őt határoló vizes, mocsaras térszínekre enyhén lejtő északkelet-délnyugati irányú zátonysziget terül el, melynek keleti partszakasza minden bizonnyal a Duna akkori főfolyamát szegélyezte. Az 1911-es folyószabályozás és a sertéshí-

1. kép: A sertéshízlalda területe a feltárás idején

Fig. 1: The territory of the pig farm during the excavations

zlalda építkezései során azonban az egykori partszakasz geomorfológiai jellege erősen megváltozott. A holtágakat levágták, a partvonalat kiegyenesítették, a felszín egyenetlenségeit a közeli Duna sóderes hordalékával töltötték fel. (1. kép)

A hely legújabb kori története 1914-ben kezdődött. Ekkor alapították a területen a Nagytétényi Sertéshízlaldát, mely 1915-ben már teljes üzemben működött és hamarosan az ország legnagyobb ilyen jellegű létesítményévé vált. Az 1920-as években már 20.000-25.000, a század közepétől 55.000-60.000 sertést tartottak számon. A sertésólakon túl egyéb jelentős, földmunkával járó beruházásokat is véghezvittek. Saját gabonasílóval, malommal és kisvasúti hálózattal rendelkezett. 1943-ban munkáslakótelep építésébe fogtak, az 1950-es évektől darakeverő és

or-less parallel to the flow of the Danube. Ferenc Schweitzer's geological examinations demonstrated that there had been an ca. 100-120 m wide and several kilometres long rocky island in the excavation area, which slightly sloped in an north-east-southwest direction towards the surrounding waterlogged areas. The eastern edge of this island must have been washed by the present-day main flow of the Danube. River regulation in 1911 and the establishment of a pig farm on this spot, however, significantly modified the geomorphological features of the former bank. The ox-bows were cut off, the bank was straightened and the depressions along the bank filled in with the gravel sediment from the Danube.

The modern history of the area began in 1914 when the Nagytétény

takarmánytároló épült területén. 1969-ben nagyarányú átépítésen esett át a hizlalda: a régi ólakat lebontották és új, már gépesített épületeket emeltek. Később kazánházzal és új műúttal bővült, 1970 és 1986 között pedig nagyszabású technológiai átalakításokat végeztek rajta (TÉTÉNY-PROMONTOR 189-190., 289., 401-402.), mígnem az 1990-es évek elején megszűnt. Az imént felvázolt fokozott bolygatottság ellenére, mellyel az ásatás során mi is szembesültünk, eddig semmilyen információnk nem volt a terület régészeti emlékeit illetően.

Az 1990-es évek végén a HARBOR PARK tulajdonában lévő területen Közép-Európa egyik legnagyobb logisztikai központjának építésébe kezdtek. Ehhez kapcsolódóan végeztünk megelőző feltárást 2001 májusa és szeptembere között.

Az összesen hét építendő raktár helyén több mint 8.000 négyzetmétert volt alkalmunk feltárni. Előzetesen a minden valószínűséggel területünk tőszomszédságában futó limes erőrendszer maradványait vártuk. Ennek feltételezett vonala, valamint a várható morfológiai adottságok miatt a Duna vonalára merőlegesen jelöltük ki kutatóárkainkat. (2. kép)

A raktárbázist északkelet-délnyugati irányban kettészelő út

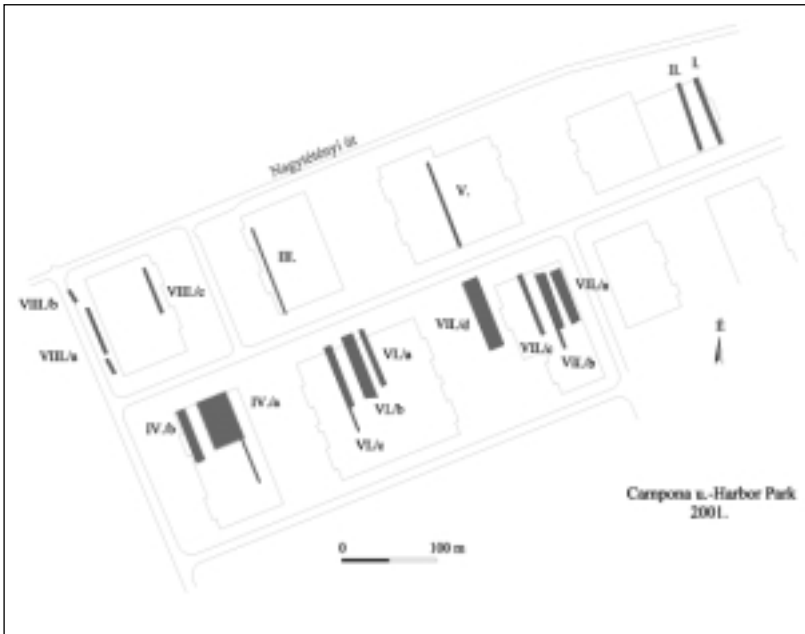
Pig Farm was founded. It was already working at full capacity in 1915 and soon became the largest establishment of its type in the country. In the 1920's, 20,000-25,000 pigs were kept here, and the number increased to 55,000-60,000 by the middle of the century. Apart from the pig sties, other development requiring significant earthmoving works were also carried out in the area. The Farm had its own grain silo, mill and a narrow-gauge railway. In 1943, the construction of a residential estate got underway for the workers while a groats mixer and a structure for fodder storage were built after the 1950's. The Pig Farm was largely rebuilt in 1969. The old sties were pulled down and new mechanised buildings were raised. Later, a boilerhouse and a new paved road were added. Between 1970 and 1986, a large-scale technological reconstruction took place (TÉTÉNY-PROMONTOR 189-190, 289, 401-402). The farm was liquidated in the middle of the 1990's. Despite the drastic disturbances described above, some of which was witnessed during the excavations as well, we did not have any archaeological information about the area.

At the end of the 1990's, the construction of one of the largest logistic centers in Central Europe

nyugati oldalán négy leendő épület helyén volt alkalmunk kutatást végezni. 2-4 méter széles, 75-95 méter hosszú szondáink (I-III., V, VIII. a-c) azonban negatívnak bizonyultak és olykor több mint 2 méter vastag fekete, iszapos anyagú feltöltés elbontását követően értük el a sárgászöld, agyagos altalajt. Ezt a sertésólak cölöpgödreit leszámítva csupán keleti, magasabb részén bolygatta meg két, valószínűleg őskori cölöplyuk és egy újkori árok. A fekete mocsaras ré-

was started in the territory owned by the Harbor Park. The excavations were conducted preceding this construction between May and September 2001.

More than 8000 m² were unearthed in the area of altogether 7 future storage spaces. We expected to find the remains of the limes fort system, which ran, most probably, next to the excavation area. In accordance with its supposed location and the presumed morphological features, the

2. kép: A leendő raktárépületek és a feltárt felületek összesítő alaprajza
 Fig. 2: Complex plan of the future storage buildings and the unearthed surfaces

tegből azonban szórványosan kelta és középkori kerámiát tudtunk gyűjteni, melyek a közeli település területéről kerülhettek ide.

A műúttól keletre három épület alatt húzott szondákban (IV.A-B, VI.A-C, VII.A-D) jóval magasabb tengerszint feletti magasságban húzódott a sárga löszös, olykor homokos altalaj, így itt a várakozásnak megfelelően már jelentős mértékű régészeti aktivitást tapasztaltunk. Éppen ezért ebben a zónában minden szondát felületté szélesítettünk, így csak az egykori ólak 13 méter széles betonlapjainak sávjait kellett kihagynunk a feltárásból, melynek következtében összesen kilenc felületen (IV/A,B; VI/A-C; VII/A-D) folyt régészeti munka. Az épületek keleti fele alatt már egyre vastagodó sóderes feltöltést találtunk, melybe csak keskeny, a sötétedő altalaj réteghatárát követő árkokat húztunk. Az előkerült 298 darab objektum túlnyomó többsége egy kelta falusias jellegű település részét képezi.

A feltárt régészeti jelenségek egy része hengeres, vagy lefelé szélesedő, öblösödő, méhkas alakú, egyenes, tapasztott aljú, élelem, gabona, stb. tárolására szolgáló verem volt, melynek mélysége néhány esetben a nyestett felszíntől számított 1,5 métert, fenekének átmérője az 1-1,3 métert

trenches were oriented vertically to the Danube.

Excavations could be carried out in the place of four future buildings on the western side of the road that crosses the storage park in a north-east-southwest direction. The 2-4 m wide and 75-95 m long test trenches (I-III., V, VIII. a-c), however, proved to be empty and the yellowish green, clayey unbroken ground mostly lay under a more than 2 m thick black, loamy fill. The virgin soil ground was disturbed, apart from the postholes from the pig sties, only by two prehistoric postholes and a modern trench in the eastern, more elevated part of the area. Some scattered Celtic and medieval sherds were collected from the loamy fill, which could be carried here from the nearby settlement.

The yellow loess, sometimes sandy virgin soil ground was found at a higher altitude in the test trenches under three buildings east of the road (IV.A-B, VI.A-C, VII.A-D) and, as it expected, more intense archaeological activity could be observed here. Each trench was, accordingly, widened into cuts in this zone. Only the patches of the 13 m wide concrete foundations of the sties had to be omitted. As a result, the excavations proceeded on nine surfaces

is elérte. Feltehetően felső harmaduk és szájuk az ásás során tapasztaltaknál nagyobb mértékben szűkült, mivel szinte mindegyik gödör profiljában sárga, agyagos beomlási szinteket dokumentálhattunk. Két gödörmél aljától számítva 20 centiméter magasan padkát figyelhettünk meg, melynek mesterséges eredete nem nyilvánvaló. Hasonlóképp problematikus a gödrök közepén talált karólyuk szerepe: esetleg egyágú létra támasztórúdja lehetett. Aljuk és oldalfaluk alsó 20-30 centimétere tapasztott volt, ám az alj tapasztása minden esetben sérült volt, jó 25-30%-a hiányzott.

A gödrök betöltéséből igen gazdag kerámia, állatsont- és botanikai anyag, valamint vassalak és vasolvadék került napvilágra. Bontásuk során megfigyelhető volt, hogy szinte mindegyiket egy idő után települési hulladékkal kezdték el feltölteni. Az alsó 15-20 centiméteres sötétbarna réteg felett majd minden

3. kép: Sűrűn rétegzett verembetöltés (VII/13. Obj.)

Fig. 3: Densely stratified pit fill (feature VII/13)

(IV/A,B; VI/A-C; VII/A-D). A gradually thickening gravel fill could be observed under the eastern sides of the buildings. This territory was explored only through narrow trenches taken down to the boundary with the darkening vir-

4. kép: Áldozati céllal kövekkel körbevett csontok (VI/47. Obj.)

Fig. 4: Bone offering surrounded by stones (feature VI/47)

esetben egy sűrűn rétegzett paticsos, faszenes égett sáv következett, mely többnyire domború ívben települt, ami a mesterséges módon való feltöltésről árulkodik. (3. kép) A betöltés jellege továbbá nagyszámú felszíni tüzelőhely meglétét feltételezi. A VI/83. objektum alján egy igényesen kidolgozott kemence bedobált darabjait találtuk.

Több esetben e vermek áldozati célt is szolgáltak. A VI/B felület 47. objektumában egy emberi csöves csont és csigolya darabjait kövekkel vették körül. (4. kép) A IV. felület 147. objektumának egy kiöblösödésében U alakú plasztikus bordával díszített edény alatt egy szarvasagancsot és két követ találtunk. A gödör közepén tűzhelyplatni nyomát dokumentáltuk. A hasonló típusú vermekben talált szarvasagancsok, ló, (5. kép) emberi tetem, (6. kép) egy emberi koponya (IV. 66, 79, 125, stb.) interpretálása problematikus.

Sekélyebb gödrök is szép számmal kerültek elő a lelőhelyen, ám ezek értelemszerűen kevesebb leletanyagot tartalmaztak. Közülük is kiemelendő egy hat agyagnehezéket tartalmazó, erősen paticsos betöltésű gödör (6C/1. objektum). A telep vízparti zónájára egymásba ásvó agyagkitermelő gödörkomplexumok jellemzőek.

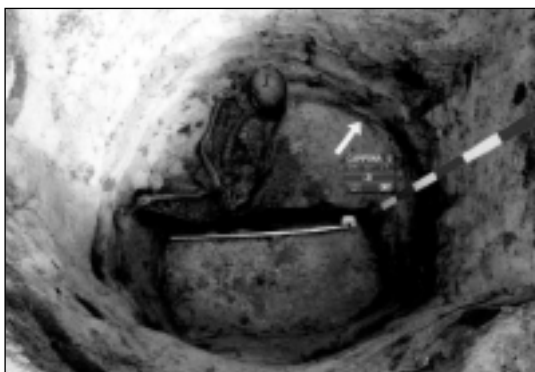
gin soil. The overwhelming majority of the unearthed 298 features came from a Celtic village settlement. (Plate I. Fig. 2)

Some of the archaeological features brought to light were cylindrical or bee-hive-shaped pits widening and bulging downwards. Their bottoms were flat and plastered and they served for the storage of food, cereals etc. Their depths in a few cases reached 1.5 m from the scraped surface and their largest diameter measured 1-1.3 m. The upper third and their mouth were probably narrower than observed during the excavations since in cross-section nearly each pit displayed the yellow clayey levels of the collapsed walls. Benches could be seen in two pits, 20 cm from the bottom, although whether these are artificial constructions is not certain. The function of a posthole in the centers of the pits is also problematic: it could be the hole for a single-post ladder. The bottom and the walls were plastered to a height of 20-30 cm, although the plastering of the bottom was always damaged and about 25-30 % of the plastering was missing.

A very rich material was found in the pit fills, composed of pottery, animal bones, botanical material, iron slag and cooled

5. kép: Lócsontváz (IV/79. Obj.)
Fig. 5: Horse skeleton (feature IV/79)

6. kép: Összekulcsolt kezű emberi csontváz (IV/125. Obj.)
Fig. 6: Human skeleton with folded hands (feature IV/125)

A leglátványosabb régészeti jelenség a 19 darab félig földbemélyített építmény.

Legegyszerűbb felépítésűek a más, hasonló korú településekről is ismert (HORVÁTH 1978) 2×3 méter alapterületű, a hosszanti tengelyében ágasfás-szelemenés,

molten iron. It could be observed that nearly every pit was used as a refuse pit after a certain time. Above the lowermost 15-20 cm of dark brown loam, a densely stratified burned layer followed by daub and charcoal, usually with a convex outline, which is evidence of artificial fill. The character of the fill suggests the existence of many above ground hearths. The fragments of a finely finished oven were thrown onto the bottom of feature VI/83.

Several pits were used for sacrifices purposes. The fragments of a human long bone and a vertebra were surrounded by stones

in feature 47 of surface VI/B. A complete red deer antler and two stones were found under a vessel decorated with a U-shaped rib in a hollowed area of feature 147 on surface IV. The traces of the baking surface of an oven could be documented in the centre of the

járószintre támaszkodó tetőszerkezettel bíró kunyhók. Ezek némelyikének északi sarkában összedőlt kőkemencét és egy közbülső tetőalátámasztás nyomát is megtaláltuk. Külön érdemes kitérni a IV/114. objektumra. Az imént említett kunyhó gödre bizonyos idő elteltével sárga agyagfoltos kevert barna földdel töltődött fel. Később egy nagy hamuzó gödröt ástak bele, a hozzátartozó, sóderalapozású, csapott hátú, kövekkel kirakott szájú kemencét az egykori épület északi oldalának közepébe ásták. A kemencét északnyugati irányból kis, sövényfonatos kerítés védte. (7. kép) A VI/B felület 13. és 14. épületének padlóján szövőszékre utaló karólyukakat leltünk.

Ugyancsak földbemélyített, ágasfás szerkezetű, de kör alakú építmények is találhatók a telepen (VII/19., VI/23.). Az előbbiekkal ellentétben ezekben égésnyomot, kemence, tűzhely maradványát nem találtunk. Padlójuk igen keményre döngölt agyagos volt, melybe több kisebb karólyuk, oldalfalánál pedig négyoldalt egy-egy ovális alakban elhelyezkedő teknőszerű mélyedés látható. Az egyik ház padlóján behullott szürkésárga vályogtégglák maradványait és szövőszéknehezékeket bontottunk ki.

pit. The interpretation of red deer antlers, a horse, a human skeleton and a human skull found in similar pits (IV. 66, 79, 125 etc) is problematic.

There were numerous shallow pits unearthed at the site, which, logically enough, contained fewer finds. A pit filled with many daub fragments contained 6 clay weights (feature 6C/1). The zone along the bank is characterised by clusters of intersecting clay pits.

The most spectacular results of the excavations were the 19 semi-subterranean buildings.

The simplest ones are known from other settlements of the period as well (HORVÁTH 1978): they occupy a surface of 2×3 m. There are props for the purlin in the longitudinal axis, and the roof structure rests on the exterior floor surface. Collapsed stone ovens were found in the northern corner while the traces of a intermediary roof prop could be observed in some of them. Feature no. IV/114 is worth discussing separately. The pit of the hut was filled in by a mixed brown soil with yellow clay spots during the course of time. Later an ash pit was dug into it. The adjoining oven with a gravelly foundation and a slanting backside has a mouth built of stone. It

7. kép: Kelta veremház és kemence hamuzógödörrel (IV/114. Obj.)

Fig. 7: Celtic semi-subterranean house and an oven with an ash pit (feature IV/114)

A feltárás során négy, az előzőeknél nagyobb alapterületű, több kemencét magában foglaló, műhelyszerű építményt is találtunk. A IV/A felületen egy 6×4 méter oldalhosszúságú, három cölöppel alátámasztott tetőzettel rendelkező épület állhatott, melynek rövidebb oldalaihoz egy-egy félköríves kiöblösödés csatlakozik. délkeleti sarkában és az északi oldal közepén két, az oldalfalba bemélyedő tüzelőterű kemencét építettek, melyek közül az előbbi folyami kavics-alapozású volt. Betöltésében a nyesett felszíntől számítva 50-65 centiméter mélyen egy faszenes-paticsos pusztulási szintet dokumentáltunk, mely a cölöplyukakba is behúzódott. A legnagyobb méretű, legigényesebben kidolgozott épület a IV/B felü-

was dug into the middle of the northern wall of the building. The oven was protected by a small wattle fence from the northwest. Stake holes suggesting the presence of a loom were discovered on the floors of buildings 13 and 14 on surface VI/B.

Similarly semi-subterranean but round constructions

with props were also found in the settlement (VII/19, VI/23). Unlike the former buildings, we could not find any trace of fire or anything suggesting the existence of ovens or hearths. The floors were hard-poned clay, with several small stake holes dug into it. A trough-shaped oval depression could be observed by each of the four walls. In one of the buildings, the remains of greyish yellow adobe bricks and loom weights were unearthed on the floor.

Four workshop-like constructions were also found. They extended over a larger territory than the above features and contained more than one oven. A building of 6×4 m covered by a roof construction supported by

let 141. objektuma. Tetőzete egy belső és 2-2 külső cölöpre támaszkodott, hosszanti oldalfalain két padkasor húzódik. Bontása során négy, szintén oldalról a járószint alá beásott kemence maradványát találtuk meg, melyek minden

8. kép: Kelta műhelyobjektum (IV/141. Obj.)

Fig. 8: Celtic workshop feature (feature IV/141)

bizonytal nem egy időben voltak használatban. A legépebben megmaradt, a nyugati és északi oldal közepén található „NY” és „É”- jelű kemence megújítása jól látható volt, a többi pedig még az épület fennállása alatt elveszthette funkcióját. (8. kép) Erre utal az északi fal kiszélesedő, íves jellege, melynek első padkaszintjén két, korábban még a falba ásott kemencealj került elő. Maga az ív végében lévő, legkésőbb épített csapott hátú kemence is megújított, metszetében egy korábbi, dongaboltozatos kemence indítása mutatkozott. A VI/A felület 80. objektumát még a kelta korban felhagyták, ugyanis egy szintén késővaskori kerítőárok (81. obj.) vágja ketté. Sajnálatos módon a későbbi bolygatások tönkretették a legkevesebb öt, az épület oldalába vájt kemencéjét, melyek közül egyiknek omladékában ép

three props stood on surface IV/A. A semicircular annex was added to each of the shorter sides. Two ovens were built into the southeastern corner and the middle of the northern side with the firing chambers sunk into the walls. The former one had a gravel foundation. A destruction layer of charcoal and daub was documented within the building down to a depth of 50-60 cm from the scraped surface, which filled in even the postholes. The largest and best constructed building was feature 141 on surface IV/B. The roof construction rested on an interior wall. Two exterior posts and two rows of benches could be observed along each of the longitudinal walls. The remains of four ovens dug outwards from under the exte-

szarvasagancsot találtunk. Az épülethez tartozott egy, a járószintre épített kemence is, melynek csak tapasztott platniját sikerült megfognunk. Nagyon valószínű – különösen a vermek paticsos betöltésének alapján –, hogy a többi ház esetében is számolhatunk felszíni kemencékkel, csak a bolygatottság miatt ezeknek mára semmi nyoma nem maradt. A fentebb bemutatott objektumtípus funkciója kérdéses, leginkább lepénysütő szerepre gondolhatunk. Tüzelőberendezéseik edényégetésre, vasolvasztásra alkalmatlanok voltak, bár a gödrök többségéből és néhány konyhá betöltéséből előkerült vassalak és olvadék helyben végzett vaskohászatra utal.

Végül két nagyméretű, teknősődő gödröt is feltártunk, egyikhez cölöpvázaz felmenő fal is tartozhatott. A többi cölöplyuk elhelyezkedéséből egy kivétellel semmiféle rendszert nem sikerült megállapítani. E felmenő falú cölöpszerkezetes épület oldalát 3-3 párhuzamosan levert gerenda alkotta.

Több kerítőárok is található a telepen, ám az ásatás területi széttagoltsága miatt szerepük nem világos. Egy 15-20 centiméter mély árkot (22. obj.) a VII/A és B felületeken is megfogluk, vonalvezetéséből ítélve a 21. kemencés objektumhoz tartozhatott. A VI/A-B fe-

rior floor level were unearthed within the house. These were probably not used at the same time. The reconstruction of the best preserved ones in the middle of the western and northern walls marked “NY” and “É” was clearly visible, while the others had probably already ceased to function during the lifetime of the house. This is suggested by the widening, arched character of the northern wall. The foundations of two ovens were found at the bench level. These had originally been sunken into the wall. The latest built oven with the slanting backside at the end of the arch was also renewed as is clear from the start of a former domed oven which can be seen in its cross-section. Feature no. 80 on surface VI/A was already abandoned in the Celtic period. It was intersected by a similarly Iron Age fencing ditch (feature 81). Regrettably, later disturbances destroyed the, at least, five ovens built into the wall of the building. The collapsed remains of one of them yielded an entire red deer antler. An oven built on the floor surface also belonged to the building. From this oven only the plastered baking surface could be observed. It is highly probable, especially from the daub fill of the

lülleteken feltárt, enyhe ívben futó 81. árkot 35-40 centiméter mélységben tudtuk megfogni. A belőle kiágazó 82. árok merőlegesen fut le a partszakaszra, így felvetődik vízvezető szerepe. Hasonlóképp problematikus a telep belső periodizációja, melyet a leletanyag feldolgozása nyilvánvalóan pontosítani fog. A falu hosszú életére vonatkozóan több régészeti bizonyítékkal is rendelkezünk. Számos gödör metszi egymást, de a legszembetűnőbbek azok a szituációk, melyeknél egy-egy nagyobb méretű kunyhó betöltésében cölöpkerítés, árokrendszer húzódik keresztül.

Ebből is látszik, hogy a telep szerkezete több ízben változott és minden valószínűség szerint a több mint 400 méteren keresztül jelentkező kelta telepobjektumok nem egyszerre léteztek. A fentebb említett területi széttagoltság miatt azonban igen nehéz a település-szerkezet hiteles rekonstrukciója. Ez annál is sajnálatosabb, mert egyéb, a korszakba tartozó telep feltárásai néhány kivételtől eltekintve igen kis területre korlátozódtak. Annyi mindenesetre a kisebb felületek feltárásából is kitűnik, hogy paramétereik alapján világosan elkülönülő típusú objektumokról van szó, és hogy ezen objektumok egymástól bizonyos távolságra

pits, that overground ovens can be supposed at the rest of the houses as well, only the strong disturbance has erased their remains. The function of the feature type described above is not clear. Perhaps it was a bakery. The firing chambers were not suitable for baking pottery or smelting iron, although the majority of the pits and also some huts contained iron slag and cooled molten iron, which indicate local metal working.

Finally, two large trough-shaped pits were also unearthed. One had a post structured vertical wall. No system could be detected in the distribution of the rest of the post-holes except in one case. The side of a building with vertical post structure walls was composed of each three timbers sunk down parallel to each other.

Several fencing ditches could be observed in the settlement, but due to their discontinuity of the excavation surfaces, their function is not clear. A 15-20 cm deep trench (feature 22) was observed both on surface VII/A and surface VI/A-B, which could belong to feature no. 21 with the ovens judging from its orientation. The slightly arched trench no. 81 was observed at a depth of 35-40 cm on surfaces VI/A-B. Ditch 82, which forked

csoportosan helyezkednek el. Különösen szembeűnők a kunyhók körűli gödörbokrok, a nagyobb kemencés épületek csoportosulása, valamint a köztes „űres” térségek, ahol viszont felszíni épületekre utaló cölöplyukak száma nő meg. A telepűlés határainak meghűzása szintén nehűzségbe űtközik. Keleti és nyugati határa feltételezhetően a vizenyűs, mocsaras holtágak jelentették, észak-déli kiterjedésére azonban semmiféle támpontunk nincs. Mindenesetre az megállapítható, hogy a telepűlés centruma a feltárás délnyugati részén lehetett, mivel itt 156, a vele csaknem azonos méretű, tőle északra elhelyezkedő VI. felületen 99, a legészakibb VII. felületen már csupán 36 kelta korű objektum került feltárásra.

A telepűlés gazdálkodására utal a vermekbűl vett földminta archaeobotanikai vizsgálata, melyet Gyulai Ferenc végzett el. A 117 kilogramnyi anyagbűl összesen 36 növényműt tudott elkűlöníteni, melynek többsége kultűrnövényműk (bűza: alakor, tűnke, tűnkűly; árpa, kűles, rozs, stb.) magvait tartalmazta. Ebbűl a ténybűl a telepűlés igen erűteljes földművelű jellegré következtethetűnk.

A lelűhelyen a feltárás során a nagymennyiségű kézzel formált durva felűletű, bekarcolt hullámvonal- és bűtűyűkdűszes, valamint korongolt

from the one above it, ran dow to the bank at a right angle suggesting that it was a ditch for water. The inner periodisation of the settlement is also problematic, although the analysis of the find material will certainly make it more precise. As concerns the longevity of the settlement, we have numerous kinds of archaeological evidence. Several pits intersect each other but the most striking demonstration are the situations when a wattle fence or a system of ditches cross the fills of larger huts.

This shows that the structure of the settlement changed more than once and most probably the Celtic settlement features unearthed along 400 m long stretch were not used at the same time. Due to the way the territory has been segmented, the authentic reconstruction of the settlement structure is extremely difficult. It is all the more regrettable since settlement excavations from the same period have mostly been restricted to very small surfaces. It is, nevertheless, evident from the excavations of smaller surfaces that feature types can clearly be differentiated ased on their parameters and that the features were distributed in clusters at certain distances from one another.

szürke színű és néhány sávossal festéssel ellátott kerámiatöredék mellett előkerült számos vastárgy, ferdén rovatkolt ezüstgyűrű, egy hattyúfejen végződő bronz kampó és egy felhúzott kengyelén gombbal díszített bronz fibula (9. kép) a telepet a késővaskor időszakára (La Tène D2) datálja. Az egyik újkori közműárokkal bolygatott objektumból előkerült, terra sigillatából kialakított orsókarika lelkörülményei nem tisztáztak.

Mint már említettük a hízlalda területéről nem, de Nagytétény helymegjelöléssel ismerünk kelta leleteket. A La Tène C időszakra keltezhető litéri típusú kardot és két rövid, félköríves kengyelű egygombos fibulát tartalmazó leletegyüttes (HUNYADY 1944, 62.) te-

The clusters of pits around the huts are especially striking just as are the distribution of larger buildings with ovens and the “empty” spaces between them. At the same time, the number of postholes in the “empty” spaces suggesting above ground buildings increase. It is also difficult to draw the borders of the settlement. The eastern and western borders were most probably the waterlogged, swampy river cut-offs, but nothing could be found which suggests the location of the southern and northern borders. It can be observed, however, that the center of the settlement might be located in the southwestern part of the excavation area, since 156 features were unearthed here, while the adjacent surface VI north of it yielded 99 and the northernmost surface VII only 36 Celtic features.

The archaeobotanical analysis, carried out by Ferenc Gyulai of the soil samples collected from the pits, tells us about economic life at the settlement. Altogether 36 plant species were identified in the 117 kg of soil samples. Most were cultivated

9. kép: Kisleletek a telepről
Fig. 9: Minor finds from the settlement

lepünkkel való kontextusa erősen kérdéses. Nem állunk sokkal jobban azonban a kelta telep kutatás tekintetében sem. A feltárás jelentőségét növeli, hogy ebből az időszakból nem csupán a főváros térségéből (HANNY 1992), hanem az egész országból alig ismerünk hasonló, nagykiterjedésű nyílt telepeket.

A területen – ha szórványosan is, de – további két korszak régészeti hagyatékát is dokumentálhattuk.

A IV/A felületen két, a késő-bronzkori urnamezős kultúrába tartozó gödörobjektum került napvilágra. A nagyobbik gödörkomplexum (25. obj.) bontása igen gazdag sikozott és turbántekercses díszítésű kerámiaanyagot eredményezett a HA periódusból. Felépítmény létére utal, hogy peremén több cölöplyukat is kibontottunk. Tőle pár méterre délre egy újabb gödöregyüttes került elő (75, 105. obj.). Előbbibe később egy hengeres falú, kerek, 60 centiméter átmérőjű gödröt ástak, melynek fala vörösre égett. A VII/A szondában öt egymásba ázott gödör került feltárásra, melyek a későhalomsíros időszakból származhatnak.

Szintén a IV.A-B munkahelyen egy félig földbemélyített épületet és egy árokszakaszt találtunk, melyek az Árpád-korban létesültek (12-13. század). Előbbi délkeleti sarkában

plants (wheat, einkorn, emmer, spelt, barley, millet, rye etc). This means that plant cultivation dominated in the settlement.

A large number of sherds were found in the settlement. The ceramics were either hand-made with coarse surfaces, incised wavy linear and lug ornaments or wheel-thrown grey ceramics with painted stripy ornaments. Besides numerous iron objects, an obliquely grooved silver ring, a bronze hook ending in a swan head and a bronze brooch decorated by a knob on the raised bow date the settlement to the late Iron Age (La Tène D2). The context of a spindle whorl made of a fragment of Samian ware, which was found in a feature disturbed by the trench for public utilities, is not clear.

As has already been mentioned, no Celtic finds were known from the territory of the pig farm, but there are some from the provenance of Nagytétény. The Litér type sword dated from the La Tène C period and the two brooches with short semicircular bows and a single knob (HUNYADI 1944, 62) cannot be connected with our settlement definitely. The situation is no better concerning Celtic settlement research. The importance of the excavations is increased by the fact that no similar large open settle-

sérült malomkőből és nagyobb terméskövekből épített kőkemence állt.

Szilas Gábor

Irodalom/References:

HANNY 1992 – H. HANNY E.: Kelta település nyomai az M0 autópálya nyomvonalán (Szigetszentmiklós-Üdülősor,-Vízműtelep) Régészeti kutatások az M0 autópálya nyomvonalán I. BTM Műhely 5 (1992) 241-276.

HUNYADI 1944 – HUNYADI I.: Kelták a Kárpátmedencében. Dissertationes Pannonicae Ser. II. No. 18. (1944)

HORVÁTH 1978 – HORVÁTH L.: Késővaskori lakóház Nagykanizsán. Zalai Gyűjtemény 8 (1978) 11-22.

PÉCSI 1959 – PÉCSI M.: A magyarországi Duna-völgy kialakulása és felszínalaktana. Földrajzi Monográfiák III. (1959)

TÉTÉNY-PROMONTOR – Tétény-Promontor (Szerk.: Joó E., Tóth G.) Budapest, 1988.

ments are known from this period in the capital (HANNY 1992) or even the country as a whole.

The scattered remains from two other periods could be documented in the territory.

Two pit complexes from the late Bronze Age Urnfield culture were unearthed on surface IV/A. The larger pit complex (feature 25) yielded a very rich ceramic material with faceted and spiral channelled ornamentation from the HA period. The postholes unearthed along the edges of the pits indicate the presence of a construction. A few meters to its south, another pit complex was unearthed (features 75 and 105). A cylindrical pit with a diameter of 60 cm was dug into the former one, the wall of which was burned red. Five pits dug into one another were unearthed in test cut VII/A, which can be dated to the period of the late Tumulus culture.

A semi-subterranean house and the section of a ditch were found on the same IVA-B surface, which seems to come from the Árpád period (12-13th centuries). A stone oven built from a damaged millstone and larger stone blocks were found in the southeastern corner of the former building.

Gábor Szilas

Népvándorláskori körárkok Rákoskeresztúrról

(Budapest, XVII. ker., Pesti út 5-7., Hrsz.: 120966/2, 120966/3, 120966/4, 120966/5, 120966/7, 120966/8, 120966/13, 120966/14, 120966/17)

2001. január 8. és február 9. a XVII. ker., Pesti út 5-7. szám alatti telek-együttesen végeztünk megelőző régészeti feltárást a TESCO Global Aruházak Rt. megbízásából.

Az érintett terület az 50-es években a honvédség tulajdonában volt, később mezőgazdasági gépállomás létesült rajta, mely még a 80-as évek végén megszűnt (Dr. Dombovári Antal helytörténetész szíves szóbeli közlése). A több mint 6 hektáros területről ez idáig nem ismertünk régészeti leleteket, tekintettel azonban a földmunkával érintett rész nagyságára, valamint a Rákos-patak relatív közelségére (körülbelül 400 méter), indokoltnak éreztük egy szondázó feltárást elvégzését.

A szóban forgó, északi irányban a Rákos-patak völgyére enyhén lejtő domboldalon 5 darab északkelet-délnyugati és 1 darab északnyugat-délkeleti 10, illetve 5 méter

Round ditches from the Migration Period in Rákoskeresztúr

(Budapest XVII, 5-7 Pesti Street, Lrn: 120966/2, 120966/3, 120966/4, 120966/5, 120966/7, 120966/8, 120966/13, 120966/14, 120966/17)

Excavations preceding construction work were commissioned by the TESCO Global Department Stores RT. on the lot complex at 5-7 Pesti road, district XVII between January 8 and February 9, 2001.

The territory had been in the possession of the army in the 1950's. Subsequently, an agricultural machine park was established there. This was liquidated at the end of the 1980's (Dr. Antal Dombovári local historian, personal communication). To date, no archaeological finds have been reported from the more than 6 ha of territory. Considering, however, the large size of the area and its proximity to the Rákos stream (ca. 400 m), a test excavation seemed justified.

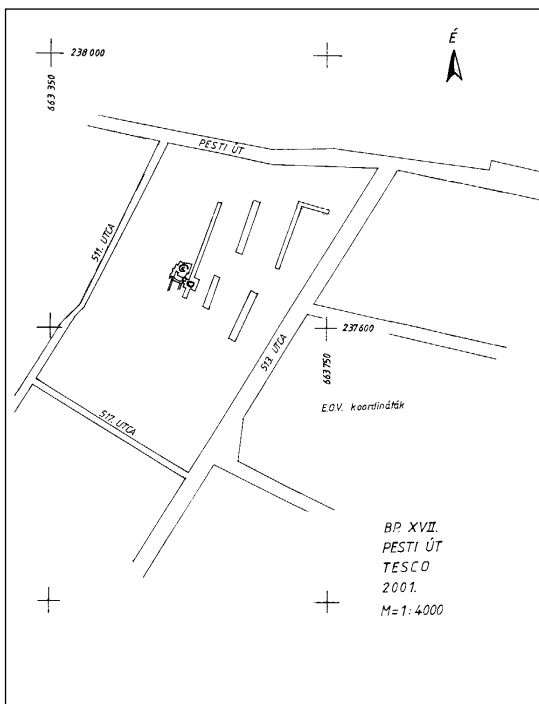
Five northeast-southwest oriented and northwest-southeast oriented, 10 and 5 m wide and 60-150 m long test trenches were opened on the hillside, which slightly slopes in a northwards

széles, 60-150 méter hosszúságú szondát nyitottunk. (1. kép) Az I., II. szondák déli harmadában a felszínen is látható északi irányú lejtésnek megfelelően a humuszréteg teljesen hiányzott, mindenütt a laza, sárga homokos altalaj borította a felszínt. Ez északi irányban azonban fokozatosan sötétedve néhol vöröses, néhol barna színűvé, tömöttebbé, sóderessé vált. Felette már folyamatosan vastagodó hu-

direction to the valley of the Rákos stream. (Fig. 1) In the southern third of test trenches I and II, the humus layer was missing due to the northward slope of the surface and the loose, yellow sandy virgin soil was exposed. Towards the north, however, a sometimes reddish, sometimes brownish, regularly darkening, increasingly compact, gravelly layer appeared. It was covered by a gradually thickening humic sand layer, which

displayed intensive disturbances (a road, an office building, a trench for a public utility, a shaft and brick foundation of a chimney, etc.). Test trenches IV, V and VI in the central southern part of the lot also proved empty.

Only the longest trench III yielded archaeological finds at the western edge of the territory. (Fig. 2) Beside two shallow, empty pits, a round ditch with a trough-shaped bottom, which measured 13 m in diameter and 1 m in width, was found. The trench was widened into cut "A" to include the entire ditch.

1. kép: Összesítő alaprajz.
Fig. 1: Complex plan.

muszos homokréteg volt megfigyelhető, mely intenzív újkori bolygatottságot (út, irodaépület, közműárkok, téglával kirakott kémenyalap és akna, stb.) mutatott. Hasonlóképp negatív eredményt mutattak a telek középső, déli felén létesített IV., V., VI. szondák is.

Egyedül a nyugati szélén húzott leghosszabb, III. kutatóárokban kerültek elő régészeti leletek. Két kisebb sekély, leletanyagot nem adó gödör mellett egy 13 méter átmérőjű, 1 méter széles, teknős aljú körárkot találtunk, melynek teljes feltárása érdekében ebben a sávban rábontottunk a szonda széleire, kialakítván az „A” szelvényt. Az árok betöltéséből népvándorláskori kézzel formált és néhány korongolt, hullámvonaldíszes kerámia-töredéket, számos kőeszközt, valamint nagyszámú kalcinált csonttöredéket gyűjtöttünk. Megfigyelhető volt, hogy a körárok nyugati ívének betöltése sokkal sötétebb, „zsírosabb” volt és nagyságrendekkel több leletanyagot tartalmazott. E rész óvatos bontása során egy felső fekete és egy alatta elhelyezkedő vörösesbarna réteget is elkülönítettünk, mely az árok egyéb részein már nem volt megfigyelhető. Bejárata minden bizonnyal a keleti oldalon lehetett, ám itt egy újkori bolygatás mindent tönkretett.

The fill of the ditch contained hand-thrown and some wheel-thrown pottery sherds with wavy linear ornaments from the Migration period, numerous stone tools and many charred bone fragments. It could be observed that the fill of the western arch of the round ditch was much darker and greasy and contained significantly more finds. An upper black and an underlying reddish brown layer could be differentiated here. These seem to disappear in the other parts of the ditch. The entrance must have been on the eastern side, where, however, the layers were destroyed by modern disturbances.

It seemed justified to open two more narrow test trenches west of the cut and perpendicular to each another. The discolouration of another ditch appeared 35 m north-west of round ditch no. 1 in these trenches. For this reason, a larger surface was scraped here (cut “B”) and a double round ditch with diameters of 15 and 10.5 m appeared outlined in the yellow virgin soil ground (Fig 2). The slanting walls ran to a straight or slightly arched bottom. The entrance opened on the east, which was closed by a short section of ditch. The fill contained relatively many animal bones and sherds. (Fig. 3) The unexpectedly large number of stone tools recovered

Ezt követően indokoltnak láttuk a szelvénytől nyugatra eső területen további két keskeny, egymásra mérőleges szonda létesítését, melyben az 1. körároktól 35 méterre északnyugatra újabb árok folytja bukkant elő. Ezért itt ismét nagyobb területet humuszoltunk le („B” szelvény) és a sárga altalajban egy 15 illetve 10,5

méter átmérőjű kettős körárok rajzolódott ki. (2. kép) Rézsús oldal faluk egyenes, vagy ívelt aljban végződött, bejáratuk keleti irányból nyílt, melyet egy rövid árokszakasszal zártak le. Betöltésük szintén viszonylag nagy mennyiségű állatsont és kerámiaanyagot tartalmazott, azonban külön kiemelendő az északkeleti negyedéből előkerült feltűnően nagy számú kőeszköz (folyami görgeteg kavicsból készült hasáb, korong alakú, stb.). (3. kép) Érdekes módon délnyugati irányban egy újabb árok ágazott ki belőle, mely egy 20 méter es szakaszt követően nyugat felé ívelődve lezáródott. Annak ellenére, hogy egyik árok belső területén sem találtunk beásásra (sírra?) utaló elszíneződést, közepükön 1-

2. kép: 2. körárok északkeletről, nyelés után.

Fig. 2: round ditch 2 from the southeast after scraping.

from the northeaster quarter should be mentioned separately (segmented and discoid-shaped tools made from pebbles). Interestingly enough, yet another ditch forked out from it towards the southwest. After a 20 m long section the ditch closed in a westward arch. Despite the fact that no discoloration suggesting a pit (grave?) was found within either of the ditches, 1-1.5 m deep shafts were dug in their center, which proved empty.

Although the encircling of graves and kurgans with ditches was common in the Sarmatian period (KULCSÁR 1999, 38-39.), the atypical find material from the Migration Period recovered from the fills of the features at Rákoskeresztúr does not allow us to

1,5 méter es aknákat mélyítettünk, melyek negatívnak bizonyultak.

Bár a népvándorlaskorban a szarmata időszakban gyakori a sírgödörök és kurgánok árokkal való körbekerítése (KULCSÁR 1999, 38-39.), a Rákoskeresztúron feltárt objektumok betöltéséből származó atipikus népvándorlaskori leletanyag egyelőre nem ad módot pontosabb kormeghatározásra. A terület régészeti intenzitására vonatkozóan azonban érdekes módon még ebben az évben újabb adatokat nyertünk. Horváth M. A. 2001 nyarán a Pesti út túloldalán végzett megelőző feltárása során több korszak emlékényaga mellett egy szarmata telep nyomaira bukkant. (Lásd Horváth M. Attila jelentését e kötetben.)

Szilas Gábor

Irodalom/References:

KULCSÁR 1999 – KULCSÁR V.: A kárpát-medencei szarmaták temetkezési szokásai. Aszód, 1999.

3. kép: 2. körárok betöltéséből előkerült kövek, kőeszközök.

Fig. 3: stones and stone tools from the fill of round ditch 2

datet his site more precisely. Concerning the intensity of archaeological settlement in the territory, further data could be obtained the very same year. A.M. Horváth conducted test excavations on the other side of Pesti Road in the summer of 2001, and unearthed, besides finds from various periods, traces of a Sarmatian settlement (See report by Attila Horváth M. in this volume).

Gábor Szilas

***Az Aquincumi Múzeum
kisebb leletmentései és
szondázó jellegű feltárá-
sai a 2001. évben***

Budapest, II. ker., Felhévi utca
7.–Ürömi utca 31. számú telken
végzett feltárás (Hrsz.: 14840/1)

A Budapest, II. ker., Felhévizi utca
7.–Ürömi utca 31. számú saroktel-
ken 2001. június–július hó folya-
mán 22 munkanapos, beruházást
megelőző feltárást folytattunk. A
munkát egy pince előkerülése mi-
att meg kellett szakítanunk, az ása-
tás biztonságossá tétele érdekében.
A feltárás során későrómai, észak-
kelet–délnyugat irányú, rövid ideig
használatban lévő útréteg került
elő. Megfigyelhettük az úgyneve-
zett Szépvölgyi árok egy szakaszát
is. Az árok köves rétege felett sok
kerámiát tartalmazó réteg volt,
egyéb jelenség nem került elő.

R. Facsády Annamária

Budapest, III. ker., Szépvölgyi út
49-61.

A Szépvölgyi út 49-61. számú te-
lelkecsoporton hamarosan lakópark

***Test Excavations and
Small-scale Rescue Opera-
tions of the Aquincum
Museum in 2001***

Excavations on the lot at
Budapest II, 7 Felhévi Street – 31
Ürömi Street (Lrn: 14840/1)

Excavations preceding development
work were conducted on the corner
lot at Budapest II, 7 Felhévizi Str. – 31
Ürömi Str. over 22 work days in June
and July, 2001. The work had to be
interrupted because of the discovery
of a cellar which necessitated safety
measures. A northeast–southwest ori-
ented road layer was found. This road
was used for a short time in the late
Roman period. We could also observe
a short section of the so-called
Szépvölgyi trench. There was also a
layer containing many sherds above
the stony layer in the trench but no
features were discovered.

Annamária R. Facsády

Budapest III, 49-61 Szépvölgyi
Street

An apartment complex will soon be
built on a group of lots at 49-61

létesül. Az építkezés előtt szondázó kutatást végeztünk a tervezett hét darab épület területén.

A telek délnyugati, Szépvölgyi út felőli oldala nagyobb részét a természetes Szépvölgyi árok, betöltődött medrében helyezkedik el. Az építési terület jelentősebb része az egykori Holzpach-féle téglagyár és agyagbánya feltöltött bányagödörében található. Az említett ipari tevékenység miatt a terület jelentős része nagy mélységig bolygatott volt, a régészeti rétegek elpusztultak, így többnyire a kiscelli agyag szürke tömbjeit találtuk meg.

A terület délnyugati részén átlag 4 méter vastag 19-20. századi feltöltés alatt a Szépvölgyi árok medrének északi szélét azonosíthattuk. A fekete humuszos, agyagos feltöltődésben az árok tengelyével párhuzamosan, egymás alatt elhelyezkedő kőszávkot dokumentáltunk, amelyekben Árpád-kori cserepek voltak. A kőszávkot a Szépvölgyi árok területén korábban végzett kutatásaink alapján mezőgazdasági művelés során kialakított parcellák széleinek véljük.

Ásatásunk a vidéken feltételezett majorságok művelési területeinek arculatára világított rá.

Kárpáti Zoltán

Szépvölgyi Road. Previous to construction test excavations were carried in the areas falling beneath each of the planned seven buildings.

The better part of the southwestern part of the territory on the Szépvölgyi road side falls over the filled bed of the natural Szépvölgyi trench. A significant part of the construction area was found over the place of the former Holzpach brick factory and the extraction pit of the clay mine. As a result of this industrial activity the greater part of the territory had been disturbed to a great depth so that any archaeological levels were destroyed and all we found was the grey mass of the Kiscelli clay.

Under the, on average, four meter thick 19th - 20th century fill in the southwestern part of the territory we were able to recognize the northern edge of the Szépvölgyi trench. Stone bands were documented, one below the other, composed of sherds from the Árpád period. The bands were found in the black humic, clayey fill running parallel to the trench. The stone bands were most likely used to mark the boundaries of agricultural fields, based on previous research experience in the area of the Szépvölgyi trench.

Régészeti célú terepi megfigyelések az aquincumi polgárvárosban és territóriumán

A 2001. évben az aquincumi polgárváros municipális territóriumán több alkalommal végeztünk terepi megfigyeléseket kábelfektetésekhez kapcsolódóan (MATÁV kábel TV). A keskeny (40 centiméter széles), átlagosan 70 centiméter–1,2 méter mélységű árkokban régészeti jelenségek nem voltak dokumentálhatók, néhány esetben azonban szórványlelektént római kori téglák, illetve kerámiatöredékek kerültek elő, a következő területeken:

Budapest, III. ker., Pók u.-i lakótelep, III. ker., Szentendrei út-Sajtoló-Rozália-Zsófia-Aranyalma-Ringató-Gladiátor utcák vonala

Szintén MATÁV kábelhálózat kiépítés kapcsán kísértük figyelemmel az úgynevezett Gázgyári lakótelepen zajló földmunkákat. A terület régészetiileg védett (az aquincumi polgárváros keleti részéhez tartozik), így számolhattunk római kori objektum előkerülésével. Az árkok és aknák kialakítása során kevés, újkorral kevert római kori leletanyag (kerámia, építési törmelék), illetve egy ponton szintén római kori épület falrészlete került elő. A

Our excavation has shed light on the face of the hypothetical face of the cultivation parts of country estates.

Zoltán Kárpáti

Archaeological field observations in the Aquincum Civil Town and its territory

Field observations were made in the territory of the Aquincum Civil Town during laying of a cable for MATÁV cable TV in 2001. No archaeological features could be documented in the narrow (40 cm wide) and, on average, 70 – 120 cm deep trenches, although some scattered Roman period brick and pottery fragments could be collected.

The following sites were observed:

- district III, Residential district in Pók Street
- district III, along the line of Szentendrei Road - Sajtoló-Rozália-Zsófia-Aranyalma-Ringató-Gladiátor Streets

Earth moving in the so-called Gázgyár residential district was also observed when cable was laid by MATÁV. The territory is

kivitelező az árok nyomvonalát megváltoztatta, így a falakat a dokumentálást követően visszatemetették, az épületrészlet nem sérült.

Ebben az évben több lakóház-építéshez kapcsolódó földmunkát is figyelemmel kísért a Múzeum, ezekben az esetekben sem kerültek elő régészeti objektumok, a talajrétegződést minden esetben dokumentáltuk.

A megfigyelt telkek a következők voltak:

- III. Aranyalma u. 8. (Hrsz.:229-95/10)
- III. Kisbojtár u.8.(Hrsz.:19900/8)
- III. Kisbojtár u. (Hrsz.:19907/6).
- III. Kisbojtár u. – Névtelen u. (Hrsz.:19907/7)
- III. Batthány u. 45. – Hotel Minol (Hrsz.:64054/4)

Budapest, III. ker., Szentendrei út 139., Hrsz.:19343/84.

A BTM Aquincumi Múzeumhoz tartozó (volt MHSZ épület) restaurátor-műhelyek csatornázási munkáihoz kapcsolódóan folytatunk kutatást a közművek által érintett területen 2001. szeptemberében.

A feltárások során elsősorban a már korábbi ásatásokból ismert objektumok további részletei kerültek elő. Így az épület főbejárata

archaeologically protected (it belongs to the eastern part of the Aquincum Civil Town), so Roman period features could be expected. A few Roman period finds (pottery, building debris) were found mixed with modern period fragments and part of a wall from a Roman period building were discovered in the trenches and the shafts. In the latter case, the contractor changed the direction of the trench, so the walls were documented and reburied, and the building segment was not damaged.

The museum supervised the earth moving connected to the construction of several dwellings but no archaeological features were observed. The stratigraphy was documented in each case.

The following lots were supervised:

- district III, 8 Aranyalma Street (Lrn.:22995/10)
- district III, 8 Kisbojtár Street (Lrn.:19900/8)
- district III, Kisbojtár Street (Lrn.:19907/6).
- district III, Kisbojtár Street - Névtelen Street (Lrn.:19907/7)
- district III, 45 Batthány Street - Hotel Minol (Lrn.:64054/4)

előtt egy 3×3 méteres szelvényben az előzőleg már több alkalommal (NAGY L. 1941, 184-185.; NAGY T. 1941, 383.; ZSIDI 1994) megtalált északnyugat-délkeleti irányú római kori vízgyűjtő csatorna egy részletét vizsgáltuk, amely Aquincum déli városfalát kísérte. Észak felé *in situ* függőleges helyzetben álló kőlapokat (oszlopbázis?) illetve egy omladékos szintet dokumentáltunk agyagtégla-lenyomatokkal, kőomladékkal, szenes, kavicsos foltokkal, de mivel a közmű-építési munkák ezt a részt közvetlenül már nem érintették, itt nem bontottunk tovább.

A volt MHSZ épület bejáratától délre kialakítására kerülő 6,8 négyzetméter alapterületű akna helyén 1992-ben már előkerült a körülbelül 2,2 méter széles déli városfal kiszedett részlete, illetve az ettől délre húzódó *fossa*. (ZSIDI 1994) A nyugati metszetfalban (ez már kívül esett az 1992-ben megkutatott területen) jól megfigyelhető volt a 19. században kitermelt városfal habarcsos, téglás omladéka, amelyet a fal két oldalán halmoztak fel.

A továbbiakban a déli irányban kialakítandó 29 méter hosszú, 50 centiméter széles csatornaárokban volt lehetőség régészeti megfigyelésre. Itt az újkori feltöltés alatt a terület déli részén földbe rakott

Archaeological investigations were conducted when sewers were laid for the restoration workshops of the Aquincum Museum of the Budapest History Museum (formerly called the MHSZ building) in September 2001.

Further details of the features discovered during earlier excavations were unearthed. A detail of the northwest-southeast Roman period water channel, which had already been observed several times at other spots (NAGY L. 1941, 184-185, NAGY T. 1941, 383, ZSIDI 1994) was studied in a 3×3 m large cut in front of the main entrance of the modern building. The channel ran along the southern town wall of Aquincum. *In situ* vertical stone slabs (column bases?) were observed in the north and a debris layer could be documented with the imprints of clay bricks, stone rubble and spots of coal and pebbles. We could not entirely unearth these features since they extended beyond the territory disturbed by the public utilities.

A trace of part of the southern town wall, about 2.2 m wide, in a trench over a territory of 6.8 m² dug down south of the entrance of the former MHSZ building in 1992 together with a *fossa* to its

(újkori) falrészletet, északi részén pedig több rétegben húzódó épülettörmelékes (kő, téglá, agyag) szinteket dokumentáltunk. Az omladékrétegek dél felé elkeskenyedtek, majd eltűntek. Valószínűleg a 1941-es építkezések során talált római épületek kitermelt építési törmelékének szétterítéséről van szó. A volt MHSZ épület bővítése építése kapcsán Zsidi P. fürdőkomplexum részletét tárta fel, így tehát nagyobb római kori épülettel kell számolnunk ezen a területen. (ZSIDI 1995) A törmelék-
rétegek alatt, amelyekben római kerámia, nagy mennyiségű tegula- és imbrextöredékek mellett újkori kerámiadarabokat is találtunk, szürkésbarna homogén szint húzódott, majd egy sötétbarna humuszos réteg következett középkori kerámiatöredékekkel és egy római kori, erősen kopott éremmel. A rétegsor legalját a sárga agyagos altalaj képezte, ebben két ponton falkiszedéseket figyeltünk meg. Az agyagfalakat még a római korban kiszedték, belőlük terra sigillata, római kerámia, agyagdarabok és sok állatsont került elő (feltűnően sok szarvtöredékek!). A falak irányát ill. rendelkezését a csatornaárok keskenysége miatt nem tudtuk megállapítani, jelenlétük azonban fontos, új ada-

south (ZSIDI 1994). The mortar and brick debris of the town wall pulled down in the 19th century and heaped up on the two sides of the wall was clearly visible in the southwestern section wall (which lay outside the area studied in 1992).

Next, archaeological observations were made in the 29 m long and 50 cm wide trench for the sewer towards the south. Under the modern fill, the piece of a wall laid in the earth (modern period) could be seen in the southern part of this territory while several layers mixed with debris (stone, brick, clay) could be observed on its northern side. The debris layers thinned and finally disappeared towards the south. They were probably the spread out building debris from pulled-down Roman buildings from the time of the constructions in 1941. P. Zsidi unearthed a fragment of a bath complex preceding the building of the annex to the former MHSZ building, so we should expect larger structures in this area (ZSIDI 1995). Under the debris layers, which contained plenty of Roman pottery, a great number of tegula and imbrex fragments and also modern period sherds, a greyish brown, uniform layer was followed

lék az Aquincum déli városfalán kívüli építkezésekhez.

Láng Orsolya

Irodalom/References:

NAGY L. 1941 – NAGY L.: Az aquincumi polgárváros tűzoltóságának székháza. *Laureae Aquincenses II.* Budapest (1941) 182-231.

NAGY T. 1941 – NAGY T.: A fővárosi régészeti és ásatási intézet jelentése az 1938-42 évek között végzett kutatásairól. *Budapest Régiségei* 13 (1943) 361-399.

ZSIDI 1994 – ZSIDI P.: Az 1992. évi ásatások: 50/7. *Régészeti füzetek* 46 (1994) 36.

ZSIDI 1995 – ZSIDI P.: Római épületek az aquincumi polgárváros déli városfalán kívül. *Aquincumi füzetek* 1 (1995) 44-48.

Újkor cölöpszerkezetű építmény az Óbudai-sziget északi csúcsánál (Budapest, III. ker., Óbudai-sziget)

2001. októberében a Duna alacsony vízállása lehetővé tette az Óbudai-sziget északi végénél a Duna-mederben korábban megfigyelt (ZSIDI 1999, 257.) cölöp-

by a dark brown humis layer mixed with medieval pottery sherds and a heavily worn Roman period coin. The stratigraphic layers ended in yellow clay virgin soil, in which traces of walls could be observed in two spots. The clay walls had already been removed in the Roman period. The fill contained Samian ware, Roman pottery, clay fragments and many animal bones (with unexpectedly many horn core fragments!). We could not clarify the direction and the function of the walls in the narrow trench of the sewer, their existence, however, is an important new addition to what we know of the structures standing outside the southern town wall of Aquincum.

Orsolya Láng

Modern period post construction at the northern tip of Óbuda Island (District III, Budapest, Óbudai Island)

Low water levels in the Danube afforded us with the opportunity to document of the post construction noted previously (ZSIDI 1999, 257) in the bed of the Danube at the northern tip of Óbuda Island. The rectangular

szerkezetű építmény dokumentálását. A szögletes konstrukció észak-déli irányban, mintegy 50 méter hosszan volt megfigyelhető a sziget csúcánál. (1. kép) Az üledék-halomból (folyami kavics) 10-20 centiméterre látszódtak ki a maradványok. Ezek jelezték a lelőhely kontúrjait. 21 kelet-nyugat irányú sor volt megfigyelhető.

1. kép: A cölöpkonstrukció észak felől
Fig. 1: Post construction from the north

A cölöpökből Grynaeus András mintát vett, a legkésőbbi évgyűrű 1810-re keletezhető. A tárgyalt konstrukcióhoz hasonló létesítménynek csak a Széchenyi 1835. július 3-án József nádorhoz írt levelében említett jégtörő felel meg. (MAJLÁTH 1890, 52-53.) Ábrázolás és korabeli leírás híján az azonosítás csak hipotetikus lehet.

Tóth J. Attila

Irodalom/References:

MAJLÁTH 1890 – MAJLÁTH B.: (szerk.) Gróf Széchenyi István levelei. II. Budapest (1890)
ZSIDI 1999 – ZSIDI P.: Hídfőállás az aquincumi polgárváros és katonaváros között. Pannoniai kutatá-

construction could be observed along a stretch of 50 m in running north-south at the tip of the island. (Fig. 1) The remains stood out 10-20 cm from the deposit (gravel) and outlined the site. Twenty-one, east-west oriented rows could be observed. Dr. András Grynaeus took samples from the posts. The latest tree ring can be dated to 1810. The only similar construction seems to be the ice breaker mentioned in Széchenyi's letter written to Palatine József on July 3, 1835 (MAJLÁTH 1890, 52-53). Since neither drawings nor a contemporary description exists, the identification must remain hypothetical.

Attila Tóth J.

sok. A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai. Szekszárd (1999) 257-274.

Budapest, III. ker., Kiscelli utca 75.

A megelőző feltárás célja az úgynevezett Kiscelli utcai kerámia- és téglakészítő ipari központ kiterjedésének meghatározása volt. Szelvényeink északi végében keletnyugati irányú falszakaszt tártunk fel, melyet még a római korban visszabontottak. Az épülthez déli irányban egy terasz vagy udvar csatlakozott. A feltárás során, nyugat-keleti irányban, kemencék planírozási rétegeit dokumentáltuk. Kemencemaradványt nem találtunk. Az ásatás során egy koracsászárkori bronzérem, hajtűk, dörzs-tálapok valamint számos, a Kiscelli műhely termékének tartott edénytöredék került elő. A Kiscelli utcai, Kr.u. 1. század végén – 2. század elején működő ipari központ kemencéi a feltárt telektől nyugati irányban állhattak, A műhelykörzet keleti határa azonban a közelben húzódnak.

Kirchhof Anita

Budapest III, 75 Kiscelli Street

Test excavations were carried out here to try and define the extent of the so-called Kiscelli Street ceramic and brick manufacturing center. An east - west oriented wall section, already pulled down in Roman times, was found in the northern end of our research trench. A terrace or courtyard was attached to the former building in a southern direction. During the course of excavation, we could document the ovens' leveling layers which ran in a west-east direction. We found no remains of the ovens themselves. A early Imperial bronze coin, hairpins, mortar and vessel fragments from the Kiscelli workshop were brought to light as the result of the digging work. The ovens from the manufacturing center operating on Kiscelli Street at the end of the AD 1st century - beginning of the 2nd century must have stood in an area lying to the west of the excavated territory. The eastern edge of the workshop quarters must have been close by.

Anita Kirchhof

**Budapest, III. ker., Hajógyár utca
- (Fő tér északkeleti sarka)**

2001 szeptember 14-21. között a Budapest, III. ker. Hajógyár utcában egy kelet-nyugati irányú, tűzvíz vezeték árkot ástak a Hajógyári rakpart és a Főtér, Zichy kastély északnyugati homlokzata között. A beruházó a Hajógyár-szigeti Vagyongkezelő Kft. vállalta a régészeti munka költségeit.

A terület fontos nyilvántartott lelőhelyen fekszik, a legkésőbbi római kori katonai létesítmény és a legkorábbi középkori egyházi város területén. Az árok nyugati felében vastag épületbontási réteget lehetett megfigyelni, amelyből középkori épületfaragványok kerültek elő. A korábban itt végzett feltárások alapján egy későrómai korban épült, de a középkorban felhasznált és átalakított nagyméretű díszes épület maradványait érintette az árok.

A középkori épület érintett részein a BTM Középkori Osztályáról Kárpáti Zoltán régész végezte el a feltárást. Tekintettel arra, hogy a terület közterületen húzódott, a munkát igen rövid időn belül kellett befejezni. Az omlékony árokkfalak és a területi adottságok sem tettek mélyítést vagy rábontást lehetővé, így a római

**Budapest III, Hajógyár Street -
northeastern corner of Fő Square**

Between September 14 - 21, 2001, a ditch was dug out to hold pipes for fire fighting water along an east-west running line on Hajógyár Street between the Hajógyár embankment and the northwestern face of the Zichy castle on Főtér in the district III in Budapest. The costs of the archaeological work were born by the investor, Hajógyár-szigeti Vagyongkezelő Kft.

The effected area lies on an important known site located in the area of a late Roman military establishment and the earliest medieval church town. A thick building rubble level was observed in the western side of the ditch. Carved medieval building elements came to light there. On the basis of earlier excavations, we know that the ditch effects the remains of a large decorated late Roman structure which continued to be used with modification into the Middle Ages.

The excavation of the effected parts of the Medieval building were carried out by Zoltán Kárpáti from the Medieval department of the Budapest History Museum. Because the work lay across a pub-

kori épületrészek vizsgálatára nem kerülhetett sor.

Németh Margit

Budapest, III. ker., Kecse utca 19-21. (Hrsz.: 14733/3-4.) és Bécsi út 63. (Hrsz.:14692)

Az év első felében régészeti felügyelet keretében ellenőriztük az ingatlanokon megkezdett alapozási munkákat. A Kecse utca 13-21. szám alatt (Lásd jelen kötetben: *Bécsi út 56., 1. kép: 35*) többlakásos sorház építését kezdte meg a TRIÁRIUS Kft. Korábban, ettől teleksortól északra tárták fel az aquincumi katonaváros legkorábbi temetőjének egyes részeit. (Bécsi út 78-84. (1936), Kecse utca 29. (1992), Kecse utca 25. (1995), Bécsi út 80. (2000), *1. kép: 3-4, 6-8*) Innen délre, a Kecse utca 7. szám alatt, a hasonlóan meredek, köves domboldalba már nem temetkeztek a római korban. (*1. kép: 11*) A 60-80 centiméter széles sávalapokban az ősfelszín lejtését, illetve a humusztakaró vastagságát tudtuk dokumentálni, egyéb megfigyelésre nem volt lehetőség. Említésre méltó régészeti lelet nem került elő.

A Bécsi út 63. számú telken (*1. kép: 36*) Pölös Andrea vezetett

lic area, it was necessary to finish up as quickly as possible. It was not possible to go deeper or expand operations to study the Roman period parts of the building because the walls of the ditch crumbled and the particular characteristics of the territory.

Margit Németh

Budapest III, 19-21 Kecse Street (Lrn: 14733/3-4) and 63 Bécsi Road (Lrn. 14692)

In the first half of the year we carried out archaeological supervision at the foundation work on these lots. The TRIÁRIUS Kft. began the construction of a row house at 13-21 Kecse Street. (See this volume: 56 Bécsi Street, *Fig. 1: 35*) Some details from the earliest cemetery of the Aquincum Military Town had been unearthed north of these lots (78-84 Bécsi Road /1936/, 29 Kecse Street /1992/, 25 Kecse Street /1995/, 80 Bécsi Road /2000/, *Fig. 1: 3-4 and 6-8*). The Roman cemetery did not extend southwards onto the similarly steep, stony hillside south of it below 7 Kecse Street. (*Fig. 1: 11*) We were able to calculate the slope of the contemporary surface and the thickness of the humus. No other

megelőző feltárást, 1995-ben. 2001. tavaszán, a KORNER 97 Kft. megkezdte a már kutatott terület teljes felületének beépítését. Az ötnapos, régészeti felügyelet mellett végzett, gépi földkiemelés során régészeti emléket itt sem találtunk.

Hable Tibor

Budapest, III. ker., Perényi köz 13/b

Bejelentés alapján helyszíni szemlét tartottunk a lelőhelyen, ahol csatornafektetés közben kutat találtak. A kút környékének és elemeinek vizsgálata alapján újkorinak határoztuk meg. A mintegy 21 méteres mélységű betöltetlen objektumot dokumentálás és lefedés után az út betonrétegével borították.

Kirchhof Anita

Budapest, XVII. ker. Rákoskeresztúr–Csékút utca. (Hrsz.: 137-615/18, 137617/2)

A Budapest, XVII. ker. Rákoskeresztúr, Csékút utca és Pesti út sarkán elhelyezkedő, nagykiterjedésű telken a Rákos Teniszkлуб építését

observations could be made, and no remarkable archaeological finds were uncovered.

Andrea Pölös previously carried out excavations in lot 63 Bécsi Road (Fig. 1: 36) in 1995. In the spring of 2001, KORNER 97 Kft. (Bp. III. 53-55 Bécsi Road, H-1034) started the construction works overing the whole surface of the formerly unearthed territory. No archaeological finds were found during the five days of mechanical earth moving carried out under supervision by archaeologists.

Tibor Hable

Budapest III, 13/b Perényi Way

Archaeologists carried out on-the-spot observation work during laying of a pipeline after it was reported that a well had been found. On the basis of our examination of the surroundings of the well and its characteristics it was determined to be modern. After the 21 meter deep, unfilled feature had been documented and a lid put on it, it was covered with the road's asphalt.

Anita Kirchhof

megelőzően végeztünk feltárásokat. A területen három szelvényt jelöltünk ki. A teniszpályák és a parkoló alatti részen két kisebb kutatószondat nyitottunk. Ezek kiásásakor kiderült, hogy a minimális humuszréteg alatt, 1,8–2,2 méter mélységű, újkori törmelékes feltöltés húzódik. Mivel ezeken a területeken a földmunkák nem érintették a régészeti leleteket is tartalmazható altalajt, érdemi munkát, csupán a klubépület alatti, alig több mint 500 négyzetméternyi területen, végeztünk.

Mint a környékbeliektől megtudtuk, a szomszédos lakótelep építéskor lebontott házak romjaival töltötték fel a közeli Rákos patak, mély fekvésű, vizenyős partját. Az átlagosan 2 méter mélységű törmelék réteg alatt, sötét, iszapos áradásos felület húzódott, amelynek mélyítése során folyamatosan kerültek elő régészeti leletek. Az áradmányos réteg eltávolítása után, az egyenetlen felszínű altalajban összességében 69 objektum feltja került elő. Az árkok és a felületen egyelőre értelmezhetetlen rendszerű cölöplyukak mellett, szokványos gödrök is előkerültek. A területen több, egymásba folyó, nagyobb objektum is volt, amelyekben tároló edények töredékei és szövőszéknehezékek és salak

Budapest, XVII, Rákoskeresztúr–Csékút Street (Lrn.: 137615/18, 137617/2)

Excavations were conducted preceding the construction of the Rákos tennis club on a large lot on the corner of Csékút Street and Pesti Street in Rákoskeresztúr, XVII district Budapest. Three trenches were opened. Two smaller test pits were placed in the area of the tennis courts and under the parking lot. We found that a thin humus layer was followed by a 1.8-2.2 m thick modern rubble fill. Since in this area the proposed earth work would not impact the lower layers that might contain archaeological finds, the investigations concentrated on the somewhat more than 500 square metres beneath the club building.

Local inhabitants reported that the deep, waterlogged banks of the nearby Rákos stream had been filled in with the demolition debris of the houses pulled down when the neighbouring housing district was constructed. A dark, loamy, flood deposit was found under the, on average, 2 m thick rubble, in which archaeological finds continuously came to light. The discolourations marking the location of altogether 69 features were observed on the uneven sur-

maradványok utaltak az eredeti funkcióra. Maguk az objektumok meglehetősen sekélyek voltak. Mélységük 2-45 centiméter között mozgott, és igen kevés leletet tartalmazott. Többségük az objektumok feletti áradmányos rétegből került elő. Egy nagyobb mélységű gödör volt a területen, amelyben egy ló részleges csontváza feküdt. Az igen kevés, jellegtelen és rossz állapotú őskori kerámia és kőszköz mellett ugyancsak kevés szarmata és Árpád-kori anyag is volt a területen. Hasonló arányban szerepeltek a lelőhely leletei között a szkíta és kelta jellegű leletek is. A korszakra jellemző orsógomb típusok mellett, behúzott peremű tálak, korsók, magas fülű csészék és más edények töredékei, valamint az üveggyártásra utaló salak, üvegolvadék és amphora alakú üveggyöngyök is előkerültek.

Horváth M. Attila – Kovács Eszter

Budapest, XVII. ker., Kis Károshíd utca (Hrsz.: 138580/1)

2001. szeptember 21. és 25. között mobiltelefon átjátszó torony építését megelőző feltárást végeztünk a SHELTON Telekommunikációs Tanácsadó Kft. megbízásából. A kutatá-

face beneath the flood deposit. These were identified as ditches, postholes - no patterning in them can yet be discerned - and scattered pits. There were some large interlinked features as well, the function of which is suggested by the remains of storage vessels, loom weights and fragments of slag. The features were rather shallow, their depth varying between 2 and 45 cm, and yielding very few finds. Most features were recovered from the flood deposit above the features. There was a single deeper pit in the site containing incomplete skeleton of a horse.

There were very few, uncharacteristic and poorly preserved prehistoric sherds and stone tools and a low number of finds from the Sarmatian period and Árpadian period. Scythian and Celtic type finds were represented in about the same proportions. Beside the spindle whorl types characteristic of the period, the sherds of bowls with inverted rims, jugs and cups with high handles were found together with slag, molten glass and amphora-shaped glass beads implying glass production.

Attila M. Horváth – Eszter Kovács

si terület Rákoscaba-Újtelep keleti szegélyén, a tőle déli irányban mintegy 350 méterre lévő Rákos-patak medrére enyhén lejtő térszínen található. Tőzsomszédságában állt a Rákosvölgye Tsz. épületegyüttese és a volt Nutria telep, melynek területén 1983-ban Nagy Margit bronzkori leletanyagot talált (BTM Ad. 1416-84).

Kutatási területünk a torony 6,5×6,5 méteres alapterületére terjedt ki. A meglehetősen vastag, csaknem 2,5 méteres, újkori feltöltés elbontását követően a szelvény délkeleti sarkában egy északkelet-délnyugat irányban futó, 1 méter széles, 38 centiméter mély, teknős aljú, északi oldalán padkás kiképzésű árokszakaszt találtunk, melynek barna, agyagos betöltéséből kevés későbronzkori cserepet gyűjtöttünk. Az árok, mely láthatóan enyhe ívben keríti az északra lévő magasabb területet, minden valószínűség szerint összefügghet a szelvényünktől alig 100 méterre északra Nagy Margit által feltárt lelőhellyel.

Szilás Gábor

Lelőhely-bejárások és régészeti örökségünk védelme

Az elmúlt év során a BTM munkatársai igyekeztek még intenzívebben nyomon követni az ismert régészeti lelőhelyek sorsának alaku-

District XVII Budapest, Kis Károshíd Street (Lrn: 138580/1)

Excavations preceding the construction of a mobile phone transmitter tower were conducted at the request of the Shelton Telekommunikációs Tanácsadó Limited company. between September 21 and 25, 2001. The site can be found on the slightly sloping surface on the bank of the Rákos steam about 350 m south of Rákoscaba-Újtelep, on its eastern edge. The building complex of the Rákosvölgye agricultural co-operative and the former the nutria plant formerly stood next to this area, where Margit Nagy recovered finds from the Bronze age 1983 (BTM Archives 1416-84).

The excavations covered the 6.5×6.5 m ground floor of the tower. Under the rather thick modern fill of nearly 2.5 m, a section of a 1m wide and 38 cm deep ditch was found in the southeastern corner of the square. It had a trough-shaped bottom and a bench ran along its northern side. The brown clayey fill of the ditch yielded late Bronze Age sherds. The ditch, which obviously runs in a slight arch around the higher terrain to its north, must have been connected to the site unearthed

lását, mind a régészeti védetség alatt álló, mind az ilyenekkel még nem rendelkező ingatlanokon. Mindezt az utolsó évtized hatalmas fővárosi építkezési hulláma, és az ingatlan nyilvántartásban bekevert változások súlyosan fenyegették a budapesti régészeti lelőhelyek állapotát és azt a veszélyt hordozták magukban, hogy régészeti örökségünk jelentős darabjai tűnhetnek el a földmunkák során nyomtalanul.

Ezt a súlyos veszélyt csak úgy lehet elhárítani, hogy továbbra is bízza az építetők törvényiszteletében és felelősségérzetében, régészeink az Adattárral együttműködve rendszeresen ellenőrzik az ismert régészeti lelőhelyek és környezetük állapotát. Ez természetesen elképzelhetetlen a kerületi önkormányzatok Építési Osztályaival való folyamatos együttműködés nélkül, amelyek nagyban hozzájárulnak munkánk eredményességéhez. Az új, a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény már kötelezővé is teszi ezeket az ellenőrzéseket a területileg illetékes múzeumok számára (16§).

Római kori emlékek közül talán legnagyobb veszélynek a budai hegvidéken fekvő római villaövezet volt kitéve, ahol számos ismert

by Margit Nagy, 100 m north of the area we opened up.

Gábor Szilas

Site surveys and the protection of the archaeological heritage

Last year, the co-workers at the Budapest History Museum made efforts to keep an even more vigilant eye on the fate of known archaeological sites both in territories under archaeological protection and in the unprotected lots. This was necessary since the immense construction boom witnessed in the capital in the last decade and the changes introduced in the registry of the landed property seriously threatened the condition of archaeological sites in Budapest and the danger arose that significant components of our archaeological heritage might disappear without trace as the consequence of earth moving work.

This grave danger can be averted only if, in the hope that investors respect the law and have a sense of responsibility, our archaeologists regularly check the condition of the known archaeological sites and their environment in co-ordination with the Archives. Naturally, this cannot be accomplished without

lelőhely nem állt régészeti védettség alatt, ráadásul sok helyen további ókori emlék előkerülésre lehet számítani. A terület védettségének rendezése mellett, az elmúlt évtől kezdve rendszeres lelőhely-bejárások során ellenőriztük az alábbi területek lelőhelyeit és környéküket:

- II. ker. Rózsadomb
- II. ker. Szemlőhegy
- II. ker. Zöldmál
- III. ker. Aranyárok
- III. ker. Aranyhegy
- III. ker. Csúcshegy
- III. ker. Harsánylejtő
- III. ker. Mocsárosdűlő
- III. ker. Remetehegy
- III. ker. Táborhegy
- III. ker. Testvérhegy

A következő helyeken pedig építkezésekkel, és kábelfektetésekkel kapcsolatos földmunkákat figyeltünk meg, az aquincumi villa-övezetben:

- Bp. III. ker., Bojtár utca 14. (Hrsz.: 19966/2)
- Bp. III. ker., Csillaghegyi út 32-34. (Hrsz.: 19916/2)
- Bp. III. ker., Harsánylejtő
- Bp. III. ker., Huszti út 32. (Hrsz.: 19719/5)
- Bp. III. ker., Juhász Gyula utca (Hrsz.: 64057/32)

continuous, on-going co-ordination with the Building Departments of the local district governments, largely contribute to the success of our work. The new law LXIV/2001 on the protection of the cultural heritage already makes these controls obligatory for the territorially competent museums (§16).

Of the Roman period monuments, the Roman villa zone in the Buda hills was most threatened since many of the known sites do not have the status of archaeological protection, and where even more, as yet unrecognized, Roman period monuments can be expected. Beside applying for the protection of the territory, we have controlled the sites and their environments in the following territories, making regular site surveys since last year:

- District II, Rózsadomb
- District II, Szemlőhegy
- District II, Zöldmál
- District III, Aranyárok
- District III, Aranyhegy
- District III, Csúcshegy
- District III, Harsánylejtő
- District III, Mocsárosdűlő
- District III, Remetehegy
- District III, Táborhegy
- District III, Testvérhegy

Bp. III. ker., Kisbojtár utca 8.
(Hrsz.: 19900/8)
Bp. III. ker., Köles utca
Bp. III. ker., Kunigunda útja 82.
Bp. III. ker., Remetehegyi út 40-42.
(Hrsz.: 16464/3)
Bp. III. ker., Szentendrei út, kábelfektetés
Bp. III. ker., Táborhegyi lejtő
(Hrsz.: 16300/4, 5, 6)
Bp. III. ker., Testvérhegy kábelfektetést
Bp. III. ker., Zay utca 24. (Hrsz.: 18822/9)

Ezzel párhuzamosan további le-
lőhely-bejárások és földmunka-
megfigyelések folytak elsősorban a
II., a III. és a XI. kerületben a kö-
vetkező helyeken:

I. ker. Vérmező utca 4.
II. ker. Szépilona környéke
III. ker. Fő tér
III. ker. Aranyalma utca 8.
III. ker. Aquincum, polgárváros
nyugati oldal
III. ker. Bécsi út 125.
III. ker. Czetz János utca, volt
Ganz telep
III. ker. Folyamór utca 9-11.
III. ker. Gellérthegy, Sziklakápolna
III. ker. Kossuth Lajos üdülőpart,
lelőhelybejárás
III. ker. Kunigunda útja 82.
III. ker., Dunapart, Rozmaring

At the following sites earth
moving work connected to con-
struction and laying of cables were
observed in the villa district of
Aquincum:

Bp. III, 14 Bojtár Street (Lrn:
19966/2)
Bp. III, 32-34 Csillaghegyi Road
(Lrn: 19916/2)
Bp. III, Harsánylejtő
Bp. III, 32 Huszti Road (Lrn:
19719/5)
Bp. III, Juhász Gyula Street (Lrn:
64057/32)
Bp. III, 8 Kisbojtár Street (Lrn:
19900/8)
Bp. III, Köles Street
Bp. III, 82 Kunigunda Road
Bp. III, 40-42 Remetehegyi Road
(Lrn: 16464/3)
Bp. III, Szentendrei Road, cable
laying
Bp. III, Táborhegyi lejtő (Lrn:
16300/4, 5, 6)
Bp. III, Testvérhegy cable laying
Bp. III, 24 Zay Street (Lrn:
18822/9)

Parallel to the above, further
site surveys and controls of earth
moving work were carried out
especially in districts II, III and XI
at the following sites:

I, 4 Vérmező Street

vendéglő
V. ker. Szabadság tér
V. ker. Szent István tér
XI. ker. Gazdagrét
XIII. ker. Dagály utca és környéke,
lelőhelybejárás

A felsorolt földmunkák során régészeti maradványok nem kerültek elő.

Lassányi Gábor

II, environs of Szépilona restaurant
III, Fő Square
III, 8 Aranyalma Street
III, Aquincum, western side of the Civil Town
III, 125 Bécsi Road
III, Czetz János Street, former Ganz plant
III, 9-11 Folyamőr Street
III, Gellérthegy, Sziklakápolna (Rock chapel)
III, Kossuth Lajos holiday bank, site survey
III, 82 Kunigunda Road
III, Danube bank, Rozmaring restaurant
V, Szabadság Square
V, Szent István Square
XI, Gazdagrét section
XIII, Dagály Street and its environs, site survey

No archaeological remains came to light during the course of the earthmoving work listed above.

Gábor Lassányi

A 2001. évi feltárások közreműködői

Almássy Adrienn (ELTE) – ásatási technikus

Anderko Krisztián (ELTE) – ásatási technikus

Bacsa Teréz (PPKE) – ásatási technikus

Bakos Margit – fotós

Bánsági Judit – rajzoló

Benda Judit (BTM Középkori Osztály) – régész

Beszédes József (BTM Aquincumi Múzeum) – régész

Bíró Csaba (ELTE) – történezhallgató

Bugán Adél (BTM Aquincumi Múzeum) – szerződéses régész

Busi György (BTM Aquincumi Múzeum) – geodéta

Csere Judit (BTM Restaurátor Osztály) – osztályvezető restaurátor

Csernus Erzsébet (BTM Ős- és Népvándorlaskori Osztály) – rajzoló

Csillag Botond – ásatási technikus

Czirják Pálné (BTM Aquincumi Múzeum) – rajzoló

Dálnoki Orsolya – archeobotanikai adatszolgáltatás

Diretta Károly – rajzoló

Endrődi Anna (BTM Ős- és Népvándorlaskori Osztály) – ásatásvezető régész

R. Facsády Annamária (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős

Gyulai Ferenc (Archaeobotanikai Intézet) – archaeobotanikus

Participants in the Excavations in 2001

Adrienn Almássy (ELTE) – excavation technician

Krisztián Anderko (ELTE) – excavation technician

Teréz Bacsa (PPKE) – excavation technician
Margit Bakos – photographer

Judit Bánsági – technical drawing

Judit Benda (BTM Dept. of Medieval Studies) – archaeologist

József Beszédes (BTM Aquincum Museum) – archaeologist

Csaba Bíró (ELTE) – history student

Adél Bugán (BTM Aquincum Museum) – archeologist

György Busi (BTM Aquincum Museum) – geodesy

Judit Csere (BTM Dept. of Restoration) – restorer

Erzsébet Csernus (BTM Dept. of Prehistory and Protohistory) – technical drawing

Botond Csillag – excavation technician

Pálné Czirják (BTM Aquincum Museum) – technical drawing

Orsolya Dálnoki – archeobotanical data

Károly Diretta – technical drawing

Anna Endrődi (BTM Dept. of Prehistory and Protohistory) – field director archaeologist

Annamária R. Facsády (BTM Aquincum Museum) – field director archaeologist

Ferenc Gyulai (Archaeobotanical Institution) – archaeobotanical data

Eszter Győző (PPHE) – excavation technician

- Gyöző Eszter (PPHE) – ásatási technikus
 Heincz Katalin (BTM Restaurátor Osztály)
 – restaurátor
 H. Kérdő Katalin (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
 Horváth M. Attila (BTM Ős- és Népvándorlaskori Osztály) – ásatásvezető régész
 Kalász Nándor (ELTE) – történészhallgató
 Juhász László – ásatási technikus
 Kárpáti Zoltán (BTM Középkori Osztály) – régész
 Kirchhof Anita (BTM Aquincumi Múzeum)
 – régész
 Kiss Csaba (ELTE) – régészhallgató
 Kocsis László (Magyar Nemzeti Múzeum) – ásatásvezető régész
 Komjáthy Péter (BTM Aquincumi Múzeum)
 – fotós
 Kovács Erika – ásatási technikus
 Kovács Eszter (BTM Középkori Osztály) – régész
 Kovács Tibor (BTM Aquincumi Múzeum) – rajzoló, műszaki ügyintéző
 † Kóvágóné Szentirmai Katalin (BTM Aquincumi Múzeum) – videó
 Laczkó Mariann (BTM Ős- és Népvándorlaskori Osztály) – rajzoló
 Láng Orsolya (BTM Aquincumi Múzeum) – régész
 Lassányi Gábor (BTM Aquincumi Múzeum) – régész
 Lészko Ildikó (BTM Restaurátor Osztály) – restaurátor
 Madarassy Orsolya (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
 Katalin Heincz (BTM Dept. of Restoration)
 – restorer
 Katalin H. Kérdő (BTM Aquincum Museum) – field director archaeologist
 Attila Horváth M. (BTM Dept of Prehistory and Protohistory) – field director arhaeologist
 Nándor Kalász (ELTE) – history student
 László Juhász – excavation technician
 Zoltán Kárpáti (BTM Dept. of Medieval Studies) – archaeologist
 Anita Kirchhof (BTM Aquincum Museum)
 – archaeologist
 Csaba Kiss (ELTE) – archaeology student
 László Kocsis (Hungarian National Museum) – field director archaeologist
 Péter Komjáthy (BTM Aquincum Museum)
 – photographer
 Erika Kovács – excavation technician
 Eszter Kovács (BTM Dept. of Medieval Studies) – archaeologist
 Tibor Kovács (BTM Aquincum Museum) – technical drawing, technical manager
 † Katalin Kóvágóné Szentirmai (BTM Aquincum Museum) – video
 Mariann Laczkó (BTM Dept. of Prehistory and Protohistory) – technical drawing
 Orsolya Láng (BTM Aquincum Museum) – archaeologist
 Gábor Lassányi (BTM Aquincum Museum)
 – archaeologist
 Ildikó Lészko (BTM Dept. of Restoration) – restorer
 Orsolya Madarassy (BTM Aquincum Museum) – field director archaeologist
 Áron Marcsek (BTM Dept. of Prehistory and

Marcsek Áron (BTM Ős- és Népvándorlás-kori Osztály) – fotós

Márton András (ELTE) – régészhallgató

Nagy Alexandra – technikus

Nagy Nándor (ELTE) – régészhallgató

Oláh Bea – restaurálási leletelőkészítés

Papp Tímea (ELTE) – művészettörténet hallgató

Reményi László (BTM Ős- és Népvándorlás-kori Osztály) – régész

Sátay Emese (ELTE) – történezhallgató

Szabó Lőrinc (ELTE) – történezhallgató

Szalay Gábor (ELTE) – történezhallgató

Szilas Gábor (BTM Ős- és Népvándorlás-kori Osztály) – ásatásvezető régész

Szirmai Krisztina (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős

T. Bíró Katalin (MNM) – régész

Terei György (BTM Középkori Osztály) – régész

Tézer Zita (ELTE) – régészhallgató

Toma Adrianna – rajzoló

Tóth J. Attila (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal) – régész

Tusa Mária (BTM Restaurátor Osztály) – restaurátor

Udvardi Gábor (ELTE) – történezhallgató

Ujvári Gábor (BTM Restaurátor Osztály) – restaurátor

Varga Eszter – ásatási technikus

Várnay Éva (BTM Restaurátor Osztály) – restaurátor

Vándor Andrásné – geodéta

Városey Katalin – restaurátor

Vecsey Ádám (BTM Restaurátor Osztály) – restaurátor

Viemann Zsolt – geodéta

Protohistory) – photographer

András Márton (ELTE) – archaeology student

Alexandra Nagy – technician

Nándor Nagy (ELTE) – archaeology student

Bea Oláh – preparation for restoration

Tímea Papp (ELTE) – art history student

László Reményi (BTM Dept. of Prehistory and Protohistory) – archaeologist

Emese Sátay (ELTE) – history student

Lőrinc Szabó (ELTE) – history student

Gábor Szalay (ELTE) – history student

Gábor Szilas (BTM Dept. of Prehistory and Protohistory) – field director archaeologist

Krisztina Szirmai (BTM Aquincum Museum) – field director archaeologist

Katalin T. Bíró (Hungarian National Museum) – archaeologist

György Terei (BTM Dept. of Medieval Studies) – archaeologist

Zita Tézer (ELTE) – archaeology student

Adrianna Toma – technical drawing

Attila Tóth J. (Office of Cultural Heritage) – archaeologist

Mária Tusa (BTM Dept. of Restoration) – restorer

Gábor Udvardi (ELTE) – history student

Gábor Ujvári (BTM Dept. of Restoration) – restorer

Eszter Varga – excavation technician

Éva Várnay (BTM Dept. of Restoration) – restorer

Andrásné Vándor – geodesy

Katalin Városey (BTM Dept. of Restoration) – restorer

Ádám Vecsey (BTM Dept. of Restoration) – restorer

Vindus Melinda – ásatási technikus

Viczkó Tamás – rajzoló

*Zsidi Paula (BTM Aquincumi Múzeum) –
ásatásvezető régész, területi felelős*

Zsolt Viemann – geodesy

Melinda Vindus – excavation technician

Tamás Viczkó – technical drawing

*Paula Zsidi (BTM Aquincum Museum) –
field director archaeologist*

A 2001. évi feltárások megbízói és támogatói

Employers and Patrons of the Excavations in 2001

BUDAFOK-TÉTÉNY Budapest XXII kerület
Önkormányzata
Budapest, Városház tér 11., H-1221
(Budapest, XXII. ker., Nagytétény)

BUDAPEST FŐVÁROS ÖNKORMÁNY-
ZATA
Budapest, Városház u. 9-11., H-1053
(Budapest, III. ker., Szentendrei út 139.)

BUDAPEST II. KER. ÖNKORMÁNYZATA
Budapest, Mechwart liget 1., H-1024
(Budapest, II. ker., Medve utca 5-7., 13.)

FISCHER-BAU Kft.
Nyergesújfalu, Munkácsy liget 37. H-2536
(Budapest, III. ker., Vályog u. 6.)

GRC Hungária Kft.
Budapest, Radnóti u. 40., H-1037
(Budapest, XI. ker., Hunyadi J. út)

HARBOR PARK Ingatlanfejlesztő Kft.
Budapest, XIII. ker., Klapka utca 11. H-1134
(Budapest, XI. ker., Nagytétényi út 353-
371.)

IFF-DOM Ingatlanhasznosító Kft.
Budapest, Nyéki út 21., H-1021
(Budapest, III. ker., Kunigunda útja 39.)

KORNER 97 Kft.
Budapest, Bécsi út 53–55., H-1034
(Budapest, III. ker., Bécsi út 63.)

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
Budapest, Múzeum körút 14/16., H-1088
(Budapest, XXII. ker., Nagytétény)

MATHILDE 2000 Számítástechnikai Kft.
Budapest, Szépvölgyi út 35., H-1037
(Budapest, III. ker., Fényes A. u. 4.)

MESTER-NÍVÓ Kft.
Budapest, Munkásotthon út 14-16., H-1043
(Budapest, Szépvölgyi út 41.)

NKÖM – Nemzeti Örökség Program
Budapest, Wesselényi u. 20-22., H-1077
(Budapest, III. ker., Szentendrei út 139.)

LA SIESTA Lakópark Kft.
Budapest, Régiposta u. 12., H-1052
(Budapest, III. ker., Szépvölgyi út 49-61.)

OPUS Építő Kft.
Budapest, Benkő utca 44.
(Budapest, III. ker., Lajos u. 112.)

PROFORM Ingatlanbefektetési Rt.
Budapest, Galagonya u. 5., H-1036
(Budapest, III. ker., Szépvölgyi út 41.)

PROPSZT Szerkezetépítő Kft.
Budapest, Zápor utca 4. H-1035
(Budapest, III. ker., Szőlő utca 22.)

TESCO Global Áruházak RT.
Budaörs, Szabadság út 117. H-2040
(Budapest, XVII. ker., Pesti út 5-7.)

SHELTON Telekommunikációs Tanácsadó
Kft.
Budapest, XIII. ker., Váci út 37. H-1134
(Budapest, XVII. ker., Kis Károshíd utca)

TRIÁRIUS Kft.
Budapest, III. Bécsi út 122., H-1034
(Budapest, III. ker., Kecse utca 19-21.)

SIÓ DISCO CENTRUM Kft.
Siófok, Dózsa György út 42, H-8600
(Budapest, III. ker., Bécsi út 56.)

VELUX Magyarország Kft.
Budapest, Zsófia u. 1-3., 1033
(Budapest, III. ker., Zsófia utca 7.)

TERRA-DOM Kft.
Budaörs, Távíróköz 4., H-2040
(Budapest, II. ker., Tölgyfa utca 3.–Henger
utca 2.)

A BTM Aquincumi Múzeumának és munkatársainak 2001-ben megjelent publikációi

Publications by the Staff of the Aquincum Museum in 2001

(Összállították: Gali Ágnes és Hanny Erzsébet)

(Compiled by: Ágnes Gali and Erzsébet Hanny)

Aquincumi Füzetek 7. Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásátásai és leletmentései 2000-ben = Excavations and rescue work at the Aquincum Museum in 2000 / szerk. Zsidi Paula. – Bp. : BTM, 2001. – 156 p. : ill. ; 20 cm. – (Aquincumi füzetek, ISSN 4 1219-4919, ISSN 4 1219 9427 ; 7.)

Frühchristliche Denkmäler in Aquincum : Sonderausstellung des Aquincum Museums des HMB aus Anlass des Millenniums / Red. Paula Zsidi ; Texte Orsolya Madarassy, Margit Nagy, Klára Póczy, Judit Topál, Paula Zsidi. – Bp. : BTM, 2000. [2001]. – 75 p. : ill. ; 24 cm.

Romains de Hongrie : Ier-Ve siècles après J.-C. : Exposition produite par le Département du Rhône, Musée de la Civilisation gallo-romaine de Lyon en collaboration avec le Musée Historique de Budapest dans le cadre de la Saison hongroise en France ..., Lyon, décembre 2001 – mai 2002 / exp. commis. scientifiques Annamária Facsády, Paula Zsidi ; photo. András Dabasi, Péter Komjáthy. – Lyon : Département du Rhone, 2001. – 119 p. : ill. ; 24 cm

Akten des 6. Internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaffens Historisches Museum der Stadt Budapest: 11-16. Mai 1999, Aquincum, Budapest Régiségei 34. / szerk. Zsidi Paula, Hanny Erzsébet. – Bp. : BTM, 2001.

BESZÉDES József

- Budapest, XI. ker., Egér út – Péterhegyi út sarka / Szilas Gábor, –. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4-1219-9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 129.

- Depictions of an early portraittype of Emperor Nero on some gravestones from Pannonia. – In: Budapest Régiségei, ISSN 0133-1892 ; 34. (2001). – p. 17-28.

- Másodlagosan felhasznált római kori kőemlékek a kalocsai székesegyház Paksra került faragványai között. – In: Paksi múzeumi füzetek 1. / [kötetszerk. Váradyné Péterfi Zs.]. – Paks : Városi Múzeum, 2000. – p. 9-46.

- Újabb római kori kőemlékek Paks–Dunakömlődről. – In: Wosinszky Mór Múzeum Évkönyve 22. (2001). – p. 113–128.

CHOYKE Alice

- Late Neolithic Red Deer Canine Beads and Their Imitations. – In: *Crafting Bone: Skeletal Technologies through Time and Space* / ed. by Alice M. Choyke, L. Bartosiewicz. – (BAR IntSeries 937.). – Oxford, 2001. – p. 251–266.
- A quantitative approach to the concept of quality in prehistoric bone manufacturing. – In: *Animals and Man in the Past*. – Groningen, 2001. – p. 59–66.

CSONTOS Katalin

- Catalogue / – –, Annamária Facsády [et al.] – In: *Romains de Hongrie*. – Lyon, 2001. – p. 104-119.

ENDRÓDI Anna

- A fortified Bronze Age settlement in the outskirt of Budapest. – In: *Die Otomani–Füzesabony–Kultur Entwicklung, Chronologie, Wirtschaft. Materialien der archäologischen Konferenz, Dukla 27–28. 11. 1997*. – Krosno, 1999. [2001]. – p. 17–45.
- Korabronzkori sírok Aquincum körzetében. – In: *Aquincumi füzetek*, ISSN 4–1219–9427; 7. – Bp., 2001. – p. 85–88.
- Óskori telepek és sírok feltárása Dunakeszi határában / Horváth László András, Szilas Gábor, – –, Horváth M. Attila. – In: *Aquincumi füzetek*, ISSN 4–1219–9427; 7. – Bp., 2001. – p. 115–127.

R. FACSÁDY Annamária

- Budapest II. ker., Ürömi út 45. – Szépvölgyi út 32. – In: *Aquincumi füzetek*, ISSN 4–1219–9427; 7. – Bp., 2001. – p. 136.
- Budapest, III. ker., Bécsi út 178. – In: *Aquincumi füzetek*, ISSN 4–1219–9427; 7. – Bp., 2001. – p. 142.
- Catalogue / Katalin Csontos, – –, [et al.]. – In: *Romains de Hongrie*. – Lyon, 2001. – p. 104-119.
- Feltárás az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában III. – In: *Aquincumi füzetek*, ISSN 4–1219–9427; 7. – Bp., 2001. – p. 44–51.
- Korarómai település és partvédelem maradványai Budaújlak déli részén / – –, Kárpáti Zoltán. – In: *Aquincumi füzetek*, ISSN 4–1219–9427; 7. – Bp., 2001. – p. 14–20.
- La parure et le costume traditionnels. – In: *Romains de Hongrie*. – Lyon, 2001. – p. 42–48.

- Roman Gold Jewelry in the Laczkó Dezső Museum, Veszprém. – In: Balácai Közlemények 6. – Veszprém, 2001. – p. 221-229.
- Roman mounted coins. – In: ActaArchHung, ISSN 0001-5210 ; 51. (1999-2000). – p. 269-325.
- Trésors de bijouterie trouvés en Pannonie. – In: Belgian Archaeology in a European Setting I. (Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 12.). – Leuven, 2001. – p. 57-69.
- Une nouvelle représentation de „Lupa Capitolina” à Aquincum. – In: Die Maastrichter Akten des 5. Internationalen Kolloquiums über das provinzialrömische Kunstschaffen. – Maastricht, 2001. – p. 131-137.
- Une stèle funéraire récemment trouvée à Aquincum. – In: Budapest Régiségei, ISSN 0133-1892 ; 34. (2001). – p 105-108.
- Romains de Hongrie : Ier-Ve siècles après J.-C. : Exposition produite par le Département du Rhône, Musée de la Civilisation gallo-romaine de Lyon en collaboration avec le Musée Historique de Budapest dans le cadre de la Saison hongroise en France ..., Lyon, décembre 2001 – mai 2002 / exp. commis. scientifiques –-, Paula Zsidi ; photo. András Dabasi, Péter Komjáthy. – Lyon : Département du Rhone, 2001. – 119 p. : ill. ; 24 cm.

HABLE Tibor

- Újabb sírok az aquincumi katonaváros nyugati temetőjéből / –-, Márton András. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4-1219-9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 21-37.

HORVÁTH László András

- Óskori telepék és sírok feltárása Dunakeszi határában / –-, Szilas Gábor, Endrődi Anna, Horváth M. Attila. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4-1219-9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 115-127.
- Középső bronzkori leletek Gellénháza-Budai-szer II. lelőhelyen (Zala megye) / H. Simon Katalin, — —. – In: Savaria : A Vas megyei múzeumok értesítője, ISSN 0230-1954 ; 24:3. – Szombathely : Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1999. [2001]. – p. 193-214.

HORVÁTH M. Attila

- Óskori telepék és sírok feltárása Dunakeszi határában / Horváth László András, Szilas Gábor, Endrődi Anna, – —. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4-1219-9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 115-127.

KABA Melinda

- Thermae Maiores in Aquincum. – In: Budapest Régiségei, ISSN 0133-1892 ; 34. (2001). – p. 135-146.

H. KÉRDŐ Katalin

- Az aquincumi helytartói palota. – In: Aelius Aristeidés: Róma magasztalása. ford. és kísérő tanulm. Szlávik Gábor. – (A Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kara Ókortörténeti Tanszékének Kiadványai 1.) – Bp., 2001. – p. 211–220.
- Az aquincumi helytartói palota festményei. : Állapotuk, a feldolgozás módszertani lehetőségei. – In: A római kori falfestészet Pannoniában : Nemzetközi konferencia a pannoni falfestészet problémáiról. Komárom, 1998. május 2. (Acta Archaeologica Brigetionensia 1:1.) – Komárom, 2000. – p. 157–167.
- Budapest, II. ker., Kacska utca 7. / – –, Végh András. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427; 7. – Bp., 2001. – p. 131–132.
- Budapest, II. ker., Tölgyfa utca 3. - Henger utca 2. / – –, Kovács Eszter, Szilas Gábor. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 133–135.
- Eine fragliche Marmorstatue aus Aquincum / – –, Klára Póczy, Paula Zsidi. – In: Budapest Régiségei, ISSN 0133–1892 ; 34. (2001). – p. 147–155.

KIRCHHOF Anita

- Válogatás a baláciai, római kori villagazdaság falfestményeiből (Kiállítási vezetõ). – Veszprém, 2001. – p. [5-32.]

LÁNG Orsolya

- Budapest, III. ker., Zsófia utca 7. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 144–145.
- A fürdők velem öregszenek. A fürdőkultúra emlékei Aquincumban. – In: Antiquité 3. (2001). – p. 7–11.
- Kutatás a Római strandfürdő területén. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 89–95.
- Újabb régészeti kutatások a Római Strandfürdő területén. – In: Historia 23:3. (2001). – p. 32.

MADARASSY Orsolya

- Az aquincumi falfestménygyűjtemény helyzete (1998). – In: A római kori falfestészet Pannoniában : Nemzetközi konferencia a pannoni falfestészet problémáiról. Komárom, 1998. május 2. (Acta Archaeologica Brigetionensia 1:1.) – Komárom, 2000. – p. 170–171.
- Frühchristliche Grabkapellen und Bestattungen in Aquincum / – –, Judit Topál, Paula Zsidi. – In: Frühchristliche Denkmäler in Aquincum. – Bp., 2000. [2001]. – p. 29–44.
- Kutatások az aquincumi katonaváros déli részén. – In: Aquincumi füzetek, ISSN

4-1219-9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 38–43.

- Újabb régészeti feltárások az aquincumi katonaváros nyugati szélén. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4-1219-9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 52–58.

NAGY Margit

- A gepidák. / – –, G. Neumann, W. Pohl, B. Tóth Á. – In: *Studia Archaeologia* 6. (2000). – p. 165–169.

- Der historische und ethnische Hintergrund christlicher Symbole an völkerwanderungszeitlichen Gegenständen des Historischen Museums von Budapest. – In: *Frühchristliche Denkmäler in Aquincum*. – Bp., 2000. [2001]. – p. 49–57.

- Ornamenta Avarica. Az avar ornamentika geometrikus elemei. – In: *A Kárpát medence és a steppe*. / szerk. Márton A. (Magyar Őstörténeti Könyvtár 14.) – Bp., 2001. – p. 66–85.

- Pamjati Attily Kissa (1939–1999) / – –, À. V. Mastykova, I. Í. Gavrituhin – In: *Rossijskaja Arheologija* 1. (2001). – p. 186–187.

NÉMETH Margit

- Budapest, III. ker., Hajógyársziget. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4-1219-9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 141–142.

- Geschichte und Archäologie der Aquincum vorgelagerten Inseln. – In: *Inseln in der Archologie : Internationaler Kongreß 10.–12. Juli 1998, Starnberg. (Archäologie unter Wasser 3.)*. – München, 2000. – p. 173–182.

PÓCZY Klára

- Aquincum, siège du gouverneur. – In: *Romains de Hongrie*. – Lyon, 2001. – p. 21–29.

- Aquincum und das Christentum – historischer und topografischer Rahmen. – In : *Frühchristliche Denkmäler in Aquincum*. – Bp., 2000. [2001]. p. 7–12.

- Az aquincumi kőemlékek gyűjtéséről. – In: *Budapest Régiségei*, ISSN 0133–1892 ; 34. (2001). – p. 7–9.

- Die Anfänge des Sammelns römischer Steindenkmäler in Stadtbereich von Budapest. – In: *Budapest Régiségei*, ISSN 0133–1892 ; 34. (2001). – p. 10–13.

- Die Frage “Christentum-Kontinuität” in Aquincum. – In: *Frühchristliche Denkmäler in Aquincum*. – Bp., 2000. [2001]. – p. 45–48.

- Culture et civilisation. – In: *Romains de Hongrie*. — Lyon, 2001. – p. 71–76.

- Eine fragliche Marmorstatue aus Aquincum / Katalin Kérdő, – –, Paula Zsidi. – In: *Budapest Régiségei*, ISSN 0133–1892 ; 34. (2001). – p 147–155.

- Epilogue. / – –, Paula Zsidi. – In: *Romains de Hongrie*. – Lyon, 2001. – p. 97–99.

- Frühchristliche Kirchen in Aquincum. – In : Frühchristliche Denkmäler in Aquincum. – Bp., 2000. [2001]. – p. 19-27.
- Importazioni dall'Italia e artigianato locale ad Aquincum. Materiali da Aquincum / – –, Zsidi Paula. – In: Da Aquileia–Al Danubio : Materiali per una mostra / a cura di Maurizio Buora. – (Archeologia di Frontiera 4.). – Udine : Civici Musei di Udine, 2001. – p. 116-161.
- Kirchenorganisation in Aquincum und Pannonien. – In: Frühchristliche Denkmäler in Aquincum. – Bp., 2000. [2001]. – p. 13-17.

SZILAS Gábor

- Budapest, II. ker., Tölgyfa utca 3. - Henger utca 2. / H Kérdő Katalin, Kovács Eszter, – –, – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 133–135.
- Budapest, XI. ker., Egér út - Péterhegyi út sarka / – –, Beszédes József. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 129.
- Szondázó jellegű feltárások a Budapest, III. ker. Pusztakúti út mentén / – –, Lassányi Gábor. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 96–102.
- Őskori telepek és sírok feltárása Dunakeszi határában / Horváth László András, – –, Endródi Anna, Horváth M. Attila. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 115–127.

SZIRMAI Krisztina

- Bemutatott és bemutatásra kerülő falfestmények az aquincumi táborból és canabaeából. – In: A római kori falfestészet Pannoniában : Nemzetközi konferencia a pannoni falfestészet problémáiról. Komárom, 1998. május 2. (Acta Archaeologica Brigetionensia 1:1.). – Komárom, 2000. – p. 126–131.
- Budapest, V. ker., Roosevelt tér. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 130.
- Budapest, III. ker., Kórház utca - Szentendrei út sarok. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 137–139.
- Budapest, III. ker., Kórház utca 7–9. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 139–141.
- A new tombstone from Aquincum. A new data to the late Roman gravestones in Aquincum. – In: Budapest Régiségei, ISSN 0133–1892 ; 34. (2001). – p. 241–244.
- Stone heads from Aquincum. – In: Die Maastrichter Akten des 5. Internationalen Kolloquiums über des provincialrömische Kunstschaffen. – Maastricht, 2001. – p. 297–304.
- Rec. W. Boppert: Römische Steindenkmäler aus Worms und Umgebung. Corpus Signorum Imperii Romani II. 10. Mainz. 1998. – In: ActaArchHung, ISSN 0001–5210 ; 52. (2001). – p. 270.

TOPÁL Judit:

- Frühchristliche Grabkapellen und Bestattungen in Aquincum / Orsolya Madarassy, – –, Paula Zsidi. – In: Frühchristliche Denkmäler in Aquincum. – Bp., 2000. [2001]. – p. 29-44.
- Musikalische Denkmäler in der römischen Sammlung von Aquincum (Budapest). – In: *Studia Musicologica* 42. (2001). – p. 275–289.

ZSIDI Paula

- Avant-propos. – In: *Romains de Hongrie*. – Lyon, 2001. – p. 5-7.
- Architecture et urbanisme. – In : *Romains de Hongrie*. – Lyon, 2001. – p. 77-87.
- Bevezető a 2000. évi régészeti feltárásokhoz. – In: *Aquincumi füzetek*, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 8–13.
- Budapest, III. kr., Szőlőkert köz 7. – In: *Aquincumi füzetek*, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 143.
- Eine fragliche Marmorstatue aus Aquincum. / – –, Kérdő Katalin, Póczy Klára. – In: *Budapest Régiségei*, ISSN 0133–1892 ; 34. (2001). – p. 147–157.
- Einführung. – In: *Frühchristliche Denkmäler in Aquincum*. – Bp. : BTM, 2000. [2001]. – p. 5-6.
- Epilogue / Klára Póczy, – –, – In: *Romains de Hongrie*. – Lyon, 2001. –p. 97-99.
- Falfestmények az aquincumi polgárvárosból és a városi territoriumról. – In: *A római kori falfestészet Pannoniában : Nemzetközi konferencia a pannoniai falfestészet problémáiról*. Komárom, 1998. május 2. (*Acta Archaeologica Brigetionensia* 1:1.). – Komárom, 2000. – p. 132– 156.
- Frühchristliche Grabkapellen und Bestattungen in Aquincum / Orsolya Madarassy, Judit Topál, – –, – In: *Frühchristliche Denkmäler in Aquincum*. – Bp., 2000. [2001]. – p. 29-44.
- Importazioni dall'Italia e artigianato locale ad Aquincum. Materiali da Aquincum / – –, Póczy Klára. – In: *Da Aquileia–Al Danubio : Materiali per una mostra / a cura di Maurizio Buora*. – (Archeologia di Frontiera 4.). – Udine : Civici Musei di Udine, 2001. – p. 116– 161.
- Kutatások az aquincumi polgárvárostól keletre lévő területen. – In: *Aquincumi füzetek*, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 76– 84.
- Kutatások az aquincumi polgárváros déli előterében II. – In: *Aquincumi füzetek*, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 68–75.
- Kutatások az aquincumi polgárvárostól keletre lévő területen. – In: *Aquincumi füzetek*, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 76–84.
- PARIS : Preserving Archaeological Remains “in situ” / – –, M. Virág Zsuzsanna. – In.: *Múzeumi Hírlevél*, ISSN 1217– 8209. ; 22. évf. 11. sz. (2001. nov.). – p. 347–349.
- The Roman period defense system at the Aquincum Civil Town. – In: *Međunarodno*

- arheološko savjetovanje «Obrambeni sustavi kroz stoljeća» : program i sa eci priopæenja / ed. Vesna Girardi–Jurkicæ. – (Materijali 11.). – Pula : Astræus, 1999. – p. 108.
- Telepílæsszerkezet kutatása az aquincumi katonavárostól északra. – In: Aquincumi füzetek, ISSN 4–1219–9427 ; 7. – Bp., 2001. – p. 59–67.
 - Aquincum : A BTM Aquincumi Múzeumának ásátásai és leletmentései 2000-ben = Excavations and rescue work at the Aquincum Museum in 2000 / szerk. – –. – Bp. : BTM, 2001. – 156 p. : ill. ; 20 cm. – (Aquincumi füzetek, ISSN 4 1219–4919, ISSN 4 1219 9427 ; 7.)
 - Budapest Régiségei 34. [Akten des 6. Internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaffens Historisches Museum der Stadt Budapest, 11-16. Mai 1999, Aquincum] / szerk. – –, Hanny Erzsébet. – Bp. : BTM, 2001. – 274 p.
 - Frühchristliche Denkmäler in Aquincum : Sonderausstellung des Aquincum Museums des HMB aus Anlass des Millenniums / Red. – – ; Texte Orsolya Madarassy [et al.]. – Bp. : BTM, 2000. [2001]. – 75 p. : ill. ; 24 cm
 - Romains de Hongrie : Ier-Ve siècles après J.-C. : Exposition produite par le Département du Rhône, Musée de la Civilisation gallo-romaine de Lyon en collaboration avec le Musée Historique de Budapest dans le cadre de la Saison hongroise en France ..., Lyon, décembre 2001 – mai 2002 / exp. commis. scientifiques Annamária Facsády, – – ; photo. András Dabasi, Péter Komjáthy. – Lyon : Département du Rhone, 2001. – 119 p. : ill. ; 24 cm.